

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1930.

Första kammaren.

Nr 16.

Onsdagen den 12 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 29 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen, med avslag å de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Wirsell m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 71 och II: 140), må beträffande frågan om uppehållande vintertid av posttrafiken mellan Öland och fastlandet i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening tillkännagiva vad av statsutskottet blivit i dess utlåtande nr 9 A, punkt 4:o) i ärendet anfört, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, i anledning av de av herrar Nilsson i Gränebo m. fl. och Wirsell m. fl. i ämnet väckta motionerna (I: 71 och II: 140), medgivit, att till generalpoststyrelsens disposition ställes ett belopp av 350,000 kronor av postverkets förnyelsefond för anskaffande av ett nytt isbrytande postångfartyg till fortsatt uppehållande av förbindelsen mellan fastlandet och Öland.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 48.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 267, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 50 ja och 125 nej, samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 120 ja och 173 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av bankoutskottet i dess memorial nr 22 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill bifalla vad bankoutskottet i sitt utlåtande nr 14 hemställt eller att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande framställning och den i ämnet väckta motionen II: 240, må beivrande Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna riktlinjer, till ett sammanlagt belopp av förslagsvis 30,000 kronor

om året besluta om understöd åt änkor och barn efter anställningshavare i statens tjänst, att utgå å allmänna indragningsstaten eller beträffande understöd åt efterlevande efter personer, anställda vid de affärsdrivande verken, av de medel, av vilka verkets omkostnader bestridas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren avslagit utskottets hemställan.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sin platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 111;

Nej — 14.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 268, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 85 ja och 100 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 196 ja och 114 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Herr statsrådet *Borell* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 181, angående anslag till kraftstation vid Malfors;

nr 182, angående vissa med reglering av vattenavrinningen i Motala ström mellan Vättern och Roxen sammanhängande frågor m. m.;

nr 186, angående godkännande av vissa ändringar i den internationella luftfartskonventionen; samt

nr 197, angående efterskänkande av återbetalningsskyldighet beträffande till viss personal vid statens fiskehamnsbyggnader utbetalda dyrtidstillägg m. m.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 187, med förslag till lag om förbud mot plockning av lingon före viss dag; och

nr 188, med förslag till lag om tjurbesiktningstvång.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 195, angående utövandets av statens tobaksmonopol; och

nr 196, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 (nr 340) angående försäljning av rusdrycker, m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Clemedtsons* motion, nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 1 juni 1923 (nr 140) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker m. m.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *Gabrielssons* motion, nr 286, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till det svenska jordbrukets stödjande.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtande nr 6.

Herr statsrådet *Malmberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 193, angående försäljning till Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag av ett kronan tillhört område i Landskrona.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion om rätt för riksdagens ledamöter till fribiljetter under viss tid å statens järnvägar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, I:227, angående samverkan mellan staten och städerna i dispositionen av statens jord.

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städernas
områden.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 227, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t förorda:

- 1) att byggnadsbestämmelserna för rikets städer även efterföljdes vid statens egna byggen;
- 2) att riket borde medverka för ett socialt utnyttjande av statens jord även i städerna samt göra gällande en sådan hänsyn även i vederbörande stadsplaner; samt
- 3) att till främjande av ett fruktbart samarbete mellan staten och huvudstaden i den grundläggande jordfrågan statens fastighetskommissions befogenheter omgärdades med rimliga instruktioner, övervägda och utfärdade av regeringen efter eget ställningstagande till vad sakens natur och en landsfaderlig omtanke krävde.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Jag skall be att till en början få göra den formella erinran, som jag brukar göra mot tillfälliga utskotts utlåtanden, att om motionen är sönderdelad i olika yrkanden, om vilka skilda meningar kunna göra sig gällande, bör också utskottet uppdelas sin slutliga hemställan, även om den går ut på avslag, i motsvarande punkter, där det yrkar avslag i de olika delarna. Jag förmodar emellertid, att då så icke heller här blivit förhållandet, talmannen ville bifalla mitt yrkande nu liksom vid ett föregående tillfälle om särskilda propositioner på utskottets utlåtande, såvitt det avser de tre olika

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

punkter, som upptagas i motionen. Men jag kan ju diskutera alla frågorna på en gång i detta sammanhang.

Jag har ej tagit upp dessa frågor, därför att jag skulle ha den ringaste utsikt till något bifall från riksdagen. Det anser jag icke vara nödvändigt, när man vill väcka en fråga på tal. Det tar sin tid, innan i en så pass komplicerad fråga ett förnuftigt resultat utkristalliserar sig.

Men jag tror det kan vara riktigt behövt, att både i stadsfullmäktige och här resonera något om det nu föreliggande ämnet och inte överlämna det obesett åt ämbetsverken och den kommission, som nu arbetar, med delegerade från Stockholms stad och regeringsmakten. Vi andra måste också intressera oss för frågan.

Redan i mitt yttrande i år som ålderspresident tillät jag mig från denna plats erinra om den stora obekantskap, som råder i landet om städernas jordfråga. Det är ett ganska bedröfligt kapitel, som leder till många stora olägenheter, säkerligen för långa tider framåt. Nu är det ju så, att statsmakten tar sig en del friheter, som de flesta makthavare göra, stora såväl som små. En maktbefogenhet leder oss lätt, instinktivt eller uppsåtligt, att utnyttja den på ett ganska maktfullkomligt sätt i konflikt emot en sund uppfattning samt t. o. m. lagarnas innehåll.

I klämman till motionens första punkt yrkas, att byggnadsbestämmelserna för rikets städer måtte efterföljas även vid statens egna byggen. Det förhåller sig på det sättet, att enligt byggnadsstadgan för rikets städer, 43 §, behöver kronan eller staten, när den bygger, inte begära byggnadslov, i Stockholm således ej av byggnadsnämnden. I byggnadsordningen för Stockholm står en motsvarande bestämmelse, att när kommunen bygger behöver den ej begära byggnadslov av byggnadsnämnden.

Emellertid har det blivit praxis, att när det skall byggas för statens räkning, infor dras inte ens något yttrande från byggnadsnämnden. Det anser man där skulle vara ganska naturligt och nyttigt, då nämnden därigenom skulle få tillfälle att göra erinringar i fråga om statens tillämnade byggen på samma sätt som den kan göra beträffande enskilda byggen. Alldeles oavsett att det slutliga byggnadslovet är nämnden fråntaget, bör i alla fall, säger man, inte denna kritikrätt bli den fråntagen. Till denna uppfattning ansluter jag mig också.

Nu är det ju vidare bekant, att ifrån byggnadsstadgan för rikets städer, lika väl som ifrån byggnadsordningarna, som fastställas av länsstyrelserna och överståthållarämbetet, brukar Kungl. Maj:t ge dispens. Denna dispensrätt är bara en slags *lex in casu*, en författning som kompletterar de allmänna bestämmelserna, som äro utfärdade och därför också har lagstiftningskaraktär. Detta är således ingen godtycklighet. Det ligger i sakens natur, att en sådan dispensrätt kan utövas av Kungl. Maj:t.

Denna dispensrätt utövas emellertid faktiskt av byggnadsstyrelsen, som, utan att underställa ärendet Kungl. Maj:t i dess olika byggnadsdetaljer, fattar beslut om hur det slutligen skall byggas.

Utskottet har totalt missförstått motionen. Det kan ju hända att den är för kort avfattad på denna punkt, men det ligger väl i sakens natur, vad som menats. Utskottet tror, att motionären menat något så oförnuftigt — man har ju ändå litet förnuft kvar, trots allt — som att i detta fall, när staten bygger, de gällande allmänna byggnadsbestämmelserna böra tillämpas till punkt och pricka utan någon dispensrätt för Kungl. Maj:t. Det är klart, att staten kan, som utskottet riktigt anmärker, också göra så, att den vid behov meddelar sig själv ett slags dispens. Detta sker som sagt ej i formell dispensordning utan genom att byggnadsstyrelsen deklarerar, att så skall det vara, och så skall det göras. Utskottet föreställer sig således, att motionären vill,

att Kungl. Maj:t skall »vid behov» — förmodligen lojala behov — meddela dispens åt Kungl. Maj:t. Det går nu emellertid icke till på det sättet.

Men motionären har i sak menat, att staten, och således i detta fall närmast byggnadsstyrelsen, som representerar Kungl. Maj:t, nu understundom företar sig av egen maktfullkomlighet att för statens byggnader överskrida inte bara gällande författningar utan även de regler, som brukas följas vid medlande av dispenser åt enskilda. Med andra ord, man skulle populärt kunna säga, att staten meddelar sig själv dispens i vidsträcktare omfattning än den gör för enskilda, och det är mot detta olikställande mellan statens s. k. dispenser för sig själv och statens dispenser för enskilda, som motionären velat göra en erinran.

Om man t. ex. går till telegrafbyggnaden vid Jakobsbergsgatan, är det en flagrant överträdelse av vanliga dispenserregler. Även för det nya ämbetshuset vid Hanverkaregatan har man i fråga om höjderna överskridit vad som i vanliga fall äger rum vid dispens. Här i stadens byggnadsnämnd säger man, att så är det, men jag har också hört mig för i byggnadsstyrelsen, och där svarades det, att det kan man ju säga, att så förhåller det sig. Sedan inträffade, att en byggherre, som skulle uppföra ett enskilt hus bredvid det sist nämnda ämbetshuset, begärde, att när staten byggt så högt, skulle han få bygga lika högt. Då skämdes staten och kunde inte neka honom det.

Här finns således en ömtålig punkt. Att avfärda saken så snävt som utskottet gjort, är inte riktigt. Detta beror tydligen, om man får döma av utskottets sätt att yttra sig, på ett förbiseende av utskottet.

Jag yrkar därför efter den förklaring, jag här avgivit, bifall till min motion i första punkten.

Sedan kommer jag till *den andra punkten*, som är av mera omfattande och ingripande betydelse. Det hemställes, att riket bör medverka till ett socialt utnyttjande av statens jord även i städerna samt göra gällande en sådan hänsyn även i vederbörande stadsplaner.

Vad säger oss erfarenheten? Jo, erfarenheten säger oss, att från regeringsmakten sedan länge i allmänhet har såsom en princip gjorts gällande, att statens jord åtminstone i Stockholm — hur det förhåller sig i de mindre städerna vet jag inte — i första rummet är till för att staten skall kunna genom tomtförsäljning förtjäna så mycket som möjligt på densamma. Hur går det sedan med de sociala synpunkterna? Även städernas invånare äro dock medborgare i landet och statens jord i städerna bör också tjäna de sociala lokalintressen här lika väl som statsjorden ute på landsbygden, där staten i Norrland skänkt bort ofantliga domäner till bondeklassen. Industrien blev sannerligen icke heller lottlös. Även städerna fingo en hel del jorddonationer, som i vissa fall finnas kvar, men i andra fall gått all världens väg på grund av skilda förhållanden.

Tiderna förändras och regeringsmakten ställer sig nu helt annorlunda. Jag tänker då till en början på stadens hjärta eller, som vi kalla det, strömmarna med deras omgivning. De äro glanspunkten i Mälardrottningens skönhet, lockande för utlänningar och glädjande för landets egna invånare. Att slå vakt om strömmarnas och de sju holmarnas trolldom borde vara en ambitionssak för både staden och staten. Men man har inte märkt något statsintresse ens för den saken. Benägenhet har visserligen framträtt för att planen framför riksdagshuset må ordnas, men det beror väl på att det är riksdagen, som skall få det trevligt.

Däremot fick för åtskillig tid sedan regeringen för sig, att Kastellholmen och Skeppsholmen — pricken över i uti huvudstadens egenart — skulle byggas med hyreskaserner för att staten skulle få det mesta möjliga ur själva marken och därmed bidrag till kostnaderna för krigsmakten. Det var ett stort

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städernas
områden.
(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

bekymmer för Stockholms stad. Vi visste icke, huru vi skulle handla. Det avhandlades hos stadsfullmäktige vid överläggningar både i nämnder och anorstädes, och det frågades, huru många miljoner man skulle nödgas eventuellt erbjuda, för att kunna rädda de två holmarna i stadens hjärta från vandaliseringen. Då kom lyckligtvis en förflyttning till Stockholm av flottans huvudstation, och därmed räddades situationen för tillfället. Men den gamla tanken är säkerligen inte avskriven i sinnelaget. Det kan livligt befaras.

En tid ville man bygga för nya ämbetsverk i Humlegården. Det var länge sedan, och då stod här i första kammaren strid om den saken bland andra mellan justitierådet Lindhagen och ecklesiastikministern Hammarskjöld. Det beslöts dock till sist, men på andra skäl, att då icke bygga något på den föreslagna platsen. Hur står nu Humlegården till boks? Det vet man inte; mer än att parken fortfarande i stadsplanen är upptagen som statens tomtmark.

Kungsträdgården är, som vi sett, föremål för allvarliga överväganden — och delvis för stor aptit hos en och annan av statens kommissionärer. Det är också att befara särskilt här, där tomtmarken är »så dyr» att vederbörande gärna fullfölja det sinnelag, som legat bakom statens framträdande hitintills.

Vidare må ej förglömmas det stora parkområde, som skulle uppkomma i trakten kring Ugglevikskällan på norra Djurgården. Beträffande detta område har Stockholms stad gjort upprepade framställningar. Statens djurgårdskommission har hållit före, att en sådan stadspark bör avsättas för de delar av landets befolkning, som äro sammanträngda här i staden. Stadens barn måste ju skickas ut på landet till sommarkolonier för att kunna leva. Bara detta är bevis på att vi behöva lungor i en sådan här stor stad. Det är väl också värt sina pengar, om än på indirekt sätt, i form av besparade utgifter till hälsovård. Men de ideella värdena förbises i vår tid — icke alldeles, ty det kan inte ske — men i varje fall särdeles mycket.

Då säger man: staten får inga pengar ur marken! Men äro de ideella värdena ej ofta mera värdefulla än pengar? Pengarna gå till torpedjagare eller vad som helst; sedan äro de slut. De ideella värdena bestå i evärdelig tid, och deras åsidosättande är en skada för evärdelig tid.

Jag vet inte, huru länge södra Djurgården får leva. Det kan hända, att staten i tidernas längd låter bebygga den, om aptiten får fortväxa. Men det ligger i framtiden, så det behöva inte vi, som sitta här, eller åtminstone inte jag i min åldersklass ha några särskilda bekymmer för.

Motionen är avsedd att vara en motvikt mot dessa tendenser. Den är en syskonmotion till den år 1928 väckta motionen av Larson i Lerdala. Jag tänker särskilt på huvudstadens behov av parker. Herr Larson — en mycket hygglig medmänniska för resten — menade att staten borde ta itu med parkfrågan. Hur skall den eventuellt få pengar ur dessa marker? Markvärdet enbart för Humlegården uppgår till 900 kronor för kvadratmeter. Parken är 110,875 kvadratmeter. Tänk, vilka pengar, sade motionären! När man kommer till Kungsträdgården smakar det ännu mera, ty, kors i alla dagar, där har enligt vad Rydén yppat statens kommissionärer uppskattat marken till 1,950 kr. per kvadratmeter. Staden skall väl inte ha allting gratis. Allt detta var motionens andliga innehåll.

Härpå skrev riksdagen och begärde, att vid pågående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad rörande reglering av vissa svävande markfrågor och revidering av vissa avtal m. m. jämväl måtte upptagas frågan om skyldighet för Stockholms stad att till kronan erlagga en rimlig avgift för parkerna. Statsutskottet hade tillstyrkt denna synpunkt och talat om Djurgården, Hagaparken, Kungsträdgården m. m. Vidare sade utskottet, att för kronans del påkallades därvid ett övervägande, huruvida ifrågavarande områden alltjämt

borde helt eller delvis disponeras på hittillsvarande sätt, i den mån så befunnes böra »tills vidare» ske.

Statens kommission hade fått i uppdrag att föreslå en »definitiv» ordning. Men här finga vi veta, att om landets huvudstad med sin sammanträngda befolkning i nåder kunde få andas med lungor, skulle det få ske endast »tills vidare», såsom statsutskottet i motiven uttryckte sig. Med andra ord: Damoklessvärdet skall hänga över staden. Utskottet samlade sig om ett övervägande »huruvida nyttjanderätt till sådana områden bör genom formliga avtal upplåtas till Stockholms stad eller ock dessa eljest böra hållas öppna för allmänheten, ävensom huruvida med hänsyn härtill viss ersättning skäligen bör av staden utgivas till kronan».

Alltså tills vidare kunna vi måhända få en galgenfrist, men det är inte alls säkert det heller, därför att värdet på kvadratmeterna smakar så mycket. Här ser man ett hot, att man förr eller senare skall sälja, och den definitiva ordning, som skulle åstadkommas, är skrinlagd.

Det blev riksdagens beslut att följa denna statsutskottets hemställan. Ingen debatt i någondera kammaren. Jag låg sjuk i feber hemma och grämde mig. Om jag varit här, hade det blivit debatt i denna kammare, det känner jag på mig. Nu har jag emellertid genom denna motion velat komma med det inlägg, som då inte kunde framföras. Med andra ord — jag vill, att på samma gång riksdagen skrivit om undersökning av lerdalamotionens merkantila synpunkter, bör riksdagen även tillåta en undersökning av de sociala synpunkterna. Ordet »tills vidare» i förra skrivelsen bör i varje fall utbytas mot ett eventuellt »definitivt».

Nu har tillfälliga utskottet här gått in på själva saken med en alldeles formell motivering. Det göra vi numera ofta, sedan parlamentarismen blivit genomförd. Förr då det gällde regeringar, var riksdagen försiktig och skrev riktlinjer för regeringarna. Men sedan partierna marschera upp till makten turvis, ha vi fått en sådan respekt för regeringarna, att vi säga, att de göra nog allt bra. De äro för bra för att de skola få några direktiv. Det gjorde man emellertid, då lerdalamotionen skrevs. Här erinrar utskottet, att frågan om en revision av stadsplanlagstiftningen är föremål för utredning genom sakkunniga, och utskottet anser, »att resultatet av denna utredning och därav föranledda förslag böra avvaktas, innan riksdagen tar ställning till den av motionären föreslagna principen rörande stadsplaners upprättande och avstyrker fördenskull bifall jämväl till andra punkten av motionens hemställan». Förr i tiden ansågo vi — jag har lyckligtvis upplevat de tiderna — att innan en regering tog någon position och satte in hela sitt utredningsväsende för att komma fram med ett förslag till riksdagen, var riksdagen angelägen om att på förhand ge direktiv och uttala sina önskemål om saken, så att de kunde bliva ihågkomna vid utredningen. Annars ställes riksdagen ohörd inför ett fullbordat faktum. När hela den stora apparaten satts i gång, alla myndigheter hörts och ett förslag sedan kommer in till riksdagen utan att det finns några direktiv bakom, veta vi alla, att det är bra liten utsikt i de flesta fall för oss stackars enskilda representanter att få någon ändring. Så det är icke mycket bevänt med utskottets hänvisning till mig att få komma tillbaka.

Utskottet har vidare hänvisat till det förväntade förslaget till stadsplanlagstiftning. Men det kommer inte, såsom utskottet trott, att sysselsätta sig med den frågan, som beröres i motionen. Det ligger i sakens natur. I berörda lagstiftning skulle enligt utskottets förmenande kunna förväntas någon paragraf om att Kungl. Maj:t, när han fastställer stadsplaner, även här låter de sociala synpunkterna komma till sin rätt. Det kommer inte att stå ett ord om det i stadsplanlagstiftningen. Det är nu praxis, att Kungl. Maj:t kan undantaga områden från stadsplanen. Kungl. Maj:t kan således göra och har gjort ibland

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

särskilda undantag från stadsplanen för statens mark. I den nya lagstiftningen kommer däremot enligt det lagförslag, som skall framläggas, såsom jag erfarit, att uttryckligen föreskrivas att så kan ske. Där får således Kungl. Maj:t än lättare än förr att tillgodose staten på de sociala kraven bekostnad. Den nya lagstiftningen kommer således att snarare uppmuntra regeringen till att fortfarande undantaga statens mark från en rimlig stadsplan. Här har således utskottet, såvitt jag förstår, fått saken om bakfoten på något sätt.

Nu vill jag säga — det kan ha sitt stora intresse — att i lerdalamotionen hette det på följande sätt och det accepterades av statsutskottet och riksdagen: »Visserligen pågå underhandlingar mellan staten och Stockholms stad om ordnande av de svävande frågorna rörande äganderätten till och användningen av kronans inom Stockholms stads område belägna markområden. Det torde emellertid vara ovisst, huruvida dessa underhandlingar äro inriktade på ovanberörda speciella fråga.» — Ja, här är det inte bara ovisst, huruvida den blivande stadsplanlagstiftningen är inriktad på denna fråga, utan det måste sägas, att det är visst, att den inte kommer att vara det, åtminstone inte i någon väsentlig grad.

Sedan ha ju farhågorna också styrkts. En av statens kommissionärer, herr Rydén, har intervjuats av Vecko-Journalen om de synpunkter, som enligt hans uppfattning statens kommissionsdelegerade böra lägga på dessa frågor. Sedan blev även jag utan någon egen begäran uppsökt för att yttra någonting. Man trodde väl, att jag skulle yttra mig i motsatt riktning, vilket ju ock inträffade.

Det är särskilt dessa Rydéns uttalanden, som påskyndat, att denna motion kom till stånd, ty spåren förskräcka — enligt min uppfattning nämligen. Rydén yttrade sig vanvördigt om skönandarna, och på det svarade jag bara, att Stockholm är dock vackert, herr Rydén, och så vill också landsbygdens befolkning ha staden, när den kommer hit, och även utlänningarna vilja ha den på det sättet, när de komma hit. Att Mälardrottningen är fager, lockar ju ännu mera till sig den utländska trafiken, och den sprider sig på det sättet över hela landet. Därför har jag tillåtit mig denna erinran till min vördade parlamentskamrat: Även de ovägbara värdena kunna bidra till att fylla en portmonnä, herr Rydén!

Så säger Rydén vidare — jag vet inte om de andra ledamöterna i kommissionen äro ense med honom, men det måste sägas några allvarliga ord därom här i kammaren —: »Tänk er bara, att Stockholms stad förfogar över 40 % av hela landets inkomst. Varför skulle vi då låta de fem miljoner ligga, som tomten vid Hamngatan och Kungsträdgården uppgives vara värd.» Vilket dyrbart kausalsammanhang, herr Rydén. Är det något rimligt sammanhang mellan dessa två påståenden?

Uppmärksamheten måste fästas på att Stockholms stad visserligen har en stor inkomst av skatter, men staden betalar också inemot hälften av alla kronoskatter, och det är väl en motprestation, som bort omnämnas till allmänhetens upplysning och för tillrättaläggande av frågan. Till 1,950 kronor per kvadratmeter uppskattar Rydén tomten och han menar, att kronan skall inte låta sådana pengar gå sig ur händerna. Vårt etnografiska museum är nedpackat i lårar, säger Rydén. Det är således också en hotelse. Stockholms kommunala utskylder gå emellertid mest igen under sådana här diskussioner.

Man säger, att »staden» har så stora inkomster. Men har huvudparten av dess invånare också stora inkomster i förhållande till sina utgifter? Det är väl det, som det gäller här, och man skall inte skymma bort det med en stor chimär, detta juridiska begrepp, som kallas staden. Har den stora massan av Stockholms invånare det bra ställt ekonomiskt? Ingalunda, tvärtom! Varför skall landsbygden aldrig kunna förmå sig att reflektera över vad hyrorna i Stockholm stiga till och de alltmåra minskade kubiktrymmena i dessa »moderniserade» lägenheter, som äro så moderna och så förskräckligt dyra, dessa

ett rum och kök, ett rum och kokvrå, vilka arbetarna inte ens kunna bestå sig med, då de inte kunna betala dessa hyror. De måste draga sig fram på ett eller annat sätt. De moderna lägenheterna för skräckhyror bli dessutom allt mer omoderna i det väsentligaste, nämligen i fråga om luftutrymmet, och det är i alla fall huvudsaken i bostaden. Således dessa gränslösa hyror och därav föranledda ökade levnadskostnader jämväl i staden göra, att huvudstadens invånare ha det minst lika trångt som andra städers och landskommuners invånare. Kommunalutskylderna här i staden komma av den anledningen att trycka lika tungt som de högre kommunala utskylderna i de kommuner, där hyran och levnadsmedlen äro billigare. Kan man inte någon gång vara rättvis mot denna stads invånare? Ni kunna smäda staden så mycket som helst. Det är straff-fritt enligt strafflagen, ty staden är en juridisk person, som saknar själ. Endast den, som har själ, får man smäda. Men ni får inte smäda Stockholms stads invånare, ty de äro lika betungade som den övriga delen av landets befolkning. Det vore önskvärt, om riksdagen någon gång kunde tillägna sig även i vår materiella tid en förståelse för det förhållandet, som jag tillåtit mig att här i korthet framhålla.

Så kommer *den tredje punkten* i motionen. Den kan ju låta något impertinent, men det är inte meningen. Den lyder så här, »att till främjande av ett fruktbart samarbete mellan staten och huvudstaden i den grundläggande jordfrågan statens fastighetskommissions befogenheter omgärdas med rimliga instruktioner, övervägda och utfärdade av regeringen efter eget ställningstagande till vad sakens natur och en landsfaderlig omtanke kräver».

Här äro vi inne på en ömtålig, men särdeles viktig fråga, nämligen om samarbetet mellan nämnda kommission och Stockholms stads invånare. Samarbetet synes inte vara bra och man talar å omse sidor om att vederbörande äro som hund och katt. Det får icke gå för sig, att sådant tillstånd upprätthålles. Stadens delegerade ha klagat så, att det förefaller oss, som om denna kommission måste vara ett litet inferno. Statens delegerade äro inte heller de så vidare nådiga mot stadens delegerade. Ett sådant tillstånd får icke fortsätta. Det måste på något sätt upphöra, och det kan endast ske genom att ingendera sätter sig på höga hästar. I all synnerhet bör inte den, som har största makten, sätta sig på den högsta hästen. Man måste söka förstå dessa olika synpunkter, som jag tillåtit mig beröra, och även de sociala synpunkterna och statens skyldighet att taga hänsyn därtill.

Därmed sammanhänger det stora problemet om bostadsfrågan, priset på bostäderna och deras beskaffenhet samt hela kommunikationsfrågan. De kunna icke lösas utan rikets medverkan, ty städerna äro ju en del av riket liksom alla andra delar, och i all synnerhet huvudstaden, som är knutpunkten för svårigheterna och vars förhållanden inverka på hela landets övriga ekonomiska liv. Jag behöver bara erinra om att de höga kostnaderna för bostäder i Stockholm påverka lönestaten i hela landet. Det är viktigt, att man här i staden, liksom i andra huvudstäder anser, att huvudstadens utveckling är en rikets angelägenhet lika väl som en stadens.

Jag kom för en tid sedan från en stad, som heter Athén. Där tager den grekiska staten initiativ till åtskilligt. Där byggas nu på statens initiativ underjordisk bana samt elektricitets- och vattenledningsverk åt staden. Där anser staten att dess och huvudstadens intressen sammanfalla. Vi kunna ju också exempelvis hänvisa till Paris och likaså till Washington, där staten ensam sköter hela förvaltningen.

Nu vilja vi väl lite var verka för att få en rätsida även på stadens representation. Staten uppträder nu med fem delegerade, medan staden är underrepresenterad med blott en delegerad. Det blir ojämnt spel, det måste ändras.

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

Ursprungligen var det tre delegerade från båda hållen. Men så tröttnade två av stadens delegerade och avsåde sig. Stadskollegiet beslöt då med 12 röster mot 5 att överlåta till fastighetsnämnden att föra underhandlingarna och nämnden skickade ärendet till sitt fastighetskontor »till kännedom», som det hette, och så har det kommit litet i bakläs, såvitt jag förstår, även från den sidan.

De där mäktiga fem representanterna för staten måste ha någon motvikt, och nu vore det skäligt, om man kunde resonera om dessa saker. Det bör kunna underhandlas på ett sådant sätt, att stadens delegerade inte behöva såsom nu säga, att statens delegerade voro alldeles omöjliga samt titt och ofta hotade med statens maktmedel, om staden inte bara accepterade. Jag säger bara nu hur det är sagt. Jag gissar, att det är här som annorstädes inte ens fel att två träta. Vi utomstående veta ingenting, vi ana bara, att det är ett olidligt tillstånd och farligt för framtiden och att något måste göras. Det är nödvändigt, att vi utomstående börja sysselsätta oss något med denna angelägenhet.

Därför har jag tillåtit mig att föreslå, att riksdagen genom ett bifall till ett sådant här yrkande, som jag gjort, skulle för sin del visa sig vara beredd att försöka avveckla saken på ett bättre sätt. Stockholms fastighetsnämnd skall också få en liknande framställning. Den kommer att göras. Man skall då söka gå varandra tillmötes och söka åtminstone få en rimlig diskussion till stånd.

Jag yrkar bifall utan utsikt till framgång, men för sakens skull, till alla de tre av mig framställda yrkandena.

Herr Julin, Teodor: Herr talman! Tyvärr är det så, att det existerar en stridsfront mellan kronan och Stockholms stad. Den där stridsfronten är inte alltid besatt. Det tycks finnas öppna löpgravar. De äro oftast tomma och det går tämligen friktionsfritt till, men då och då händer någonting, och då rusar folk till dessa skyttegravar för att försvara var och en sin sida. Detta skedde nu en gång på höstsidan. Då gjorde stadens borgmästare sin plikt och ställde sig på stadens sida och gav upp ett varningsrop, det varningsrop, som nu föreligger dels i intervju med honom och dels i den motion, som är en följd därav. Vi stockholmare måste vara honom tacksamma för hans ingripande på den punkten. Det är mycket nyttigt, att saken toges upp då och då och inte glömmes bort, men jag tror också, att vi skola vara honom tacksamma för att det blivit oss förunnat att i någon mån klara ut hur denna stridsfront löper och vad som är åtgjort för att få den ur världen. Det är det, som vi inom utskottet ha försökt göra, när vi formulerade vårt svar på herr Lindhagens motion. Jag är ledsen naturligtvis som ordförande i utskottet över att han kunnat göra formella anmärkningar mot att vi inte ställt upp det, som han önskat. Jag tror emellertid, att herr Lindhagen har möjlighet att göra vilka yrkanden han vill här, och på grund därav tror jag, att hans anmärkning inte är så farlig på den punkten. Emellertid ha vi sett dessa tre punkter i ett sammanhang och försökt lösa dem allesammans på en gång och komma till ett gemensamt slut. Jag tror också, att efter det anförande, som herr Lindhagen hållit, har han för sin del visat, att vi ha förstått, vad han velat i denna sak.

Det är väl ändå på det sättet, att de friktionsanledningar, som ha funnits och finnas mellan kronan och Stockholms stad, böra vi försöka avlägsna, och man kan inte förebrå den svenska riksdagen för att den inte gjort vad på den ankommer för att dessa skola avlägsnas. De viktiga besluten vid 1925 och 1928 års riksdagar måste tydas just i den riktningen. 1925 satte man ju till denna kronans fastighetskommission. Den kom ju direkt ur riksdagens egen skrivelse, och vad är dess uppgift annat än att se till och utreda de frågor, om vilka striden står mellan kronan och staden, och försöka få dessa ur världen. Det

finns ingen som helst anledning att tro, att man inte, om man slår sig ned och försöker lösa frågan, kan lösa den. 1928 utökades kommissionens uppdrag med den särskilda detalj, som här går under namn av Lerdalamotionen. Den avser ju statens rätt till parkerna, och den frågan måste ju så småningom komma fram till en lösning.

Nu har herr Lindhagens motion givit utskottet tillfälle att säga, att här pågår just arbete för att dessa slitningar skola upphöra och det inferno, som herr Lindhagen talar om, som uppstår på grund av slitningarna mellan kronan och staden, överflyttas till denna fastighetskommission och dess motpart vid förhandlingsbordet. De få sitta i sitt inferno. Det kan inte hjälpas, men detta inferno komma de ur i samma ögonblick, som de löst sin uppgift. Ju förr den blir löst, dess förr komma de ur sitt inferno, och vi känna oss under tiden ganska trygga, som vi ju också faktiskt äro. Vi berätta i vårt betänkande om att riksdagen har förbehållit sig att dessa frågor skola, innan de definitivt avgöras, komma på nytt inför riksdagen, och då är det tillfälle för dem, som inte äro belåtna med det beslut, kommissionen kommit till, att säga sitt ord. Då komma vi väl inte heller att sakna vår stridbare borgmästare i täten för Stockholms trupper.

Om vi taga punkterna i ordning i herr Lindhagens yrkande, ha vi funnit — jag tror efter herr Lindhagens yttrande, att man med rätta kan säga det — att hans yrkande i punkterna 1 och 2 mera äro utanverken till det varningsrop, som han bestämt höjer i punkt 3. Men vi ha därför inte alls behandlat punkterna 1 och 2 på något mera lättvindigt sätt. Vi ha försökt att tränga in i dem, och jag tror, att herr Lindhagen måste ge oss rätt, när vi säga, att det är svårt att kunna komma och påstå, att Kungl. Maj:t i större utsträckning ger sig själv större dispens än Kungl. Maj:t tillåtit andra. Motionären har inte exemplifierat sitt påstående på något sätt. Jag ber herrarna lägga märke därtill, att han har sagt detta på två rader i sin ursprungliga motion, nämligen den, som vi fingo in till utskottet. I den motion, som nu är tryckt, har han lagt till ytterligare två rader och således fått med ämbetsverket på Hantverkaregatan. Vi funno, att detta lilla tillägg inte var tillräckligt för att gå in för den stora fråga, som han syftade på. Vi släppte saken, tror jag, på goda grunder.

Beträffande den andra frågan, om sociala hänsyn vid stadsplanens uppgörande, ha vi, som herr Lindhagen påpekat, hänvisat till den omständigheten, att det finns en kommission, som handhar utredningen om stadsplanlagstiftningen. Nu säger herr Lindhagen i sitt anförande, att han har aldrig talat om den lagen, men hur vill herr Lindhagen då, att dessa synpunkter skulle göras gällande, om inte i det lagstiftningsarbete, som jag tror här förberedes? Vi ha åtminstone sett saken så, och vi kommo därför även till avslagsyrkande på den punkten.

Vad sedan den tredje punkten angår, har jag redan förut uppehållit mig vid den. Jag tror, att den är den viktigaste, och man har även fått det intrycket, att herr Lindhagen finner den vara den centrala och viktigaste här, då han för att förstärka sin motion, som ingalunda var så stor, när den kom in till oss, förstärkte den med två bilagor, avseende just denna punkt. De funnos inte, när vi fingo motionen. Vi ha alltså i den tredje punkten velat säga, att riksdagen har beaktat denna sak. Riksdagen har sett till att underhandlingar mellan kronan och Stockholms stad kommit till stånd. Riksdagen har även sett till att när dessa underhandlingar bli slutförda resultatet i tur och ordning skola komma in på riksdagens bord, och då blir det tillfälle att granska dem närmare. Vidare ha vi också sagt, när herr Lindhagen påyrkar särskilda direktiv för denna fastighetskommission, att dessa direktiv redan finnas och att de äro utfärdade i nära överensstämmelse med riksdagens uttalade önskan.

Man kan icke i det här sammanhanget komma till något annat resultat än att man bör vara herr Lindhagen tacksam för att man fått säga detta, men

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)*

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

därav följer också, att det kan inte sluta på något annat sätt än att man yrkar bifall till utskottets yrkande och alltså avslag å motionen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Rydén**: Herr talman! Det kanske ursäktas mig, om jag säger några ord med anledning av det anförande, som herr Lindhagen här nyss höll, och även i anledning av den motion, som nu är före till kammarens omprövning.

Herr Lindhagen har ju här försökt ge en framställning av kronans förhållande till Stockholms stad ungefär på det sättet, att kronan förfar ytterligt ogint, hårt och hänsynslöst mot Stockholms stad, spolierar dess skönhetsvärden och vill förstöra dess strömmar, dess parker och allting sådant. När jag nu verkligen har, på ett för mig förr oväntat sätt, kommit att få en inblick i Stockholms stads och kronans mellanhavanden genom tiderna, anser jag, att jag gör rätt även gentemot herr Lindhagen — ty det är tydligt att han icke i huvudsak har reda på hur egentligen förhållandena gestalta sig mellan Stockholm och kronan — om jag här ger en liten framställning av utvecklingen i denna sak, så att kammaren såväl som andra intresserade kunna få ett intryck av vad det finns för historisk grund för den av herr Lindhagen drivna uppfattningen.

Stockholms stad har vuxit upp på och kring Stadsholmen, och redan på 1400-talet möter man de första donationerna från kronans sida av mark till Stockholms stad. Naturligtvis kunde icke kronan skänka bort sådana partier av Stadsholmen, som voro behöfliga för kronans egen räkning, men obyggda tomter och andra dylika markägor skänktes redan på denna tid till Stockholms stad, så att Stockholms stad blev i tillfälle att av dem taga inkomst — tomtöre och sådant — och även blev i tillfälle att sedermera exploatera dem och sälja dem.

Men det största och mest betydelsefulla i detta avseende, som man dock aldrig talar om, när man driver agitation mot kronan från vissa Stockholmsherrars sida, var det som hände på 1600-talet i samband med Gustav Adolfs omorganisation av förvaltningen. Då plats för ämbetsverk och ämbetsadel behövdes, särskilt å Stadsholmen, bortskänkte kronan till Stockholms stad, med undantag av några mindre områden, som kronan själv behövde; hela Norrmalm, hela Östermalm, hela Kungsholmen, större delen av Södermalm, Långholmen, Beckholmen och några områden därutöver. Dessa ägovidder skänktes av kronan till Stockholms stad antingen på det sättet, att Stockholms stad fick taga tomtöre av dem, eller också så, att Stockholms stad fick exploatera dem.

Sålunda kan jag säga, att med mycket få undantag i fråga om markareal vilar det Stockholm, som nu finns, på jord, som är skänkt av kronan till Stockholms stad. Att sedermera Stockholms stad under tidernas lopp kommit att i stor utsträckning för spottstyvvar förskingra den av kronan skänkta marken, så att staden måst återköpa stora partier därav och att staden kommit att på detta sätt bli beroende av enskilda markägare, det kan rättfärdigen icke tillvitas kronan.

Sålunda vill jag som en första sats i detta mitt försök att lägga upp problemet fastslå, att Stockholms stad, *hela* nuvarande Stockholms stad, vilar med mycket ringa avdrag med avseende på markområden på jord, som kronan har skänkt till staden. Detta kan också tjäna som ett första argument, när det gäller att visa, vad sanning det ligger i talet om kronans »hänsynslöshet» mot huvudstaden. Ty 1600-talet ligger inte längre bort i tiden än att vad som då skedde måste tagas i betraktande även nu. Det finns ingen motsvarighet till detta förhållande på andra håll i våra svenska städer.

För att sedan visa, vad i detta ögonblick kronan tillhandahåller eller ställer till huvudstadens befolknings förfogande för dess trevnad och välfärd, har jag här satt upp en karta, som är utarbetad av professor Clason för femton år sedan och som avser att ge en markering av de områden, som i Stockholmstrakten ägas av kronan, men som disponeras av Stockholms befolkning praktiskt taget avgiftsfritt.

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)*

Där lägga vi först märke till hela Djurgården, med undantag av det område på södra Djurgården, som kronan ju har för varvets räkning. Vidare tillkommer det väldiga området ända ut till Värtan, av vilket är bortsålt till Stockholms stad för en synnerligen billig penning de delar, som staden behövt för olika hamnanläggningar och för frihamnen samt för gas- och elektricitetsverken. Vidare är hela det väldiga området förbi Djursholmsbanan, där kartan slutar, och som fortsätter ut mot Bergshamra, kronans mark, vilken upplättes för Stockholms befolkning, utan att Stockholms befolkning har någon avgift, praktiskt taget, för hela denna mark. Går jag västerut över Kungsholmen, fortsätter, där kartan slutar, Drottningholm med alla de stora marker, som där tillhöra kronan. Jag läste häromdagen i tidningarna att den nya spårvägslinjen till Nockeby har medfört på en enda söndag 20,000 människor, som ingalunda kunde vistas på Stockholms stads område, ty det är exploaterat till byggnadsändamål, utan som reste ut för att vistas på de stora områden vid och omkring Drottningholm, som ägas av svenska kronan.

Sålunda anser jag, att om man tar hänsyn till omgivningarna i Stockholm, kan icke något exempel för någon svensk stads vidkommande uppsökas, där kronan för befolkningens trevnad tillhandahåller så vidsträckta och så natursköna, lättillgängliga och härliga områden som vad kronan gör, när det gäller huvudstaden.

Taga vi sedan i betraktande de egentliga, trångt bebyggda delarna av Stockholms stad och se efter, vem det är som tillhandahåller de s. k. lungorna här i staden, vill jag först och främst påpeka att Humlegården — jag tror sedan närmare ett århundrade — i lag är angiven såsom tomtmark. Kronan äger vilket ögonblick som helst, utan att spörja Stockholms stad, rätt att bebygga hela detta område. Det är en gammal rätt, som icke härstammar från den nuvarande generationen utan från en förutvarande. Kungsträdgården, som är det andra av dessa områden, är också sedan gammalt tomtmark. Kronan kan vilket ögonblick som helst bebygga även detta område, utan att fråga Stockholms stad om rätt i detta fall. Se vi på Bellevueparken, är också den sedan gammalt tomtmark, kronan tillhörig, men av Stockholms stad utnyttjad.

För Kungsträdgården, Humlegården och Bellevueparken är det praktiskt taget inga avgifter, som påvila staden. Det är först under allra senaste tid som det överhuvud taget gjorts några som helst anspråk gällande, att Stockholms stad skulle betala vad det kostar för underhåll och renhållning av dessa stora områden.

Vad sedan beträffar områdena omkring strömmarna är det ett faktum, att Stockholms stad praktiskt taget icke äger en enda bit mark omkring strömmarna. På Riddarholmen har Stockholms stad gjort anspråk på att få tränga bort staten från stränder och byggnadsutrymmen — det ligger på fastighetskommissionens bord ett förslag, som avser bl. a. att gamla riksdagshuset skall skäras av några meter, och att det gamla Hessensteinska huset, där socialstyrelsen är inrymd, skall naggas bort på hörnet, för att dessa områden skola kunna disponeras för trafikändamål för Stockholms stads behov. Men Stockholms stad äger, såvitt våra lagkunniga kunnat utröna, på hela Riddarholmen icke en enda meter strand, och den allmänna uppfattningen bland våra rättslärdade är, att icke heller av Skeppsbron, som utnyttjas av Stockholms stad, äges någonting av staden. Det äges av kronan på grund av att kronan varit den ur-

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

sprungliga ägaren till stranden. Hela Skeppsholmen och hela Kastellholmen äro kronans. En ämbetsman har för Stockholms stads räkning försökt göra gällande, att Stockholms stad hade äganderätten till stränderna på Skeppsholmen och Kastellholmen, men gamle riksarkivarien Clason, som utrett denna sak, har uppvisat, och den utredningen torde stå sig inför både världslig och gudomlig domstol, att inte blir det Stockholms stad, som är ägare av dessa områden. Ty Stockholms stad har aldrig haft en meter mark av stränderna, och vi känna icke till i svensk lagstiftning, att städerna ha någon regalrätt till stränder, där icke enskilda kunna styrka sig vara ägare till strand och vatten.

Vad som finns runt nationalmuseum, runt riksdagshuset, runt slottet o. s. v., alla de centrala delarna av stränderna, allt som är öppet och som ger luft åt Stockholms befolkning, det är sällan Stockholms stads egendom, utan det är i allmänhet kronans egendom.

Jag vill således säga, att nog tycker jag att det är ett ganska oberättigat påstående, när man kommer och vill driva den satsen, att kronan har handlat hänsynslöst mot Stockholms stads befolkning med hänsyn till stadens lungor etc. Se efter vad staden själv har skaffat för lungor i de centrala delarna! Herr Lindhagen kan gärna taga och visa upp, vad Stockholms stad själv har givit befolkningen för »lungor»! Ofta har det gått till på det sättet, att när Stockholms stad köpt ett stort område för att exploatera det, har man i den ursprungliga planen tagit upp det område, som icke ryndes in i den direkta exploateringen, såsom park. Som regel har det emellertid icke dröjt så synnerligen länge, förrän man tagit hand även om dessa områden för andra ändamål än till parker. Jag skall räkna upp namn, som kan föra detta i minnet, herr Lindhagen! Vi ha först Fåfången, och så kom Skinnarviksbergen inte så långt efter. Här ha stadens myndigheter — och därvid är det en myndighet, som i första hand är ansvarig, nämligen stadens fastighetsnämnd, i vilken herr Lindhagen är ledamot — kommit in med förslag att lägga byggnadsplan på dessa områden, som i den ursprungliga exploateringsplanen varit avsedda till parkområden, och då försvinna de såsom parker; Stockholms stad föredrar att hösta in grova penningar på att sälja dem som tomtmark. Vid en undersökning av vad Stockholms stad har av egna parker i jämförelse med vilken mindre eller större stad som helst i Sverige, tror jag inte någon kan finna ett samhälle, som självt offrat så litet av egna pengar för att skaffa »lungor», luft och ljus och trevnad i staden som vad fallet är med Stockholms stad.

Jag säger inte detta såsom något klander — det tillkommer icke mig att klandra Stockholms stads förvaltning — men som ett försvar mot en fullständigt ovederhäftig och osannfärdig agitation, som drivits från vissa människors och vissa pressorgans sida gentemot kronan för dess förmenta sätt att behandla Stockholms stads medborgare.

Jag kan gå vidare i denna stadens lidandes historia framkallad genom kronans förvällande! Var finns det en större svensk stad, som inte måste offra pengar till en idrottsplats, offra pengar för en teater eller offra pengar till ett museum — även i småstäderna försöker man nu ordna på något sätt för att tillvarataga något av minnena i orten och bygden. Stockholms stad har aldrig lagt ut ett öre för nationalmuseum, aldrig ett öre för naturhistoriska riksmuseet och aldrig ett öre för skapandet av Skansen. Det är kronans mark. Stockholms stad har heller aldrig lagt ut ett öre för Stadion. Östermalms idrottsplats ligger på kronans mark, och Stockholms stad, som vill ha majoritet i styrelsen för denna idrottsplats, har i dagarna begärt att få arrendet förlängt på ytterligare 40 år mot en avgift av 10 kronor om året. Stockholms stads nya idrottsplats vid Johanneshov ligger på kronans mark och är byggd till väsentliga delar av arbetslöshetsmedel och lotterimedel. Om jag jämför hur kronan handlat gentemot Stockholms stad endast på dessa områden —

beträffande Operan är det ju sant, att Stockholms stad har lämnat ett bidrag — med vad som skett i andra städer i Sverige, finns det ingen, som åtnjutit sådana förmåner som Stockholms stad. Staden har ju tillika, exempelvis på Stadion och på åtskilliga andra av dessa institutioner, fått taga in hela nöjesskatten — jag vet sannerligen inte till vilka belopp nöjesskatten enbart från Stadion kan stiga bara på ett enda år.

Vilken stad i Sveriges rike skulle inte bokstavligen på knä inför Kungl. Maj:t betyga sin tacksamhet, ifall kronan ville förfara på samma sätt mot dem som den har gjort på dessa områden mot Stockholms stad!

Jag säger inte detta för att åstadkomma någon misstämning, men jag vill i den mån det är möjligt medverka till, att hela det lögnsmideri och hela den osannfärdiga skildring av kronans sätt att uppträda gentemot huvudstaden, som kommit till uttryck, må kunna en gång brännmärkas och om möjligt upphöra.

Jag skall nu inte gå in på alla dessa saker i annan mån än vad det vidkommer anklagelserna mot kronan för »hänsynslöshet». Man har nu klandrat statens fastighetskommission därför att den handlat efter riksdagens beslut och på grund av Kungl. Maj:ts uppdrag — detta hade herr Lindhagen tydligen icke fullt klart för sig i sin motion, ty den instruktion, som han efterlyser, har verkligen fastighetskommissionen erhållit från Kungl. Maj:ts sida, såsom också utskottet uppvisat. Herr Lindhagen har gjort ett stort nummer av att fastighetskommissionen, sin plikt likmätigt, tagit upp förhandlingar med Stockholms stad i fråga om Kungsträdgården. Det egendomliga har också inträffat, att herr Lindhagen här velat föra på tal förhållandet mellan de delegationer, som underhandla på detta område, och vi som sitta i kronans fastighetskommission ha nu till kammarens protokoll fått höra en skildring av hur vi uppträda, som är rätt så intressant, men inte mindre överraskande.

Det är klart att när vi haft att förhandla, såsom exempelvis i fråga om ladugårdsgärdesavtalet och kungsholmsavtalet, om invecklade frågor av utomordentlig betydelse, så kunna ju ibland orden, såsom vi känna till från riksdagens utskott likaväl som från andra tillfällen, få en viss skärpa, när man förfäktar olika intressen och olika synpunkter. Men vi ha aldrig klagat över Stockholms stads ombud för att de skulle ha varit oförsynta förhandlare och klandervärda människor. Det är klart, att när man representerar var sin stora samfällighet, när stora intressen stå emot varandra, när det gäller svåra problem och när det gäller väldiga summor, förekommer det tider i förhandlingsläget, då det håller på att komma till en bristning, och då måste man börja brygga över motsättningarna för att komma fram till ett positivt resultat. Vi ha emellertid från kronans fastighetskommission aldrig klagat, och allra minst i riksdagen eller offentligt, över vår motpart vid förhandlingsbordet, även om jag medger att vi enskilt oss emellan möjligen kunnat säga, att vi nog tyckt att de varit »hårdfjällade». Men aldrig ha vi offentligt inför riksdagen velat komma fram med en sådan skildring av vår motpart i förhandlingarna, som den Stockholms stads delegerade tydligen framfört för herr Lindhagen. Detta är för oss naturligtvis en omständighet att räkna med.

Jag skulle emellertid icke ha tagit upp hela denna fråga om det nya förhandlingsläget i fråga om Kungsträdgården, om det inte varit så att det bragts en viss grad av offentlighet över densamma genom stockholmspressen, och i detta sammanhang må det anses, herr talman, att jag icke överträder gränserna för det tillåtna, om jag säger ett par ord även om denna sak. En erfarenhet, som vi fått göra i fastighetskommissionen är, att när det inträffar ett visst förhandlingsläge, kunna vi nästan precis på dagen räkna ut, när hela stockholmspressen släpps lös på oss. Vi kunna alltid hänföra denna samtidighet i pressen till ett visst givet förhandlingsläge emellan oss och vår mot-

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)*

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

part i förhandlingarna. Hela stockholmspressen, från Allehanda ut till yttersta vänstern, är, som om man droge i ett snöre, allesammans på oss. Om herrarna erinra sig, kom det, när förhandlingsläget var som mest svårt beträffande det stora ladugårdsgärdesavtalet, en sådan skur i stockholmspressen. Vi erinrades om vad vår frid tillhörde, och fastighetskommissionens ordförande fick uppbära många, många okvädinsord från både det ena partiets och det andra partiets press. Vi äro i detta avseende slagna till slant, ty vi ha ingen tidning till vårt förfogande inom stockholmspressen.

Det var vid tiden omkring jul i ett förhandlingsläge liknande detta, då stockholmsombuden lovat verkställa en viss utredning beträffande hela det komplex av frågor, som föreligger i den nuvarande förhandlingen, som jag rätt som det var fick läsa i Svenska Dagbladet, att Värner Rydén begär, att båtarna skola avhysas från Riddarholmen, och vill att Sveriges gamla konungar skola få sova i fred! Och så var hela kopplet återigen över oss. Ett par, tre dagar efteråt hade Svenska Dagbladet fått reda på ytterligare en sak: nu var det klart, att nu tänka kronans vandaler bebygga Kungsträdgården!

Till slut kom det en dam, som inte tillhörde den vanliga stockholmspressen, och frågade om hon kunde få några upplysningar — det var tydligen samma dam som sedan var hemma hos herr Lindhagen. Ja, jag var vid gott humör den dagen och jag tänkte: Varför skall jag inte säga några små beskedliga klyschor, när man gormar så oerhört på oss från alla väderstreck? Det var en intelligent dam, och hon skrev en mycket roande artikel, vilket är hennes förtjänst och alls inte min, ty intervjuens ord äro hennes — jag antar att detsamma är förhållandet beträffande herr Lindhagen — ehuru där naturligtvis inte återfanns alla de ord, som yttrades under en stunds samtal.

Jag vill säga, att ifrån kronans sida ha vi icke det ringaste emot, om herr Lindhagen skulle kunna utverka att staden sänder andra förhandlingsdelegerade. Vi ha aldrig begärt den förändring i delegationen, som skett. När vi hade slutfört ladugårdsgärdesförhandlingarna och avtalet var klart, var det Stockholms stad som drog in sina gamla delegerade — tre borgarråd, två nuvarande och ett förutvarande — vilka vi hade till motpart vid förhandlingsbordet. Men denna delegation drogs in från Stockholms stads sida, och i stället föreskrev stadskollegiet, att förhandlingarna skulle föras av fastighetsnämnden, i vilken herr Lindhagen är ledamot, utan att jag dock haft glädjen att se honom vid förhandlingsbordet. Där har nämnden representerats av vederbörande borgarråd, en tjänsteman jämte juridisk hjälp. Vi ha aldrig påyrkat denna förändring, och vi kunna inte taga något ansvar för att Stockholms stad ändrat om sin delegation. Herr Lindhagen får väl se till, att Stockholms stad får personer, som kunna vara passliga och som kunna föra förhandlingarna bra. Men det är inte kronans sak, och jag tycker inte att något klander i det hänseendet med rätta kan riktas mot oss.

Jag skall nu övergå att säga några ord om vad vi kalla skönhetsvärdena. Det har stött herr Lindhagen, att jag sagt någonting om »skönandarna» i Stockholm. Jag känner en stockholmare i mycket, mycket förnämlig ställning, som har ett oerhört starkt intresse för Stockholms stad, men som icke tillhör Stockholms stadsfullmäktige. Han brukar säga, att de största vandalerna i Stockholms stad är icke kronan, utan det är stadens myndigheter — särskilt en, jag skall inte säga vilken.

Vad jag här skulle vilja framhålla är, att de skönhetsvärden, som kronan spolierat i Stockholm, äro oändligt ringa mot de skönhetsvärden, som genom Stockholms stads egna åtgöranden blivit förstörda. Gå t. ex. ned i den vackra Kungsträdgården! Tro ni, om kronan behållit den för egen räkning, att den hade sett ut där uppemot Jakobs kyrka som den nu gör? Jag vill inte heller tala om, vad det under en sommarkväll är för en publik, som rör sig där på

insidan: jag tror de flesta redan kunnat konstatera det. Ni skola tala tyst, mina herrar, om dessa »omgärdade skönhetsvärden», som Stockholms stad har. Varför hålla ni inte där litet snyggare och tillgodose kravet på skönhet litet mer, när ni ju ha er maktbefogenhet fullt obeskuren genom kronan?

Gå ner på Riddarholmen och titta på dessa åbäken till skjul, som staden har byggt upp på kronans mark, eller i varje fall på omtvistad mark! Utan att fråga om lov har staden fört upp dessa anskrämliga skjul ute på Riddarholmen, men där äro kantänka inga skönhetsvärden åsidosatta! Det är i sanning en värdig pendang till stadshuset, som ligger där på andra sidan fjärden! De som vilja att skjulen skola bort därigenom att man flyttar den tyngre trafiken dit, där man har järnvägsspår och fullt upp med hamnmöjligheter, det är de, som representera vandalismen! Allt är tydligt vackert, bara man får behålla det som det är.

Eller far Strandvägen utåt, i dag eller en annan dag, och se vad skönhetsvärden där finns, men hur Stockholms stads myndigheter tillvarata dessa skönhetsvärden!

Jag säger fortfarande icke detta som något klander, men jag säger, att det skall finnas rättträdighet i vad herrar stockholmare tillåta sig. Ni skola inte klandra kronan och kronans målsmän i olika ställningar för att han vandaliserat Stockholm, så länge som ni ha så liten makt över edra egna kommunala myndigheter, när det gäller att tillvarataga dessa värden.

Jag vill nu inte gå in på några detaljer i alla dessa komplex av ärenden, som föreligga. Jag skall endast beröra ett komplex, som vi behandlat före jul, men i vilket man nu efter presskampanjen inte kommit längre, fastän vi nog skola komma längre så småningom, hoppas jag. Det gäller Riddarholmen. Beträffande Riddarholmen göres från kronans sida gällande, att det naturliga är, att kronan där får möjlighet att utbygga ämbetsverkens lokaler. Alla ämbetsverk ropa faktiskt efter utrymme, därför att de äro alltför trångbodda. Från kronans sida säger man, att när kronan ger Stockholms stad utrymme på Kungsholmen, skall Stockholms stad på Riddarholmen ge plats för kronans behov. Vi yrka, att Stockholms stad här skall överlämna så mycket, att kronan kan komma i tillfälle att på Riddarholmen bygga ut sina ämbetsverk — det var detta som jag yttrade och som bars fram till stockholmspressen. Vi anse, att sedan Stockholm nu förfogar över Mälarens stränder och vatten i långa banor, bör den tunga, dånande lasttrafiken från Riddarholmen, där de mindre utåtvända ämbetsverken äro belägna, försvinna, så att de få arbetsfred och arbetsro — förresten kunna också de gamla kungarna ha rätt att få vila i fred för åkarlarmet, tillät jag mig en gång halvt skämtsamt yttra vid förhandlingsbordet.

Detta var underlaget till hela presshistorien. Det satt tre personer från stockholmssidan vid bordet utom oss, och saken kan inte ha förts till stockholmspressens kännedom genom någon av oss. Jag vill inte säga vad jag tänker om slik förhandlingstaktik!

En annan sak. Stockholms stad vill bredda Hamngatan till en betydligt större bredd än den nu har; det är visst för övrigt inte exakt bestämt, vilken bredd man vill ha. Man vill även bredda hela Kungsträdgårdsgatan. De markområden det här gäller äro kronans ostridiga egendom. Stockholms stad anser, att kronan är en skändare, om den inte utan vidare skänker bort marken till dessa gator, och att den handlar utomordentligt bryskt. Det finns säkerligen ingen stad i Sveriges rike, som skulle göra anspråk på att kronan skänker mark till gatubreddning — utom Stockholms stad. Det kommer i detta sammanhang upp även andra frågor. Katarina Bangata på söder skall dragas genom nuvarande Katarina sjukhus område, som ligger på kronans mark. Där låg ursprungligen det gamla kronobränneriet, som upplåtits till Stockholms stad en

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

gång i tiden för vård av bensjuka, och sedermera av Stockholms stad använts såsom sinnessjukanstalt — en åtgärd om vars laglighet jag icke skall tillåta mig i detta sammanhang vidare ingå.

Stockholms stad vill också ha utökad utrymme för gasverket, det gäller här ett område ute på Djurgården. Det förhandlas om denna sak, och det är klart att i en sådan förhandling kommer ingen människa till ett slutgiltigt resultat förrän man diskuterat igenom en hel rad av olika uppslag.

Bland de uppslag, som varit nämnda, har också varit frågan om möjligheten för kronan att använda sig av den lagliga rätt, den har, att skaffa in en mycket stor summa pengar genom att bygga för den aldeles särdeles fula siluett, som Hamngatans norra sida med Nordiska kompaniets stora brandgavel och allt detta erbjuder. Emellertid är allt detta saker, som för närvarande äro under övervägande, och hade det hos motparten funnits en tillstymmelse av korrekt behandling av frågan, hade man tegat med saken från Stockholms stads sida, till dess man åtminstone fått de första undersökningarna slutförda.

Nu finns det utom dessa en hel mängd tvistiga förhållanden. Stockholms stad har inte äganderätten till en gata i hela gamla staden, vilket grundar sig på gamla historiska förhållanden. Jag säger nu inte detta för att skrämja upp Stockholms befolkning till att tro, att det är meningen att kronans fastighetskommission tänker förorda någon process med Stockholms befolkning om den saken. Men här ligga alla dessa förhållanden svävande. Hela Riddarholmsstranden, hela Skeppsbron, stranden vid Operan och Kungsträdgården, stränderna kring Skepps- och Kastellholmarna o. s. v., alla dessa frågor äro tvistiga, d. v. s. kronans rättslärde har den uppfattningen, att kronan är ägare till stränderna, och beträffande Riddarholmen till den grad, att kronan vilket ögonblick som helst kan besluta att avhysa stadens hamnmyndigheter från Riddarholmen. Sådant betraktas rättsläget vara. Vi ha en hel rad av gatubitar, parkbitar och parkhörn o. s. v. Jag kan nämna, att å riksdagshusets egen plan ligger ett litet hörn långt bort mot slottet, som är omtvistat. Strömparterren är omtvistad, och det har varit meningen, att man skulle försöka reda ut detta på det sätt, att man komme till fasta förhållanden. Det är givet, att detta är utomordentligt svårt, men varje människa måste inse, att det skulle vara ett verk, som vore värt sin tid och som måste betraktas såsom betydelsefullt — att en gång för alla söka uppnå en överenskommelse genom kompromiss, att genom eftergifter å ömse sidor, och helst utan att man behöver med stora penningssummor pungslå varandra, söka komma till en överenskommelse på detta område. I det avseendet har fastighetskommissionen från början fått sina direktiv av riksdagen och sedan av Kungl. Maj:t. Stockholmsbefolkningen — jag ber eder bevekande, som kunna ha något inflytande på tänkesättet här, att också söka göra detta inflytande gällande — bör sätta sig in i den tanken såsom ofrånkomlig, att det gamla systemet med att man bara tog kronans mark, att man flyttade trottoarstenar, som man behagade, in på kronans mark, in i Kungsträdgården och Humlegården o. s. v. — den tiden är enligt min mening oåterkalleligen förbi. Ställningen i riksdagen är sådan, att sedan denna sak blivit utredd, kommer man icke att finna sig i någonting dylikt. Om det saboteras från något håll, är ställningen i riksdagen enligt min övertygelse sådan, att riksdagen då kommer att använda de utvägar, som stå den till buds för att få någon effekt av den tanken, att det skall ske en uppgörelse. Man bör sätta befolkningen och pressen in uti, att de nuvarande förhållandena i alla hänseenden äro svävande, ovissa och tvistiga, och att man vill försöka att få en uppgörelse till stånd på skäliga och rimliga villkor.

I anledning av hela det skall, som kom över oss i fråga om Ladugårdsgårdes- och Kungsholmsöverenskommelsen, vill jag säga eder från Stockholms stad, att jag då i andra kammaren yttrade, att min övertygelse var, att Stockholms

stad för ingenjörskasernområdet kunde få så mycket pengar, att staden därmed skulle kunna betala hela regleringen av Hantverkaregatan och Norr Mälärstrand. Det bestred man från den andra sidan. Herr Lindhagen tillhör fastighetsnämnden, han vet att Stockholms stad i dessa dagar säljer tomter, och vi se, huru man står i kö för att köpa dessa tomter. Herr Lindhagen vet vilket pris dessa tomter betingade, och jag vill säga, att med de pris, som Stockholms stad har betingat för de tomter, som sålts, har staden gjort en mycket, mycket förmanlig affär. Det hade varit tillfälle, herr Lindhagen, att, om Stockholms stad velat det, anlägga »sociala synpunkter» på försäljningen av dessa tomter, det hade icke mött något hinder — staden har inte överbettalt dem. Staden hade, om den velat, kunna sälja jord och tomtmark till billigare pris än som nu skett. Stockholms stad, från vilkens sida klander riktats mot kronan för att kronan vill taga in någonting av sina marker, tillämpar dock en fullkomligt affärs- mässig princip i detta fall. På grund av den nuvarande bristen på tomter i Stockholm tager staden ut allt vad som kan tagas ut; och det vill jag säga, herr Lindhagen, att det vore tillfälle för honom att verka socialt för Stockholms befolkning genom att medverka till en socialt betonad försäljningspolitik i fråga om Stockholms stads tomter, i stället för att staden tillämpar, såsom han själv kallar det, en jobbarpolitik för att få största möjliga inkomster. — Nå detta rör ju icke oss. Men mot kronan kan icke den invändningen riktas, att kronan är skulden till detta.

Jag vill nu säga några ord beträffande stadsplanemonopolet, som herr Lindhagen också var inne på. Jag kom in i fastighetskommissionen utan att känna till Stockholms stads metoder, när det gällde att tillämpa stadsplanemonopolet. Jag har varit gammal stadsfullmäktig i en annan stad, där jag mycket väl kände till förhållandena och visste, huru man där utnyttjade stadsplanemonopolet. Det sätt, på vilket Stockholms stad utnyttjar stadsplanemonopolet, är sådant, att det visserligen medverkar till utomordentligt låga skatter, men lika ostridigt är, att det också medverkar till att driva upp tomtpris och byggnadskostnader i Stockholm i en utomordentligt hög grad. Stadsplan kan som bekant icke erhållas på ett område, utan att Stockholms stadsfullmäktige gå med på det. Stockholms stad utnyttjar detta monopol på sådant sätt, att jag måste säga, att det mången gång måste betraktas såsom oerhört i jämförelse med vad som skedde i den stad, där jag bodde och arbetade. Med detta monopol i sin hand tvingade Stockholms stad kronan, när den skulle exploatera sina första bitar på Ladugårdsgärdet, att avstå hela Karlaplan, att belägga Karlaplan med gatusten och att utlägga gator av sådan bredd, som icke på något sätt kunde vara av förhållandena påkallad. När det från kronans sida gjordes invändning mot det orimliga uti att taga den till arealen största trafikplatsen och belägga den med gatusten, uppgives det ha svarats från en representant för Stockholms stad: låt dem lägga gatsten, den kunna vi sedan taga upp och använda på annat håll, och det är just vad som sker i dessa dagar, mina herrar! Om man går upp till Karlaplan finner man, att den gatsten, som kronan tvingats att lägga ned, nu har blivit upptagen och delvis bortforslad.

Jag säger icke heller detta för att riva upp någon strid, för det är uppgjort och klart med vårt stora Ladugårdsgärdesavtal, men denna politik användes nog mot varje exploatör av mark i Stockholm. En person, som skall bebygga en tomt, tvingas av stadens myndigheter att upptaga bredare gator än lagen förutsätter och att använda dyrbarare beläggningmateriel än lagen förutsätter, och fastighetsägarna tvingas till större kostnader för att iordningställa hela gatan, än vad som i allmänhet anses skäligt. Sådant medverkar i hög grad till, att skatterna bli lindriga i Stockholm, men det medverkar också till att folk, som hyra i Stockholm, få på sina bostäder lagt det, som de breda gatorna och vad i övrigt lägges på enskilda markägare kosta. Jag har velat säga detta,

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

därför att jag fått en inblick i förhållandena. Från början förekom det mig fullständigt otroligt, att det gick till på det sättet. Man bör icke beskylla kronan för att hyrorna äro dyrare i Stockholm, utan det är andra förhållanden, som göra det.

Jag har icke på annat sätt velat beröra dessa frågor, än att jag velat lägga fram saken sådan den är, då herr Lindhagen på detta sätt avgivit hårda om-dömen om oss, som fått det mycket tunga, besvärliga och otacksamma uppdraget att föra dessa förhandlingar. När herr Lindhagen gör på det sättet och stockholmspressen med för övrigt, har jag ansett det såsom en plikt mot fram-tiden att en gång säga ut, huru det verkliga förhåller sig på detta område, och sedan får Stockholms stad göra som den vill i fortsättningen. Men inför landet och riket skall man icke lyckas upprätthålla dessa historier om att kronan farit hårt fram eller visat ogenhet mot Stockholms befolkning.

Herr Lindhagen: Herr talman! Vi ha hört, att den siste talaren ser saken, jag kan säga nästan uteslutande, från privatekonomiska och snävt juridiska synpunkter, således från synpunkter, som äro rakt motsatta mot dem, från vilka jag utgår. Herr Rydén upplyste om, att det råder ett motsatsförhållande mellan Stockholms stad och staten, att det är en nådegåva av staten, om den lämnar något till skäligt pris eller lämnar någonting gratis, och att Stockholms stad är den evigt profiterande parten. Det är en hel avgrund mellan det åskådningssätt, som jag tillägnat mig, och herr Rydéns privatekonomiska och advokatoriskt-juridiska synpunkter beträffande hithörande förhandlingar.

Jag sade, att det är ett spektakel, att vi skola stå mot varandra och skylla på varandra. Vi måste söka att få en rätsida på detta, och jag tillät mig till-lägga, att det är sällan ens fel att två träta. Rydén sade, att han aldrig beskyllt Stockholms stads delegerade för någonting otillbörligt, men i samma ögonblick sade han, att om man åtminstone hade fått »röna ens en tillstym-melse av korrekt behandling från Stockholms stads delegerades sida», hade det varit bättre. Dessa senare ha alltså icke visat ens en tillstymmelse till kor-rekt behandling av ärendena. Därmed kunna ju Stockholms stads delegerade och fastighetskommissionen vara kvitt. Men Rydéns påstående, att han aldrig beskyllt Stockholms stads delegerade för något otillbörligt, faller till mar-ken genom det officiella påstående, som han här haft beträffande dem.

Herr Rydén gick fram till 1400-talet och ådagalade, vilken gentillesse sta-ten visat Stockholm. När han kom in på 1600-talet, tycktes han nästan vara inne i vår tid. Vad som då skedde är det, som skall läggas fram i den stora boken mellan staden och kronan, där statens mellanhavanden med staden skall krediteras kronan.

Vad som skedde på dessa gamla tider var precis detsamma, som vi nu stå inför i processen om Fåfången, som Rydén talade om. Fåfången har lagts in i stadsplanen såsom park, men vad gör nu Stockholms stad? Jo, den låter bebygga Fåfången, säger Rydén.

Varför? Jo, därför att staden *måste* i enlighet med ägarnas önskan tillåta bebyggelse. För att få en kort strandväg har staden enligt expropriations-nämndens beslut fått betala många miljoner till ägaren av Fåfången. Vi ha vidare en process, som handlägges å min avdelning i rådhusrätten, om rätt till vattnet utanför stranden, alltså »lagligen» halva segelleden. Den andra parten vill nu i nåder icke gå så långt. Men i alla fall vinkar även här för ägarna en oförtjänt present förmodligen på miljoner. Även här går anspråk-et likasom Rydéns tillbaka till den mörka medeltiden.

Vad skulle det icke då kosta att exproprieras hela Fåfången för att lägga ut den till park? Det finnes ingen möjlighet för en stad att gå i land med

sådant. Staten har ju också allttjämt förvägrat städerna en förnuftig expropriationslagstiftning.

Trots framställningar från Stockholms stadsfullmäktige har staten också icke velat giva oss en jordvärdestegringslag, som skulle tillåta oss att av det jordvärde, som icke tillkommit genom penningvärdets fall, d. v. s. oförtjänt jordvärde, taga ut bidrag till stadens reglering. Kanske beror det på att »kronan» gärna vill å sin mark i och ikring huvudstaden för egen del såsom privatkapitalist behålla den verkliga jordvärdestegring, som väsentligen tillkommit genom huvudstadens växt och nedlagda omkostnader. Då skall icke Rydén komma och säga: huru bär sig icke staden åt, då den låter lägga igen ett tillämnat parkområde å Fåfången.

Nu har jag verkligen icke vetat, att Stockholms stad fortfarande »brukar» till och med hela området kring Edsviken. Där bor ju mest privat folk runt omkring stränderna. Det tager sig ut någonting det där, men det är bara bluff av Rydén alltihop ur vår tids synvinkel. Här är det för det första fråga om, att den inre staden, som är den mest kompakta, skall få behålla de lungor, som finnas. Icke skall man då hänvisa oss till Edsviken och säga: Där få ni tyvärr gratis promenera tills vidare! Om man bedömer saken efter nutida förhållanden, hotas vi med att få så litet stadigvarande parker som möjligt, och man hotas nu med att icke få behålla parkerna inne i stadens centrum, som äro de nödvändigaste utvägarna för vår andningsprocess, Humlegården och Kungsträdgården, liksom ej heller den stora parken vid Uggleviksskällan, vilket varit ett gammalt önskemål, såsom även från stadens myndigheter framhållits.

Herr Rydén utropar: Vad kostar det i detta fall icke staten, ni får allt gratis. Jag säger: Vad staten gör för staden, det gör staten för sig själv, ty Stockholm är skapad av staten just på de tider, i vilka Rydén fördjupat sig, och staten skall väl göra något också för denna del av sig själv. Staten har skänkt Norrlands skogar till bönderna samt både direkt och indirekt till sågverks- och bergsnäringarna, och den har gynnat städerna med jord-donationer. Men detta har skett just därför, att kronan betraktat dessa näringar som en del av staten.

Stockholm stad har oerhört svårt att utvidga sin stadsplan förnuftigt. Så långt jag minnes tillbaka och så länge jag hört talas om saken, har det klagats över, att staten stänger med sin mark, så att staden icke kan komma ut. Då är det givet, att man i ett sådant tvångsläge kanske lagt kajer på Skeppsbron, utan att staten dock däremot gjort någon anmärkning, och även på Riddarholmen, ty den juridiska och privatkapitalistiska åskådning, som tyckes vara den egentliga ledstjärnan för Rydén, var icke utvecklade då. Äganderätten till den mark, där dessa kajer nu ligga, var då icke utredd. Man måste ha kajer, och därför lade man kajer. Nu få vi veta, att vi stå inför utsikten, att dessa kajer kanske skola rivas, om vi icke betala dyrt. Är det staten värdigt att uppträda på ett sådant sätt? Staten tillhandahåller den erforderliga marken åt sina barn, och den bör icke efteråt i en nedsjunkna tid komma och säga: det är bara en nådegåva, att ni få lasta vid Skeppsbron och de centrala kajerna på Riddarholmen. En så hänsynslös framställning är tydligen ägnad att leda till en fortsatt och uppenbar strid ända in på kniven, och det kan väl icke under några förhållanden vara lyckligt. Vad ha kajerna för ändamål? Äro de bara en cirkus för Stockholms stad att ha båtar vid, som kunna målas av? Äro de bara platser för konstnärer och andra skönandar? Det är väl så, att staten har lika mycket oundgängligt gagn av sjötrafik till och från Stockholm som staden, vilken dock ensam bygger och betalar kajerna.

Nu kommer Rydén och säger: Det är helt och hållet en nådegåva; man skall plantera blommor å Riddarholmens stränder och taga bort kajerna och

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

små barn skola leka där omkring. Tänk en sådan idyll och en sådan praktisk politik mitt i hjärtat av stadens sjötrafik! Om man skall ha båttrafik på Mälaren, skola alla båtarna hädanefter förläggas antingen vid Norr Mälarstrand eller vid Söder Mälarstrand. Om de förläggas på Norr Mälarstrand, få de, som bo på Söder, fara till Norr Mälarstrand och tvärtom, en förfärlig omväg, i stället för att man nu också har ett naturligt trafikcentrum. När det förresten gäller en stor huvudstad, som har givna konturer, som passa in i varandra för skilda ändamål, äro kajerna just på Riddarholmen bra mycket ståtligare än några gräsmattor med kvarglömda papperslappar.

Tänk att Stockholms invånare nyttja parken vid Ugglevikskällan! Det är också en nådegåva, och det kommer hädanefter att bränna under mina fot-sulor, när jag beträder vägarna därute. Men saken är väl den, att staten dock tager ifrån staden dess parkutsikter, allteftersom staten anser sig bekvämligast behöva mark för egna byggen, och det sade också herr Kvarnzelius, som är en uppriktig och trevlig människa, när jag häromåret talade med honom officiellt här i kammaren om trakterna kring Ugglevikskällan. Vi taga vad vi behöva, även i dessa trakter, sade han. Det står i protokollet. Jag förstår, att det var en missägning av Kvarnzelius, men icke av Rydén, ty han synes för närvarande vara den oresonligaste av alla kronans förespråkare.

Vad har, säges det, staten icke gjort för operabyggnaden med flera institutioner? Staten har beviljat lotterimedel och gjort allting, men staden hade icke gjort någonting. Rydén är ute i ett veritabelt korståg och blandar nu in allt möjligt för att komma huvudstaden till livs. Här är det fråga om officiella statsinstitutioner i Stockholm och de skola väl bekostas väsentligen av staten? Jag undrar, om det icke ligger i sakens natur, att staten har sådana inrättningar förlagda till huvudstaden.

Herr Rydén vill förvandla Riddarholmen icke blott till lekplats för barn utan ock till ett kloster för statens byråkrati. Riddarholmen bör, säger han, befrias från dånet av trafikmedel, särskilt automobiler, som störa de stackars ämbetsmännen, när det forslas varor ned till dessa lilleputtbåtar, som ligga vid Riddarholmskajen. Rydén har tillägnat sig ett veritabelt byråkratiskt åskådningssätt. Jag tror, dåna mig hit och dåna mig dit som man säger, att då få de värda herrarna väl stänga fönster och dörrar, och så är man oberoende av att lastvagnar och bilar ibland leta sig ned till kajen.

Rydén sade så mycket, som jag skulle vilja tala om, men jag kan nu icke komma ihåg allt. Han åberopade en person, som han lät vara okänd, men som förmodligen var professor Clason, som också kommit in i kommissionen, såsom jag tror, och han vill nu ha det där huset i Kungsträdgården. Jag vill här i förbigående säga utskottets ordförande, att jag mot hans yttrande endast i korthet kan åberopa mitt första yttrande. Jag vill endast tillägga en sak, som jag då glömde. Utskottet säger i tredje punkten, att motionären sysslar företrädesvis med Kungsträdgården, och därför anser sig utskottet också företrädesvis böra syssla med Kungsträdgården. Men i motiven stå flera parker omtalade, och jag vet då icke, varför utskottet anser, att motionären företrädesvis sysslar med Kungsträdgården. Men det må vara hänt. Utskottet tror sig väl ha gjort saken tjänst genom att föra frågan vidare, och då ha vi alla, Rydén inbegripen, ett gott samvete på grund av pliktuppfyllelse från olika håll. Det gäller här att få en sammanjämkning på något sätt, och därför har motionen kommit till.

Vidare har det sagts: Vad har Stockholms stad gjort för att bevara sina skönhetsvärden? Staden gör vad den kan, men hindras av tidsläget, den »enskilda företagsamheten», modenycker samt statens ovillighet att tillhandahålla erforderliga lagar och intresse i övrigt.

Här måste säges ifrån, att ingen — det är bara ett fantasifoster av Rydén — har sagt, att kronan är skulden till de höga hyrorna i Stockholm. Rydéns förslag om huru detta skall kunna undvikas, är bara ett löst framställningssätt för tillfället. Talaren är icke alls inne uti de svårigheter som framkallat de höga hyrorna. Det är förhållandenas makt, som skapat dem, och de förhållandena kan Stockholms stad icke ensam komma till rätta med. Här måste en samverkan äga rum mellan staten och staden, men icke ur privat-ekonomiska eller advokatoriskt-juridiska synpunkter, utan ur den synpunkten, att staden är en del av staten. Vad staten rör om i oundgänglig mark för stadens utvidgning, i den har också staden del. Detta utesluter icke att man måste göra rimliga ekonomiska uppgörelser, men icke från de utgångspunkter, som Rydén talat om, ty då blir det aldrig någon fred eller frid på denna jorden.

Nu vill jag säga, att den historiska utredningen om, huru Stockholms stad har fått sina områden, icke har någon betydelse för nutiden. Vi måste se på de nutida förhållandena och så för framtidens människor och icke tala om den snö, som föll i fjol, allra minst under medeltiden. Då för övrigt var det staten som skapade staden och gav den de oundgängliga privilegierna. I det äldsta av 6 maj 1436, som tillförsäkrade staden privilegierna »till evärdelig tid», utlovade staten, att den skulle vara stadens invånare behjälplig i åtnjutande av privilegierna »efter vår yttersta makt mot alla män, evad de helst äro, som dem och deras efterkommande häruti i någon måtto hindra vilja».

Herr Rydén sade, att staten hade slarvat bort sina områden. Det är förhållandena, som slarvat bort dessa områden, och staten har därvid varit högeligen behjälplig. För övrigt, vad Kungsholmen angår, så upplyses det i privilegiebrevet, att den uppläts, för att staden skulle avyttra tomter till borgarna. Det upplyste åtminstone dr Sundberg, då jag en gång talade med honom om denna sak. Sälunda har staten varit medskyldig till det slarv, som här må hava skett.

Beträffande Åsön eller Södermalm lär det visst icke vara säkert, att vi fått dem av kronan. Därom tvista de lärda. Somliga säga, att det antagligen varit en allmänning och på den grund tillfallit staden.

Då så olika meningar göra sig gällande, skall icke herr Rydén tro, att han är inne i alla de omständigheter, som här inverka på saken. Han bör komplettera sin åberopade dokumentsamling.

För övrigt: om staten gagnar huvudstaden, så finnes det ingen stad, vilken också gagnar staten i så hög grad som Stockholm.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! När herr Rydén nyss höll sitt ganska egendomliga anförande, kunde jag inte undgå att finna, att detsamma, även om det var åtskilliga synpunkter där, som man kunde anse ha vissa skäl för sig, dock i sin helhet var av en sådan läggning, att det ger mig förklaringen till, att förhandlingarna mellan Stockholms stad och kronan ha en så irriterad natur som de ha. Jag kan efter detta anförande bättre än jag tidigare förmått verkligen förstå, att Stockholms stads underhandlingsdelegerade be att få slippa ifrån sina uppdrag att förhandla med kronan.

Vad är nu orsaken till dessa irritationer? Jag vill säga som herr Lindhagen, att vill man vara rättvis, får man nog säga, att det finns fel på bägge sidor. Det är inte bara kronans fel, och det är inte bara stadens fel. Det är nog så, att båda parterna se alltför ensidigt på tingen. De känna sig mera som jurister och rättshavare och se inte på sakens kärnpunkt, nämligen att få ett verkligt resultat. Men jag vill säga, att det finns nog vissa huvudgrunder till den irritation, som förekommer, och det är för det första den omständigheten, att dessa

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*
(Forts.)

förhandlingar allt mer och mer få karaktär av en juridisk process, som till en början går 10, 20 och 30 år tillbaka, sedan 100 år tillbaka, tills vi slutligen se, att vi kommit in på 1600- och 1400-talen. Man förstår, att om man driver dessa förhandlingar som en juridisk process med upprinnelse i den mörka medeltiden, så blir det till slut omöjligt att komma fram till någon lösning. Då kan man ju lika gott först som sist börja en process, som går tillbaka till dessa dunkla tider, där ingen vet vem som har rätt, och där det är en ren lyckträff, om man hittar ett gammalt dokument — vare sig det är stadens eller kronans jurister, som hitta detta dokument — som ger något slags rättsinstitut, varpå man kan grunda sina anspråk gentemot varandra. Jag tror, att det framför allt är dessa jurister och icke minst kronans jurister, som ha skulden till, att man har kommit in i det mycket svåra läge, som man nu befinner sig i.

Den andra omständigheten, som bidrar till irritationen, är nog den, att man ganska mycket i onödan kör fram med, att Stockholms stad inte betraktar statens parker såsom någonting annat än skönhetsvärden, när det gäller den sak, som här föreligger. Det är nog inte så. Stockholms stad har lagt ned ofantligt med pengar på att skapa olika parker och skönhetsvärden, men det är klart, att Stockholms stad inte kan säga annat, än att de öppna platser, som av ålder ha varit ansedda som öppna platser för befolkningen, dem måste man också se till att de bibehållas som parker. Kungsträdgården och Humlegården ha av ålder ansetts såsom Stockholmsbefolkningens parker. Men det har där gällt inte bara Stockholms stads befolkning utan även den landsortsbefolkning, som kommit till Stockholm och som väl också har någon del i landets huvudstad.

Vidare glömmar man, att Stockholm är landets huvudstad och att det alltså vid många tillfällen, när staden behandlar olika problem, måste ställas vissa anspråk från statens sida. Det är klart, att Stockholms stad får lägga ut mycket pengar på detta. Vi kunna, när vi sitta i Stockholms stadsfullmäktige, inte behandla Stockholms stad som en stad, vilken som helst, utan vi måste tänka på, att det också är landets huvudstad, och jag tycker, att det borde väl också kronans representanter göra. Och gjorde man det, skulle det nog bli lättare att komma till en överenskommelse. Sedan glömma nog också kronans förhandlare ibland, att det är tack vare stadens och dess medborgares arbete och verksamhet under årtionden och sekler, tack vare dess kommunikationer och samfärdsel o. s. v., som de stora stegringar i markvärdet åstadkommit, vilka nu tillfalla kronan.

Nu sade herr Rydén — och härutinnan vill jag instämman med honom — att en uppgörelse måste ske genom en kompromiss. Det är klart, att ingendera parten kan få fullt rätt, men en överenskommelse underlättas inte, om man går till sådana överdrifter och oriktiga framställningar som dem, vilka herr Rydén gjort sig skyldig till. Jag skall här bara dröja vid ett par, ty eljest skulle det föra alldeles för långt.

När herr Rydén säger, att kronan tillhandahåller staden dess vackra omgivningar så är det ju någonting, som inte är ensamt karakteriserande för kronan, utan det gäller väl alla, som ha egendomar runt omkring Stockholm, alltså även enskilda, och så är det väl med alla städer och inte bara med Stockholm. Det är klart, att de, som bo i en stad, de njuta av naturen runt omkring staden, men inte kan man därför säga, att kronan i detta fall tillhandahåller Stockholmsbefolkningen t. ex. Drottningholm. Drottningholm är ju ett kungligt lustlott, som är upplåtet åt den regerande monarken. Man kan naturligtvis tänka sig teoretiskt, att hela detta kolossala område kunde avstängas med väldiga pallisader och att det skulle vara förbjudet för stockholmarna att gå dit, men det där är naturligtvis inte något, som har verkligt underlag, utan det är mera ett argument, som man tillgriper, när man saknar verkliga sådana.

Sedan sades det, att Stockholms stad vårdar sina parker dåligt. Ja, jag har många gånger anmärkt på, att staden inte lägger ner tillräckligt med pengar för att utvidga och bättre vårda sina parker, men det är ju en sak, som rör ett ekonomiskt problem och där skäl stå mot skäl, och jag vill inte säga, att jag alltid haft rätt. Om jag finge min vilja fram, skulle jag vilja ha ofantligt mycket mera parker än vi ha, men jag är övertygad om, att många andra i Stockholms stadsfullmäktige inte alls skulle vilja vara med om att lägga ner så mycket pengar som jag för att få dessa parker till stånd. Jag vet inte ens, om herr Rydén, ifall han sutte i Stockholms stadsfullmäktige, skulle vilja vara med om det. Jag nästan tvivlar därpå.

Man måste säga, som herr Lindhagen påpekat, att det är ju att införa ett oerhört irritationsmoment, när herr Rydén, som är kronans underhandlare, kommer och säger till Stockholms stad: Ja, egentligen äger ni inte Skeppsbron och inte alla dessa hamnar, som Stockholms stad åstadkommit; de äro egentligen sedan medeltiden i statens händer, och vi kunna avhysa er när som helst. Ni få skicka era båtar ut till Utö eller också in i Mälaren. Men alla dessa hamnar, som ha kostat hundratals miljoner under seklernas lopp att bygga, de tillhöra inte er, och ni skola vara snälla och avskaffa dem, om vi så befalla. Jag menar, att framför man sådana argument, som att vi inte äga Skeppsbron, inte Riddarholmen, inte våra hamnar, så omöjliggör man varje form av förhandling, ty då drar sig motparten tillbaka och säger: Med sådana förhandlare kunna vi inte resonera. Alltså, då bry vi oss inte om det. Då är det bäst, att vi lägga ned alltsammans, ty förhandlingarna ha ingen saklig grund. Med ett ord: Det är ingen praktisk politik. Det är så opraktiskt det gärna kan vara. Det verkar som provokation och åstadkommer ökad misshällighet.

Sedan var det ett argument hos herr Rydén, som man naturligtvis kan resonera om. Jag medger för min del, att det ligger något i det, som herr Rydén sade, att Stockholms stad offrar inte tillräckligt — han sade, att staden inte offrar något alls, men det är inte riktigt — på museer, teatrar o. s. v. Det är en sak, som man säkert skulle kunna komma till samförstånd om med Stockholms stad, om man i övrigt kunde komma till samförstånd. Jag anser för min del, att staten måste offra ganska mycket för de centrala institutionerna, även när det gäller sådana saker som musik, teater o. d., då det är fråga om huvudstaden. Men jag är inte någon doktrinär på den punkten. Jag anser, att även Stockholms stad har vissa skyldigheter här. Erfarenheten visar, att vi stockholmare ha en särskild fördel av att statens institutioner äro förlagda till Stockholm. Men kom och säg det till några andra! Då komma de att reagera emot det. Här står uppfattning mot uppfattning. Jag tror, att jag befinner mig i minoritet med den uppfattning jag har, men det är inte alls säkert, att det inte skulle kunna vara möjligt att nå fram till en överenskommelse.

Sedan fanns det rena överdrifter i herr Rydéns framställning. Han säger, att staden ger ingenting till Skansen. Jag har inte siffran i huvudet precis, men jag tror det är 60,000 kronor, som Stockholm årligen ger till Skansen. Vi ge anslag till en rad institutioner av skilda slag. Det är sålunda inte riktigt att påstå, att Stockholms stad inte gör någonting.

Vidare kom herr Rydén med en mycket sträng anmärkning mot Stockholms stad. Han sade, att stadens verk och myndigheter spoliera Stockholms skönhetsvärden, och han visade för det första på Riddarholmen, för det andra på fartygen vid Strandvägen och så var det något för det tredje, som jag inte antecknade. Ja, man kan naturligtvis diskutera om vad som är skönhet och vad som inte är skönhet, men jag har den uppfattningen, att ingenting är fulare än döda punkter, t. ex. nakna torg, där det inte finns liv och rörelse,

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)*

handel och människor. De äro tråkiga och ledsamma, och dem skola vi be Gud bevara oss för. Hamnar och strandvägar, där det inte finns fartyg och inte råder hamnliv, de äro tråkiga och ledsamma, även om det skulle finnas aldrig så mycket blommor på dem. Det är oriktigt att se skönhetsvärden uteslutande så, som herr Rydén gör, och det skulle bli orimligt dyrt, ty om vi skulle plantera alla kajer med buskar och grönt, var skulle vi då lägga våra fartyg och upplag? Jag har många gånger i stadsfullmäktige sagt, att vi skola inte ta varenda hamnpromenad i anspråk för upplag och kajplatser för fartyg. Men man får inte gå för långt. Vad skola vi göra då? Då få vi på andra håll bygga ännu dyrare hamnar, och herrarna skola tro, att det är inte billigt att bygga en hamn; det går på åtskilliga miljoner.

Sedan framhöll herr Rydén också, att riksdagen nog skall veta att mot Stockholms stad använda sina maktmedel. Ja, det är just sådana argument, att om de i en förhandling användas i stället för sakligt övertygande bevis, så drar sig motparten tillbaka och tänker: Det tjänar ingenting till att förhandla. Ty kommer man med maktspråk och överväld, så känner sig den andra parten sårad, eller också menar han, att det tjänar ingenting till, och i bägge fallen drar han sig undan.

Herr Rydén riktade en mycket skarp anmärkning mot stadens tomtpolitik såsom icke-social. Ja, man kan naturligtvis ha delade meningar om huruvida man skall i enlighet med den ekonomiska politikens lagar utnyttja de möjligheter man har att få betalt för sina tomter eller om man skall sälja dem långt under marknadsvärdet. Är man nu säker på, att man genom att sälja dem under marknadsvärdet verkligen kan åstadkomma billigare hyror, så är det naturligtvis en utväg, som mycket, mycket allvarligt bör prövas; det är alldeles klart. Men vad ha vi för garanti, om vi i Stockholms stad till enskilda — märk väl, till enskilda — spekulanter sälja tomter under marknadsvärdet, att inte dessa spekulanter ändå ta ut lika mycket i hyror, som de eljest skulle kunna göra, beroende på hyresmarknaden, och stoppa dessa pengar i fickan? Vi ha ingen garanti alls för det. Alltså, jag frågar herr Rydén: När nu staten kommer att sälja tomter på Ladugårdsgärdet, ämna statens myndigheter där bedriva en social tomtpolitik, d. v. s. sälja sina tomter långt, långt under marknadsvärdet, så att vi kanske få bo gratis på Ladugårdsgärdet? Jag tror det inte. Jag är övertygad om, att kronan och staten komma att ta ut vad de kunna få ur dessa tomter. Då skall man inte komma och rikta ett sådant angrepp mot Stockholms stad, som här har skett.

På samma sätt förhåller det sig med herr Rydéns angrepp på Stockholms stadsplanenämnd. Jag tillhör själv denna nämnd, och jag måste säga, att ett mera ovederhäftigt angrepp på en nämnd än herr Rydéns har jag under min långa kommunala bana inte varit med om. Jag måste säga, att jag hade en helt annan uppfattning om herr Rydéns allmänna vederhäftighet. Han känner tydligen inte alls till, hur det förhåller sig med Stockholms stadsplan eller stadsplanepolitik. Det är inte så, att vi driva något slags stadsplanemonopol för att uppdriva hyror, utan det är så, att vi försöka utnyttja stadsplanen på fullt laglig grund och inte något utöver vad som är lagligt för att åstadkomma mera luft och ljus åt Stockholms stads bebyggare, så att vi inte skola få sådana mörka och tränga kvarter och så olämplig bebyggelse, som ofta varit fallet i Stockholm och kanske även i andra städer. Detta, att man söker få breda gator och stora områden fria, det är någonting, som man inte minst ur social synpunkt bör anse vara eftersträfvansvärt. Och om nu även vissa enskilda husägare få vara med om att betala detta rikligare solsken och denna ökade luftkub, så är det väl någonting, som man bör kunna anse vara försvarligt. Det är inte alls så, att Stockholms stad försöker åft i något avseende lägga hinder mot att hyror sänkas. Tvärtom lägga vi

ju ut kolossala summor för att kunna sänka hyrorna, men vi kunna inte trolla. När det inte finns tillgång på tomter i den gamla, inre staden, så är det omöjligt att slänga ut så mycket nya tomter på marknaden, som det skulle behövas för att i ett slag sänka hyrorna.

När jag hörde herr Rydén skildra Stockholm, såg jag staden framför mig såsom en gammal girig, ogästvänlig, ful, hårdhärtad megära och alls icke såsom en Mälardrottning. Och det må vara hänt, att han har den uppfattningen om Stockholm. Jag har den inte. Jag kan vara mycket kritisk många gånger gentemot vad som händer och sker i Stockholm, men i stort sett måste man säga, att det är en vacker stad och en stad med trevnad, en stad, som inbjuder till gästvänskap och som inte i något avseende är så beskaffad, som herr Rydén skildrar den. Nu vill jag emellertid hoppas, att herr Rydén innerst inne inte tänker så, som han säger, utan att det var ett uttryck för, att han, som har suttit såsom förhandlingsdelegerad och där kanske slitit ont, har blivit förargad och att han framför allt blivit förargad över, att stockholmspressen då och då vänder sig mot kronans fastighetskommission. Jag vill således hoppas, att hans angrepp här mera är ett utslag av, att han blivit förargad, och att han sagt mer än han egentligen menat, och jag vill också hoppas, att herr Rydén skall bli litet vänligare stämd, än han var under sitt anförande nyss, i fortsättningen, när han förhandlar med Stockholms stad. Då tror jag nog, att vi skola kunna komma till en uppgörelse, som kan tillfredsställa bägge parterna. För min del anser jag inte, att Stockholms stad på något sätt skall profitera på kronans bekostnad, men det skall ske full rättvisa, och hänsyn skall också tagas till, att Stockholm är rikets huvudstad.

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

Herr Bergman: Herr talman! Jag hade icke ämnat deltaga i denna debatt. Jag tror knappast att det var många, som väntade, att det just i detta sammanhang skulle bli en så skarp skärmytsling rörande förhållandet mellan Stockholms stad och staten, som det verkligen blivit här.

Vad som emellertid föranlett mig att begära ordet var det synnerligen skarpa angrepp, som herr Rydén i sitt anförande riktade mot stockholmspressen. Här har ingen representant för de sålunda angripna uppträtt till deras försvar. Jag kan ju ej numera själv räkna mig som en pressens man i egentlig mening, men jag har för en längre tid sedan aktivt tillhört yrkesjournalisterna i Stockholm, och jag är fortfarande medlem av Publicistklubben. Jag anser att vad som sades av herr Rydén icke bör lämnas alldeles obemött. Den siste ärade talaren, med vilken jag för min del i mycket instämmer, gick ej närmare in på den sak jag åsyftar, och det bör, synes mig, tilläggas ett ord i den punkten. Stockholmspressen ger i dessa frågor otvivelaktigt uttryck åt en allmän opinion i rikets huvudstad, alldeles oberoende av politiska partimotsatser, och det är ingalunda, som herr Rydén tyckte mena, någon konstlad opinion, som framträder vid vissa tillfällen, framkallad av någon osynlig kraft, som rycker i trådar och sätter marionetter i rörelse. Så är inte alls förhållandet. Det är en mycket livligt känd övertygelse hos Stockholms invånare, som deras press fullt spontant och utan konstgjord förberedelse gärna ger uttryck åt vid de tillfällen, då den allmänna opinionen i Stockholm känner viktiga folkinressen hotade.

Stockholms stad har icke så stora möjligheter att göra sig gällande, när det gäller statsmakternas beslut. Det är då helt naturligt att dess opinion ger sig uttryck genom pressen, som ju har en icke ringa betydelse, men som naturligtvis, även den, är maktlös gentemot de oerhörda maktmedel, som staten har till sitt förfogande. Riksdagen har otvivelaktigt de större maktmedlen, det visar bland annat det faktum, att vi nu överlägga i ett hus, som bygg-

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

des på den plats, där det står, i uppenbar strid mot en mycket allmän och kompakt mening i huvudstaden. Jag anser, att det är ganska obefogat och orättvist att angripa stockholmspressen så, som herr Rydén gjort.

Vad nu själva den sak beträffar, som det talats om här, äro flera av de önskemål som gjorts gällande av herr Lindhagen fullkomligt befogade. På detta område är ju Stockholms borgmästare verkligen i hög grad sakkunnig. Man blir med skäl betänksam, när det ifrågasättes att inskränka möjligheten för denna stora stad att få andrum för sin talrika befolkning genom de icke alltför många offentliga parker som här finnas. Man rör här vid ett av den stora arbetarbefolkningens legitimaste livsintressen.

Jag ber också att få beröra en annan synpunkt. Jag vet icke, om jag i avseende på denna sida av saken kan påräkna hela stockholmspressens avslutning till mina motiv, men min uppfattning delas med säkerhet av många icke blott i Stockholm utan landet runt. Herr Rydén antydde, om jag inte missminner mig, i den polemik i denna sak, som nyss förekommit i pressen, att det inte alls vore farligt, om staten finge bygga ett större palats i Kungsträdgården. Där kunde, ansåg han, anordnas en trevlig restaurang t. ex., det skulle bli så gemytligt och angenämt för stockholmsbefolkningen. Nej, låt oss slippa flera guldkrogar; vi ha redan förut tillräckligt många sådana i huvudstaden. Ja, så har man försökt anlägga även estetiska synpunkter. Det klagas över, att fasaderna på andra sidan Kungsträdgårdens kortända vid Hamngatan skulle vara så oerhört oestetiska. Men det kan väl hjälpas genom att man på andra sidan gatan småningom bygger hus, som kunna passa som lämplig fasad. Att ta bort en del av den för stadens och folkets trivsel betydelsefulla parkvegetationen och luftutrymmet, det skulle vara att angripa ett livsintresse för Stockholm och även för riket i dess helhet: för alla dem som komma från andra delar av landet för att njuta av Stockholms skönhet, främja sina bildningsintressen o. s. v., i synnerhet om sommaren.

Det har vidare talats om, att Stockholms stad skulle ha burit sig så illa åt på Riddarholmen med de fula skjul, som stå där och sära herr Rydéns och andras estetiska smak. Nå ja »skjul» stå ju inte för århundraden. Jag tror, att kronan i senare tider på Riddarholmen byggt åtskilligt som är mera varaktigt misspyrdande än dessa skjul, vilka sistnämnda ju lätt kunna tagas bort och ersättas av motsvarande anordningar, som bättre kunna tillfredsställa en granntyckt smak. Hamntrafiken där bör bibehållas, men även hamnar kunna anläggas estetiskt. Det är inte omöjligt.

Till sist får jag säga, att när det gäller landets huvudstad, får man väl anlägga något olika synpunkter än om det vore fråga om vilken annan stad som helst, även en storstad, i dess förhållande till staten. Det är ju så oerhört många intressen, som riket har gemensamma med sin huvudstad. Här finnas ju bl. a. de viktigaste av statens egna institutioner. För övrigt äro riksdagsmännen själva under halva året stockholmare och borde väl således åtminstone till hälften vara solidariska med stockholmarna.

Emellertid är det ju så, som utskottet mycket riktigt säger, att då här föreliggande saker i sinom tid skola underställas riksdagens prövning, kommer sålunda frågan om Kungsträdgårdens framtida disposition att i annat sammanhang göras till föremål för riksdagens granskning. Jag instämmer fullkomligt i detta och har således intet att invända emot, att man bifaller andra tillfälliga utskottets förslag, att motionen icke nu måtte föranleda till någon åtgärd. Jag har endast velat framlägga dessa reflexioner, för att herr Rydéns yttrande, i synnerhet i det avseende jag först berörde, icke skulle stå oemotsagt i dagens protokoll.

Herr Rydén: Herr talman! Jag skall inte ta så mycket tid i anspråk denna gång. Man har försökt göra mitt anförande här till ett angrepp mot Stockholms stad. Jag har aldrig tagit upp denna fråga, men när det kommer en man med herr Lindhagens ställning i huvudstaden och väcker en motion, i vilken han också emot vad som brukar anses vara någorlunda tillståndigt tar och trycker av en tidningsintervju, så anser jag, att jag en gång måste ge svar på tal. Och det är det, som herrarna från Stockholm komma att få, om jag lever och finns här i kammaren, för varje gång ni komma med uppgifter, som äro ensidiga eller osannfärdiga.

Det är nämligen efter mitt sätt att se ingen mening i att i huvudstaden uppehålla en opinion, som grundar sig på obekantskap med de verkliga förhållandena, och det är det man velat göra från den sidan, som jag nu vänt mig mot. Jag vill, att landet och Stockholms stad skola veta, att så gott som all den mark, som Stockholms stad vilar på, är skänkt av kronan. Jag vill vidare, att både stockholmarna och andra skola veta, att det finns ingen stad i riket, som i samma grad som Stockholm från kronans sida omhuldats med parker och planteringar inom staden och i dess omgivning. Jag vill vidare, att stockholmarna och andra skola veta och besinna, att när det gäller kulturella institutioner av olika slag, så ha de andra kommunerna fått betala dem helt och hållet med egna pengar, i något undantagsfall möjligen med lotterimedel, vilket skett på senaste tiden, men även i avseende på lotterimedlen är det bara spillvattensdroppar, som kommit utanför huvudstaden. Jag vill, att folket inom och utom Stockholm skall veta sanningen, herr Bergman, och sanningen i detta fall är den stora skillnaden i fråga om vad staten gjort för Stockholms stad och vad den gör för alla andra svenska samhällen. Detta är inte grundat på någon fientlighet från min sida; jag har aldrig haft några fientliga uttalanden mot Stockholms stad, annat än när jag angripes av pressen eller från något annat håll.

Det var herr Ström, som först sade, att Stockholms stad gjort så stora uppoffringar för järnvägarna. Jag vill även i det avseendet säga, att det är inte någon som helst proportion mellan det lilla, som Stockholms stad har gjort för statens järnvägars centralstation, och vad andra städer ha fått göra. De ha i många fall fått helt och hållet bekosta mark för stationer och stationsområden, medan Stockholms stad till och med har utkrävt ersättning i vissa fall för mark, som ingått i gata. Jag säger inte detta för att riva upp strid, utan för att man skall få veta sanningen och för att folket skall få klart för sig, att man inte kan leva på den lögnen, att kronan varit hård och hänsynslös mot Stockholms stad. Ni skola veta, att er stad är den mest privilegierade kommun, som finns i Sveriges rike.

Jag skall inte vidare gå in på förhandlingarna utom i en punkt. Jag hörde nämligen en antydning om, att Stockholms stad kanske inte vidare skulle vilja förhandla med staten. Det kan ju i så fall inte hjälpas. Stockholms stad kommer emellertid enligt min övertygelse inte att vinna på en sådan politik, lika litet som ni vunno på att dra in den förra förhandlingsdelegationen, ty ni kunna inte reda er utan att göra upp med staten. Ni kunna inte hålla på och hugga träd i Kungsträdgården och bredda gatorna där utan kronans medgivande, det förbjuder Sveriges rikets lag, och skulle ni lösa jorden i Kungsträdgården för breddande av Hamngatan och Kungsträdgårdsgatan efter det pris, som betalas för motsvarande jord, ett par tusen kronor per kvadratmeter eller något sådant, så bleve det fråga om så väldiga utgifter för Stockholms stad, att ni snart komme underfund med, att det bleve en mycket dålig affär att driva visnepolitik gentemot kronan. Min uppfattning är den, att få vi vara i fred och förhandla, utan att tidningarna driva upp opinionen och utan att herr Lindhagen far omkring och försöker vrیدا till förhållandena, så skola

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

vi komma till en uppgörelse här likaväl som i Ladugårdsgärdesfrågan. Men då är det klart, att Stockholms stads förhandlare och stockholmspressen inte få förfara på samma sätt, som man eljest gör. Det kommer ingen tidningsartikel eller dylikt från dem, som representera kronan vid dessa förhandlingar, och det vill jag säga herr Bergman, att sådant där prat fäster jag inte något avseende vid, som att stockholmspressen i detta fall bara företräder sin egen opinion. Det måtte vara en egendomlig tillfällighet som gör, att man samma morgon får läsa ledande artiklar om precis samma sak i flera av Stockholms morgontidningar, när man ser, att dessa artiklar äro alldeles direkt anknutna till förhandlingsläget, som ingen känner till mer än de, som sitta där vid förhandlingarna. Det är prat, herr Bergman, och det är ett viktighetsmakeri att ställa sig som pressens försvarare i detta fall. Vi äro också människor, som begripa något, även utan herr Bergmans pekpinne.

Jag vill i övrigt säga herr Bergman en sak, och det är, att vad som i någon mån har påverkat mig att försöka lägga upp denna fråga är, att jag funnit sådana fullständigt ensidiga huvudstadssynpunkter gentemot staten, gentemot kronan, drivna inte bara av stockholmare — ty jag vill gå med på att inte polemisera mot dem, mot herr Ström till exempel, som är stockholmare, medlem av Stockholms stadsfullmäktige och vald här av Stockholms stad — utan även av dem, som äro valda av arbetare och bönder i exempelvis Värmlands och Västernorrlands län. Jag tycker det är skäl att peka på detta, så att deras valmän få klart för sig, att i detta fall äro dessa representanters åtgärder inte grundande på ett verkligt allmänt statsintresse. Jag vill inte i detta sammanhang ta upp Stockholms stads ekonomiskt gynnade ställning, men jag skulle vilja tillråda herr Bergman att gå ut i Värmlands län bland dem, ur vilkas krets han framgått som representant, där de ha 12—15 kronor i kommunalskatt, där de ha nära 3 kronor i landstingsskatt, såsom fallet är i Västernorrlands län, och en vägskatt på flera kronor — ibland går den upp till 4 à 5 kronor — medan huvudstaden har nära hälften eller 40 procent av hela inkomstskatteunderlaget, med en liten kommunalskatt och ingen landstingsskatt eller vägskatt, gå ut bland dessa människor och försök övertyga dem om, att riksdagen handlar rättvist som representant för riket eller att riksdagsmännen handla rättvist mot de delar av landet, som inte tillhöra huvudstaden, genom att kräva, att kronan skall gentemot huvudstaden göra ytterligare eftergifter eller underlåta att tillvarata sina intressen inom skåliga gränser. Jag som av gammalt tillhör eller åtminstone en lång tid har tillhört en stad, som alltid fått lov att reda sig själv, och som för närvarande bor i en stad, som sannernigen får veta, hur Stockholms stad behandlar sina förtortssamhällen ur mångahanda synpunkter, jag för min del kan inte stillatigande åhöra sådana ensidiga eller oriktiga uttalanden, som gjorts i debatten från herr Lindhagens sida. Fortsätter man på det sättet, får man finna sig i, att jag lägger fram ett och annat ytterligare till eftertanke för Stockholm och landets opinion i dessa frågor.

Jag ansluter mig gärna till vad herr Fredrik Ström sade, och jag hoppas, att vi skola kunna göra upp. Jag företräder såsom medlem i fastighetskommissionen icke dem, som velat pressa fram något oskäligt eller obilligt från Stockholms stads sida. Jag saknade inte alla förtjänster, när det gällde att föra det stora Ladugårdsgärdes- och Kungsholmsavtalet i land, när Stockholms stadsfullmäktige underlåtit att godkänna förslaget i dess första form. Jag var då särskilt tillkallad i statsutskottets fjärde avdelning för att medverka till att finna en linje för en uppgörelse, och att det var en lycklig lösning, tror jag, att i dag både Fredrik Ström och alla från Stockholms stad, som veta vad den givit, skola medge. Vad Ladugårdsgärdet angår, vill jag säga, att det fattades bara, att ni skulle ha fått Kungsholmen och att Ladugårds-

gärdet hade lämnats åt sidan. Det hade varit en politisk ansvarslöshet från statens representanters sida.

Jag har inte här tagit till orda för att försöka förstöra möjligheterna till en uppgörelse, det hoppas jag man skall medge, men Stockholms befolkning och Stockholms stadsfullmäktige måste veta, att det numera inte tillgår så vid uppgörelser med kronan som i den gamla gyllene tiden, då Stockholms stads finansborgmästare också var kronans ombud vid uppgörelsen. Den tiden torde nu vara förbi, och det skulle inte vara riktigt att låta den återuppstå.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **Bergman**: Endast ett par ord som replik till herr Rydén med anledning av hans sista anförande. Jag måste säga, att i denna fråga finns intet speciellt värmlandsintresse, som står på spel, och som jag på något sätt skulle försumma; det kan jag försäkra herr Rydén. Och jag ber också att få försäkra herr Rydén, att jag har mina värmländska valmän helt och hållet bakom mig, då jag undanber mig hans projekterade nya guldkrog i Kungsträdgården. Jag vill därtill lägga, att jag icke är övertygad om, att herr Rydén i så hög grad, som han själv tycks vilja göra gällande, representerar riksdagens majoritet. Det kan ju hända, att han verkligen representerar en majoritet, men den är i varje fall inte så stor, att han som Ludvig XIV kan säga: »Staten, det är jag!» Det finns ganska skilda meningar i detta fall inom riksdagen, alldeles fränsett stockholmspressen och stockholmsopinionen. Och i varje fall kunna underhandlingar föras på ganska olika sätt. Jag tror verkligen att de bryska metoder, som herr Rydén tycks ha en viss förkärlek för att använda både i denna och en del andra frågor, knappast äro de ändamålsenligaste metoderna för att uppnå ett önskvärt samförstånd.

Herr **Ström, Fredrik**: Jag begärde ordet närmast därför, att herr Rydén synes ha tolkat ett ord som jag fällde så, som om jag menade, att Stockholms stad skulle dra sig tillbaka från vidare förhandlingar med kronan rörande de ömsesidiga markförvärv och markbyten, som det här är fråga om. I så fall måtte jag ha uttryckt mig synnerligen illa, i varje fall har jag aldrig ett ögonblick haft den tanken, att Stockholms stad skulle på minsta sätt dra sig tillbaka från underhandlingar och gå in för någon slags visnepolitik. En sådan politik är mig fullkomligt fjärran, och jag tror det skulle vara synnerligen olyckligt, om Stockholms stad någonsin skulle slå in på en sådan linje. Jag är också övertygad om, att det inte heller kommer att ske. Men däremot underströk jag, att sådana ganska utmanande yttranden, som dem herr Rydén fällde i sitt första anförande, kunna komma många underhandlare att tröttna. Ja, då får man naturligtvis utse andra underhandlare, men på det sättet tröttna undan för undan underhandlarna, och det är inte ägnat att föra saken fram till en god lösning.

Medan jag har ordet, måste jag också något vända mig mot herr Rydén, när han i detta sammanhang drar in frågan om Stockholms stads ekonomiska ställning. Det var väl endast för att ge de landsortsrepresentanter, som tillhöra samhällen, som inte ha samma ekonomiska ställning, en liten puff i ryggen, på det att de må bli litet avundsamma gentemot Stockholm och bli med på en strängare ekonomisk politik mot huvudstaden, än de annars skulle vilja ha. Jag tror inte, att vi i detta sammanhang kunna diskutera Stockholms stads ekonomiska ställning, men jag har ingenting emot, att vi vid ett annat lämpligt tillfälle diskutera den, och jag tror, att vi skola kunna framdra klara och övertygande skäl, att Stockholm ingalunda, därför att det har en relativt låg skatt, befinner sig i någon särskild undantagsställning gentemot andra kom-

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*
(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

muner. Vi ha på andra områden mycket tunga bördor och stora utgifter, som vi få vidkännas och som man ofta glömmer.

Så berörde herr Rydén också Stockholms stads ställning till förorterna, alltså de församlingar eller socknar i närheten, som inte äro inkorporerade med Stockholm. Då det nu kanske inom kort förestår mycket viktiga förhandlingar mellan dessa förorter och Stockholms stad angående partiell eller total inkorporering, så vill jag inte genom att på denna punkt uppta någon debatt och bemöta herr Rydén bidra till, att dessa förhandlingar, om de komma till stånd, få en utgångspunkt med irritation. Jag tror att både Stockholms stad och Stockholms förorter kunna klara ut sina mellanhavanden, utan att kronans fastighetskommission behöver bli någon slags skiljedomare, och jag tror, att vi även på den punkten kunna komma till ett ömsesidigt gott resultat.

Slutligen vill jag säga, att när man här talar om, att Stockholms stad inte utnyttjar sina möjligheter till fromma för sina invånare i den utsträckning, den skulle kunna göra, till exempel genom kulturella anslag och en social bostadspolitik och dylikt, var, såvitt jag minns, en av de omständigheter, som bidrogo till att försvåra Gärdesavtalet med kronan, att Stockholms stad ansåg, att man för att få en social bebyggelse till stånd behövde större gatu- och parkarealer än vad kronan ville vara med om att ge. Det är möjligt, att jag misstar mig, men jag tror, att detta var själva den punkt, som kom de värsta stridigheterna åstad.

Jag vill emellertid liksom herr Rydén sluta med att uttala den förhoppningen, att trots dessa debatter, som kanske fått en något tillspetsad karaktär, vi i fortsättningen skola med gott humör å bägge sidor söka reda ut de förhållanden, som äro svävande mellan staten och Stockholms stad, så att vi en gång skola komma fram till ett gott resultat även på detta område.

Herr Lindhagen: Vi diskutera nu egentligen städernas jordpolitik i förhållande till kronans jordpolitik. Rydén beskyllde Stockholms stad för otymplighet och oskicklighet i sin förvaltning även på andra områden. Men det är ett löst påstående. Rydén brukar ju annars, när det gäller hans egna intressen, säga, att det är lätt att säga tulipanaros, men gör den! Stockholms stad kan inte bli ett idealsamhälle i en ofullkomlig värld, och Stockholms stads styresmän äro inga änglar, utan vi befinna oss i själva verket jämförelsevis mitt ibland begränsade möjligheter allesammans. Rydéns uttalande vittnar ju om obekantskap i mångt och mycket.

Men för att återgå till det ämne, som nu föreligger, vill jag säga en sak, som jag glömde, då jag sist hade ordet. Rydén drog fram ett exempel från kvarteret Göken, som staden förvärvat från kronan genom det stora avtalet. Där tar staden in grova förtjänster på försäljning av tomter, sade han; herr Lindhagen sitter i fastighetsnämnden, och hur sköter han saken där?

Förhållandet med kvarteret Göken är, att köpeskillingen där var så oerhört hög, att en antisocial bebyggelse blev nödvändig. När vår ingenjör skulle göra upp förslag till exploatering, måste han också föreslå höga hus för att få tillbaka köpeskillingen. Det var ej meningen då från nämndens sida åtminstone att få tillbaka mera. Jag uttalade den meningen, att staden gärna kunde förlora på affären genom att göra lägre hus. Ty detta vore i alla fall en värdigare bebyggelse, men dessa ekonomiska risker ville man inte ta, utan staden skulle ha igen vad den betalt staten.

Nu hörde jag nyss här, att beräkningen slagit fel på det sättet, att något överskott uppstått för staden, fast inte, som herr Rydén bredde på, så mycket, att staden därmed bekostat hela exploateringen av Kungsholmen. Så är läget, och då skall inte Rydén komma med obestyrkta påståenden om saker, som

han inte känner till. bara för att han, som herr Ström sade, kanske är förargad på oss.

Vidare frågade Rydén: Vad har Stockholms stad gjort för att utlägga parker? Stockholms stad har i det fallet gjort allt vad den kan, herr Rydén, och mera kan man inte göra. I hela denna gamla stad ända från medeltiden — herr Rydén rör sig med medeltiden, och jag vill föra honom tillbaka dit — har det varit en total brist på parker. Det har funnits en och annan kyrkogård, där man kunnat sitta och lufta sig något på bänkarna. Men det kan där inte skapas parker annat än genom vårt expropriationsväsen, genom att vi få exproprieras bort kvarter och lägga ut dem till parker, men vilka oerhörda utgifter blir inte detta? Därför ha vi tillsvidare fått inskränka oss till att be staten nådigst medverka till, att vi få behålla de parker vi ha i denna trånga stad och skapa nya parker på områden, som ännu äro obebyggda.

I det senare avseendet har Stockholms stad i sina trädgårdstäder lagt ut parker till den oerhörda grad, att det föranleder ständiga angrepp inom kommunalförvaltningen, för att man varit alldeles för spendersam. Vi önska nu reservera en del parkområden på den kronans mark, som ännu äro obebyggd, och bevara de parker, som redan finnas. Vi vilja, att kronan skall vara solidarisk med sin egen huvudstad, som är en del av staten själv.

Även i mellanzonerna ha flera stora parker anlagts, som Rydén vet, de stora planterade esplanaderna äro också parkinslag, och här och var söker man även i den grå staden inspränga något litet stycke grönt.

Vi befinna oss inte på 1400- eller 1600-talet, herr Rydén, och vi ha inte intresse av den snö, som föll i forntiden, utan vi syssla med tidsförhållandena, där vi allesammans äro sprattelgubbar och inte kunna läggas till last, vare sig det ena eller det andra. Vi måste försöka att gemensamt ro vår lilla mänsklighet i land i det kaos, som för närvarande råder, bland annat i huvudstadens bebyggelse och hyresförhållanden.

Då begära vi, att staten skall bidra, inte blott med mark till 1,950 kronor kvadratmetern, utan med en social expropriationslag, som stadsfullmäktige petitionerat om och som det är omöjligt att få fram i tid, och vidare med en av fullmäktige också äskad jordvärdestegringsbeskattning, som indrar till staden, i någon mån åtminstone, den jordvärdestegring, som inte tillkommit genom penningvärdets fall. Rydén klandrade Stockholms stad, därför att den på grund av slarv och underlåtenhet inte lyckats behålla sin mark, men jag tillägger, att det skett även genom statens underlåtenhet och slarv; således ha vi gemensamt slarvat bort de gamla äodelarna. Staten har själv givit städerna en möjlighet att behålla sin jord genom tomträttsinstitutet, men för att tomträtten skall kunna bibehållas, fordras kredit, och den vill staten inte alls befatta sig med att skapa. Det gick så långt, att när vi sist behandlade den stora kreditkassan för städerna, så undantog staten från kredit alla tomträttsupplåtelser. Denna tomträtt, statens egna stora och stolta tanke, framsprungen direkt inte ur några socialdemokratiska tillskyndelser utan ur liberalismens friska, då ännu sjudande barm, den vill staten nu inte på något sätt understödja. Stockholms stad har skrivit: Var god och låt inrättningar och banker, som oktroyeras av staten, få inskrivet i sina statuter, att de äro skyldiga att lämna kredit även för tomträttsupplåtelser, mot inteckning i tomträtten. Inte en fena rörs från staten för att hjälpa till med sådana saker. Där ser Rydén tydligt, att vi allesammans äro syndare inför vår herre.

Jag begärde egentligen ordet därför, att jag blev uppväckt över att Rydén sade, att han ville avge en förklaring om de verkliga förhållandena. Herrarna må tro, att de voro bra överkliga till stor del! Rydén såsom van politiker och taktiker sade, att han ville ge valmännen upplysning om verkliga förhållandet. Han talade, såvitt jag förstod, agitation för ändamålet i Värmlands

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.
(Forts.)

och Västernorrlands län, och där fick man en provbit på, hur Rydén går omkring och agiterar hos valmännen med oriktiga framställningar för att avsätta oss andra, hans fiender i den här frågan. Jag tiggde ju och bad, att Rydén och andra så kallade vederhäftiga personer åtminstone ville vara goda och behandla denna sak vederhäftigt. Jag talade ju om för honom, att vi ha visserligen lägre kommunalutskylder, mycket lägre än vissa små betungade kommuner, men vi ha också de oerhördaste hyror, som finnas i hela norden, stod det häromdagen, att en vetenskapsman hade sagt, och detta i förening med det minimala utrymme, som finns i bostäderna, är en så stor tunga för stadens befolkning, att jag skulle tro, att den vida överväger den lättnad man har i kommunalutskylder, särskilt om man tänker på de till följd av dessa bostadsförhållanden ökade allmänna levnadskostnaderna. Då bad jag, att Rydén skulle vara god att upplysa folket om detta. Men nej, Rydén framhärdar i att bara vilja upplysa oriktigt. Han betonade fortfarande ensidigt, att hälften av inkomstskatteunderlaget kom från Stockholm, men han talade icke om, att vi betala hälften av kronoskatten, om man nu skall upplysa våra valmän om det rätta förhållandet med mera sådant.

Det är inte lyckligt, om man, trots sakläget, envetet faller tillbaka på den käpphäst, med vilken Rydén vill gå i spetsen för att vilseleda landsbygdens befolkning om de rätta ekonomiska förhållandena i huvudstaden.

Herr Thorberg: Herr talman! Jag ber att få ge uttryck åt mitt djupa beklagande över, att det uppstått en sådan motsättning, som fallet här är, mellan riksdagen såsom representant för statens intressen och Stockholms stad. Den animositet mot Stockholms stad, som man kan spåra inom riksdagen, har för oss i Stockholms stadsfullmäktige känts mycket hårt och betryckande, och jag ber att få försäkra på det allra starkaste, att det finns en livlig känsla inom Stockholms stadsförvaltning att försöka få bort de anledningar till, att denna animositet överhuvud taget uppkommit, som kunna tillvitas Stockholms stad. När herr Rydén klandrar åtgöranden från Stockholms stads sida, som ligga ett eller flera århundraden tillbaka i tiden, så kan herr Rydén ha rätt. Det har inte tidigare förts en så alldeles tillfredsställande politik ifrån Stockholms stads sida; man har icke alltid tillvaratagit vad man skulle. Men att anföra detta som något skäl för kronan att nu vidta åtgärder, som skulle förfula staden, ta bort dess parker och dess kajer och förvandla dess utseende, det är väl ändå icke något sakligt grundat motiv. Herr Rydén måste förstå, att man här i Stockholm med fullständig förtvivlan tar emot bara tanken på, att man skulle förlora Kungsträdgården eller Humlegården som park. Det är ju för Stockholms stad ett livsbehov, att dess parker finnas kvar, och varje attack mot dem är som att riva i varje stockholmares innersta hjärtegömma och något, som alla måste resa sig emot. Att man då kanske använder hårda ord må vara förlätligt, men de dikteras av känslan av, att man måste bevara dessa platser som parkområden för Stockholms stad.

Beträffande Gärdesuppgörelsen och Kungsholmsuppgörelsen var det ju så, att Stockholms stad redan 1880, således för femtio år sedan, begynte underhandla med kronan om möjlighet att komma fram med en bredare Hantverkaregata och att utlägga Norr Mälarstrand. Dessa underhandlingar ha inte kunnat leda till något resultat, därför att man från kronans sida icke velat medverka till någon uppgörelse. Nu till sist har en sådan framkommit genom fastighetskommissionen, och jag för min del är mycket glad över att man i den delen kommit till något resultat, därför att det är nödvändigt för Stockholms stad att kunna få utfartsvägar åt det hållet. Om den uppgörelsen har sagts, att det är möjligt att den är för dyrbar för staden. Det är möjligt att såväl Kronprinsens stall som området på Kungsholmen betalats för dyrt. Men det är en sak, som

Stockholm får finna sig i, ty det är också värt något att komma fram med utfartsvägarna. Men vad som upprörde oss här i Stockholm var, att man som villkor för denna uppgörelse om Kungsholmen hakade på villkoret om den så kallade Ladugårdsgärdesuppgörelsen, vilken innebär att till mark för gator och öppna platser skall användas endast $33\frac{1}{3}$ % av arealen. Vid uppläggandet av en modern stadsplan bör man emellertid ha möjlighet att disponera 40 à 50 % av området till gator och öppna platser. Nu har det sedan visat sig, att detta villkor kanske inte kommer att medföra så stora svårigheter, därför att det ligger i byggnadsstyrelsens eget intresse att inte utnyttja överenskommelsen med Stockholms stad till det yttersta, utan man måste lägga ut mera av området till öppna platser, än man tänkte sig från början. Men Stockholms stad kan bli pressad genom denna uppgörelse, vars orimlighet kanske starkast framträder däri, att man på det område, som är avsett att i första hand stadsplanläggas, skall kunna inrymma lika mycket människor som hela Norrköpings befolkning, oaktat området inte utgör mer än en tredjedel av den areal, på vilken Norrköpings stad är byggd. Detta har upprört oss här i Stockholm, och det villkoret vilar fortfarande tungt över icke blott det område, som närmast är avsett att exploateras, utan hela överenskommelsen om Gärdets bebyggande har fått sin prägel av att man inte tagit tillbörlig hänsyn till de sociala kraven såsom grundläggande villkor för dess stadsplan. Om man från kronans sida i fråga om Gärdet sagt, att man ville medgiva att 40 à 50 % eller något sådant av marken finge utläggas till gator, skulle man inte från Stockholms stads sida ha funnit kronans uppträdande så irriterande som man fann det, och man skulle inte ha betraktat kronans underhandlare på det sätt, som man nu kommit att göra.

Jag vill också säga till herr Rydén, att därför att man från Stockholms stads sida inte kan formellt klara upp äganderättsförhållandena mellan kronan och staden under de gångna århundradena, och det därför möjligen skulle kunna letas ut, att det till många miljoner kronor uppgående värdet av kajer på något håll i staden ligger å mark, som kronan formellt inte avhånt sig, bör väl ändå ett sådant argument inte användas i våra dagar för att pressa Stockholms stad till en uppgörelse, som i övrigt skulle kunna bli orimlig. Det borde väl ändå kunna sägas, att dessa kajer genom hävd tillhöra Stockholms stad och att de fortfarande böra användas för det behov, som är det naturliga och riktiga. Det kan heller inte vara ett kronans intresse att vilja lägga Riddarholmen som en död punkt mitt i staden. Det kan icke vara något behov för tjänstemännen att omge sig med något slags förnäm tystnad för att arbeta i avstängdhet från livet omkring dem. Mot ett sådant betraktelsesätt måste man inlägga en gensaga. Men vill herr Rydén på hyggliga villkor underhandla med Stockholms stad om att staden skall göra kajområdena på Riddarholmen bättre och vackrare än de nu äro, skall jag vara den förste att biträda en överenskommelse i den riktningen, ty jag anser, att Stockholms stad har skyldighet att göra ekonomiska uppostringar för att genom tillmötesgående på denna punkt uppnå bättre ordnade förhållanden än de nuvarande. Men det är väl en väsentlig skillnad att ifrågasätta något sådant och att, såsom herr Rydén tyckes vilja göra, ifrågasätta, att hela kajområdet på Riddarholmen skulle demoleras och att den naturliga målartrafiken för lantmannaprodukter och dylikt inte skulle få ha sitt hemvist vid detta kajområde.

När herr Rydén sedan vid samma tidpunkt, då underhandlingar pågå mellan Stockholms stad och förorterna för att träffa överenskommelse att gemensamt ordna upp gemensamma trafikförhållanden, inför riksdagen söker misstänkliggöra Stockholms stads goda vilja att åstadkomma en uppgörelse med fördelaktiga villkor å båda sidor, gör han sig också efter mitt förmenande skyldig till ett tillvägagångssätt av den beskaffenhet, att det icke kan anses vara kor-

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

rekt. Jag har ansett mig skyldig att säga dessa ord, därför att det finns inte hos Stockholms stadsfullmäktige och hos stadens representanter någon särskild ögnhet mot kronan eller någon särskild vilja att staden av kronan skall erhålla några medgivanden, som inte kunna anses vara berättigade, men vi kämpa i ångest över att riksdagen som kronans representant skall företaga åtgärder, vilka skulle förstöra möjligheten att bibehålla Stockholms skönhet och omöjliggöra att Stockholm får bibehålla den karaktär, som staden hittills haft.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag är från samma landsända, som herr Lindhagen representerar, men jag kan i detta fall inte följa honom på hans speciella Stockholmslinje.

Vi ha allesammans med stort intresse tagit del av det ungdomliga temperament, varmed herr Lindhagen här fört talan för huvudstadens intressen, för de intressen, som i honom hava en av sina äldsta och säkert mest ärliga vapen- dragare. Men herr Lindhagen må å andra sidan besinna, att vi utifrån landsbygden inte kunna komma ifrån det faktum, att när vi exempelvis bläddra i taxeringskalendern, så se vi i tätén, främst bland inkomsttagarna i Stockholm, män med en årlig inkomst på 1—2 miljoner, vilken inkomst förvärvats inte i huvudstaden utan förvärvats exempelvis genom avverkning i de norrländska skogarna. När vi då finna, att de verkliga medborgarna i de norrländska skogarnas kommuner ha en årlig kommunalskattebörd av 10—15 kronor per skattekrona, och när vi veta, att den bördan skulle väsentligen sjunka, ja reduceras till nästan ingenting, om de på de olika områdena i landsorten förtjänade rikedomarna också taxerades där, så måste herr Lindhagen räkna med, att det verkliga läget är sådant som jag nyss skisserat det, och därför seglar onekligen den svenska huvudstaden i motvind. Av samma anledning få inte heller dess talesmän vid sina uppgörelser med svenska kronan spänna bågen för högt, ty i fall man mot denna bakgrund spänner bågen för högt, kan det hända, att bågen brister, och jag tror, att, därest så sker, skulle herr Lindhagen här ha gjort huvudstaden ogagn i stället för gagn.

Men å andra sidan, när vi lyssnade till Värner Rydén och även beundrade hans ungdomliga temperament, där det gamla Blekingelynnet springer i dagen, måste vi litet mera lugna och besinningsfulla ute i bygderna i kompromissens namn även säga ett litet varningens ord åt det hållet. Herr Rydén bör inte glömma bort, att Stockholms stad dock är Sveriges huvudstad. Det är den stad, där riksdagen sammanträder, och där en hel mängd kungliga institutioner och ämbetsverk äro belägna. Detta är ett gammalt historiskt faktum sedan århundraden, och det lära vi inte komma förbi. Detta innebär självfallet också, att kronan på grund av detta faktum, alltså på grund av alla reala skäl, bör taga största möjliga hänsyn till detta förhållande vid sina överläggningar med Stockholms stad.

Jag skulle därför ödmjukligen vilja hemställa till min gamle värderade temperamentsfulle vän Värner Rydén, att han icke å sin sida hetsade fram så mycket till hat av ena eller andra slaget och sökte anlägga sådana där tumskruvar och varjehanda tortyrredskap, då det gäller att pressa den svenska huvudstaden vid dess överenskommelser med kronan. Kronan och Stockholms stad äro, skulle jag vilja säga, siamesiska tvillingar. De komma icke ifrån denna sammanfogning som sedan gammalt ägt bestånd, och jag tycker, att det är ett ganska tragiskt och i viss mån löjligt skådespel att se ett par siamesiska tvillingar här slåss inbördes och hota att riva håret av varandra. Jag tror i varje fall, att debatten i dag varit av mycket stort värde. Det är visserligen i viss mån beklagligt, att meningarna så hava skurit sig mot varandra, men å andra sidan har den säkerligen varit till ganska betydande nytta, ty den har säkerligen åstadkommit en utväring, som var särdeles nödvändig. Luften är

säkerligen rensad efter denna dag, så att representanterna för kronan och huvudstaden sedermera kunna gå fram till överläggningar, som i lugn och ro sedermera skola leda till rimliga överenskommelser.

Jag skulle å egna vägnar och å mångas vägnar ute i bygderna vilja rikta en vädjan, en varm hemställan till kämparna å båda sidor att det orimliga motsatsförhållande, som tyckes råda mellan kronan och huvudstaden, äntligen måtte röjas ur världen. Jag tror, att det är så många förnuftiga karlar å ömse sidor, att man med gott samförstånd skall kunna hoppas att så sker.

Jag hemställer alltså, herr talman, att herr Rydén på väg från denna debatt, där stridsyxor och tomahawker virvlat i luften, behagade inbjuda herr Lindhagen att röka en fredspipa ute i korridoren. Jag vet visserligen, att herr Lindhagen inte är någon stark rökare, men ni borde väl kunna hitta på någon möjlighet ändå att komma sams på ena eller andra sättet.

Herr Rydén: Herr talman! Ett anförande sådant som den siste talarens är ju mera representativt för den, som håller det, än av något egentligt värde för den fråga, som vi för närvarande behandla.

Jag begärde ordet bara för att säga ett par saker, innan debatten från min sida avslutas, och jag tillåter mig då i all vördsamhet säga, att jag avsiktligt och fullt medvetet, när herr Lindhagen nu har velat bjuda upp till dans med kronans fastighetskommission, också har velat vara med i svängen ett tag. Jag tycker, att det varit högst nödigt att lägga fram åtminstone, låt mig säga, 10 procent av det utredningsmateriel, som jag har här i min portfölj och dossier, vilket skulle kunna ytterligare bevisa riktigheten av de uttalanden, jag gjort och ådagalägga, att Stockholms stad är den mest gynnade och alltid har varit den mest gynnade av rikets städer, och att denna stad fått åtnjuta förmåner från kronans sida, vilka ingen annan svensk kommun och intet annat svenskt samhälle erhållit. Jag har gjort detta i det syfte, att Stockholms befolkning, som eljest aldrig blir konfronterad med dessa förhållanden genom sina egna tidningar eller genom sina egna fullmäktige — därför att stockholmstidningarna anse, att de bäst främja huvudstadens intressen, om de, precis som om man rycker i en tråd, över hela linjen ställa till med en presskampanj varje gång en uppgörelse med staten befinner sig i ett kritiskt skede inom fastighetskommissionen — må veta, att detta förfarande absolut inte kommer att göra någon annan nytta än att därigenom det hela irriteras, så att förhandlingarna gå i stöpet. Men om så sker, är det Stockholms stad, som har mindre att vinna på detta än kronan har, åtminstone enligt min uppfattning.

Nu vill jag också tillägga, att jag skall inte gå in i några djupare diskussioner med herr Fredrik Ström för att inte vidare irritera hela saken, men jag måste förklara, att vad jag sagt om Stockholms stad och rörande vederbörande kommunalmyndigheters sätt att utnyttja stadsplanemonopolet, är en sak, som fullständigt erkänts av alla, som äro verksamma på det området, ty de ha fått en mycket stark uppfattning härav. Och det har därför mycket starkt varit påtänkt, att man skulle taga stadsplanemonopolet ur städernas händer just på grund av det sätt, varpå Stockholms stad handhaft det. Jag skulle kunna dokumentariskt bevisa allt, som jag nu sagt på det här området, men jag skall inte inlåta mig i någon längre polemik härom. Därest herr Fredrik Ström önskar, skall jag emellertid enskilt lägga fram det för honom, och vi kunna då enskilt resonera om vad jag i detta avseende har att bemärka.

I övrigt tillåter jag mig säga, att om vi komma in i fortsatta förhandlingar, och man därvid anlägger den utgångspunkten från Stockholms stads intressenters sida, att staden inte skall ha rätt att påräkna en mera gynnad ställning än den för närvarande har — och stockholmspressen då också ville låta bli att försöka tro, att det skrämmer dem, som representera kronan, om man öppnar

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.

(Forts.)

trumeld mot dem från pressens sida — tror jag, att vi därmed gjort mycket för att lägga tillräta utgångsläget för fortsatta förhandlingar i gynnsam riktning. Det är alldeles säkert, att det förhandlingsläge, som fanns före jul, blivit i hög grad förvärrat genom den presskampanj, som sedan dess förts. Detta kunna vi se från båda delegationernas sida. Därför vore det önskvärt, att de, som från Stockholms stads sida kunna öva inflytande på dessa förhållanden, ville taga nu anförda omständigheter i betraktande, ty därigenom tjäna de själva saken.

Slutligen vill jag säga herr Thorberg, att det aldrig varit tal om, att kronan, såsom tidningarna skriva, i fråga om Riddarholmen skulle kräva att Stockholms stad skulle rasera kajerna, utan det önskemål, som kronan här framställt, är att kronan skall ha rätt att i mån det erfordras bygga till sina ämbetsverk. Vad vill herr Thorberg göra med dessa? På Riddarholmen ligga statistiska centralbyrån och domänstyrelsen och en hel rad av ämbetsverk, som ropa efter utvidgade ämbetslokaler. Var skola vi göra av dem? Vi kunna ju inte flytta ut dem i periferien, utan de måste ha plats i någon av stadens centrala delar liksom vi berett Stockholms stad plats att utveckla sig ute på Kungsholmen. Stockholms stad måste i detta hänseende handla sakligt och humant mot kronan och inte för kronan omöjliggöra att utveckla sina ämbetsverk på de platser, där kronan nu kommit att få en mängd av sina administrationsbyggnader förlagda. Och vad vi sedermera bett Stockholms stads delegerade att överväga är, under vilka villkor de kunna gå med på en uppgörelse om att till en början skulle efter någon övergångstid från Riddarholmen avlyftas den tunga trafiken, d. v. s. trafiken från kanalångarna — ty det är dessa, som åstadkomma skakningar i husen, vilket är störande för arbetet — och att det sedermera skulle få bero på den utveckling, som kommer, huruvida man skulle anse ytterligare avlyftning böra ske. Det är således inte alls fråga om sådana rövarhistorier som det stod i Svenska Dagbladet.

Jag hoppas, herr talman, att debatten i dag också skall ha medfört, att vi i framtiden slippa en hel del av de inkorrektheter, som förut varit rådande i dessa avseenden.

Herr Rosén: Herr talman! Jag har under de sista tio åren haft tillfälle att dels som statsrevisor, dels i regeringsställning och dels som ledamot av statsutskottet ingående syssla med en hel del av de frågor, som blivit berörda här i dag. På grund av mina vunna erfarenheter måste jag då också begagna detta tillfälle att uttala min fulla anslutning i huvudsak till allt vad herr Rydén anför i sitt första klarläggande yttrande.

Jag skulle kunna nöja mig med denna deklaration, men jag vill tillägga ett par ord. Jag hade inte tillfälle att åhöra herr Ströms anförande i dess helhet. Jag hörde bara den sista delen därav, då han var inne på allt som Stockholms stad gjort för att bidra till det ena eller andra ändamålet och däribland också till Skansen. Staden bidrager, yttrade han, med 60,000 om året till Skansen. Det är möjligt, att beloppet är det angivna, men herr Ström borde ha tillagt, att åtminstone för ett par tre år sedan — det kan hända saken ändrats sedan dess — var med detta anslag förknippat ett villkor, som gjorde, att anslaget medförde skyldighet för Skansen att bevilja synnerligen billiga entrébiljetter för Stockholms stads skolbarn, och anslag av den beskaffenheten äro inte mycket att räkna med som bidrag från stadens sida.

Herr Lindhagen: Herr talman! Då den siste talaren anförde, att han instämde till alla delar i vad Rydén i sitt första anförande yttrade, återstår för mig endast att gentemot den siste talaren till alla delar åberopa, vad jag yttrat här under debatten.

Jag måste också ge en replik åt Rydén igen. Han rörde sig med denna mekaniska princip »Stockholms stad», och han förstår inte, att staden är en juridisk person, men det är ju de verkliga förhållandena man skall döma efter. Han sade, att Stockholms stad har fått bygga och bo på statens mark. Ja, men staten har också fött Stockholms stad, och sagt, att Stockholms stad skall finnas till. Alltså bör då detta barn av staten få någon arvedel av staten att leva av, så att staten inte helt enkelt kan avskaffa staden och låta den föra en eländig tillvaro.

Även till Vennerström måste jag säga något. Han var inte enig med mig, och inte heller med Rydén, vilket sistnämnda förhållande var ur min synpunkt ett lovligt företag förresten. Jag hörde också med sympati de tonfall han begagnade, då han rådde de olika sidorna att ena sig.

Jag vill säga Vennerström, att jag står på samma ståndpunkt i det speciella ämne han berörde, men det spörsmålet sammanhänger icke alls med detta ämne, stadens jordfråga, som vi nu behandla. Det angår den rättmätiga förargelse, som råder i bygderna, och särskilt i de norrländska bygderna, därför att personer skaffa sig en förmögenhet på Norrlandsskogar och vattenfall — och söderut på andra näringsgrenar — och sedan de fått en tillräcklig ekonomisk position, fara de till Stockholm för att tillbringa sina återstående dagar i de omväxlande förhållanden, som landets huvudstad anses erbjuda. Några ha en annan mening, men de flesta tycka, att det är angenämast att bo här.

Då är det givet, att Stockholms stad kommer att få en hel del skatter av dessa inkomster, vilka äro förtjänade på de olika orterna, under det dessa senare få ingen skatt av dessa inkomster. Naturligtvis får Stockholms stads invånare härigenom också betala så mycket mer i kronoskatt, så att på det sättet motväges ju den där fördelen. Men inbyggarna däruppe, som varit med om att producera inkomsten, känna sig med rätta förfördelade. Under mitt arbete i norrlandsfrågan och även annorledes har jag mer än en gång föreslagit att råda bot på detta missförhållande. Bland annat har jag förmenat, att ifrågasvarande personer fortfarande skulle beskattas i hemorten, men dylika framställningar ha avslagits av staten, och då kan jag ju inte rå för att vår verksamhet till gagn för folket i orterna att få behålla den beskattningsbara inkomsten, av statsmyndigheterna lämnats utan avseende.

Vill man råda bot på missförhållandet och verka för att de stora inkomsttagarna, som fått ihop sin inkomst på andra håll, bliva beskattade på de ställen, där inkomsten uppstått, så fordras en ändring i beskattningslagarna. Det är en helt annan väg att säga, att den och den koncernen skall beskattas med miljoner kronor för att betala kronan värdet av Kungsträdgården till exempel, och sedan skall beloppet på det sättet komma i statens ägo. Men inte blir detta till förmån för folket i orterna, utan inkomsten borde beskattas på det sättet, att skatten, åtminstone delvis, återfördes till förmån för de kommuner, därifrån skatten härrör. Detta är således ett helt annat lagstiftningsområde, och ett mycket svårt lagstiftningsområde, som vi, som sysslat med dessa frågor, många gånger försökt komma till rätta med utan att ernå något resultat, därför att »staten» varit ointresserad.

Herr Lindley: Ja, herr talman, bara några få ord. Jag tillhör icke Stockholms stadsfullmäktige och har inte någon anledning att ta Stockholms stadsfullmäktige i försvar. Men det var något, som sades här, vilket jag inte kan med tystnad gå förbi, nämligen herr Rydéns yttrande om Stockholms stad — han fällde kanske inte de ord jag nu kommer med, men yttrandet gick ut på det — att Stockholms stad ovillkorligen måste ligga under, då fråga är om uppgörelse med statens fastighetskommission. Det kan jag inte förstå och

*Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas områden.*

(Forts.)

Ang.
dispositionen
av statens jord
inom städer-
nas område n.

(Forts.)

begripa, såvida inte herr Rydén syftar på vissa saker vid de senaste uppgörelserna, och det som då åsyftas, är givetvis frågan om en del markområden, som formellt tillhöra kronan och inte Stockholms stad, vilket förhållande man tror sig kunna använda som en tumskruv på staden.

Nu vill jag säga, att jag tror inte att man moraliskt skall kunna åberopa sådan äganderätt från kronans sida gentemot staden. Jag är ingen rättshistoriker, så jag kan inte alls göra något försök att förklara, huru dessa områden kommit Stockholms stad till godo. Men det var naturligtvis i gångna tider så, att man inte räknade med att de hade något egentligt värde, utan de ställdes till stadens förfogande, men de ha aldrig formellt blivit överlämnade, och detta förhållande anser sig kronan alltså nu kunna åberopa. Det är beklagligt, att vi här i landet inte ha en sådan praxis som i andra länder, till exempel i England. Om en väg, en öppen park eller en öppen plats utlagts, där folk obehindrat få röra sig, uppstår hävd på att använda dessa områden för samma ändamål, såvida de inte då och då bli avspärrade. Om en gångstig upptagits på enskild persons mark, och han inte avstänger den vägen åtminstone en gång om året, så blir den genom användandet allmän väg. Men här skulle man därför att staden inte kan visa några papper på att staden äger Kungsträdgården och områdena för en del av dessa öppna platser och kajer, helt enkelt från kronans sida kunna säga till Stockholms stad: »Om ni inte falla undan och böja er efter vår diktamen, så tager kronan igen dessa områden», och de skulle då få tagas igen, om staden inte vore villig att ge kronan kompensation för områdena efter det värde, de nu hava, men vilket värde staten aldrig åstadkommit. Ty dessa värden, vilka nu kunna åsättas Kungsträdgården och stadens allmänna platser och kajer, dem har Stockholms stad åstadkommit. Om staden då i gengäld skulle vilja ge kronan ett jordområde utanför Stockholm, så skulle kronan säkert svara: nej, den erbjudna marken har inte samma värde som Kungsträdgården och kajerna etc. nu äga, utan den ersättning, staden bör lämna kronan, skall lämpas efter det värde nämnda platser äga som centrala markområden! Men det är inte staten, som åstadkommit det höga värdet på den mark, som ligger i stadens centrala delar. När man från socialdemokratiska representanters sida framför en dylik uppfattning, då må jag säga, att jag inte längre vet gränsskillnaden mellan kapitalistisk och socialdemokratisk åskådning.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om
stävjande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående sådana ändringar i grundlagarna, att den samhällsomstörtande propagandan må kunna stävjas eller åtminstone försväras.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 399, hade herr *Edberg* hemställt, att riksdagen måtte avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken riksdagen anhölle, att Kungl. Maj:t måtte igångsätta en utredning, syftande till sådana förändringar i grundlagarna, att den samhällsomstörtande propagandan kunde stävjas eller åtminstone försväras, och att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herr *K. J. Ekman*, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana i berörda motion påyrkade lagändringar, att den samhällsfientliga propagandan kunde stävjas eller åtminstone väsentligen försvåras.

Om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

Herr **Ekman**: Herr talman, mina herrar! Uti sin motion har motionären yrkat på en utredning, syftande till sådana ändringar i grundlagarna, att den samhällsomstörtande propagandan måtte kunna stävjas eller åtminstone försvåras. Till detta yrkande har utskottet ställt sig avvisande, huvudsakligen av formella skäl. Som herrarna hörde, yrkade motionären endast ändring i grundlagen, men det är uppenbart, att om något skall åtgöras, så behöva åtgärder vidtagas även på andra områden än dem, som behärras av grundlagarna. Jag har emellertid ansett, att saken förtjänar att upptagas till undersökning, och det är min övertygelse, att i fall man bifaller motionen eller bifaller det yrkande, som jag har framställt i min reservation och som i det närmaste sammanfaller med motionens, så kommer man under utredningen av sig själv att ledas till att även föreslå åtgärder på andra områden än dem, som omfattas av grundlagarna.

Motionären har påpekat, att denna propaganda, som vi väl alla något litet känna till, är en illojal företeelse, riktad emot samhället, och att den hämtar stöd och hjälp utifrån samt ställer sig i tjänst hos främmande intressen. Det är uppenbart, att samhället inte är riktigt rustat mot denna propaganda i våra dagar. Vad särskilt grundlagarna beträffar, som motionären i sin motion närmast har berört, så finnas där luckor. Dessa lagar äro ju skrivna för länge sedan och under samhällsförhållanden, som voro helt olika våra. Grundlagarnas bestämmelser till skydd för samhället täcka inte behovet av skyddsåtgärder i våra dagar. Jag har i min reservation pekat på några grundlagsparagrafer, där rättelse skulle kunna vinnas, t. ex. när det gäller utvidgad rätt för talmännen i riksdagens kamrar att ingripa emot talare, som även i andra avseenden än dem, som grundlagen nu angiver, missbruka sin yttrandefrihet. Även i tryckfrihetsförordningen finnas luckor, som kunna behöva fyllas. Man missbrukar i denna propagandas tjänst tryckfriheten, man missbrukar yttrandefriheten, man missbrukar föreningsrätten, man missbrukar föräldra- och fostrarmyndigheten! En sådan företeelse som den s. k. pionjärrörelsen bland våra folkskolebarn är vidrig, men man tycks inte längre kunna stävja den på annat sätt än genom uttryckliga bestämmelser, riktade däremot.

För att något litet belysa arten i vissa avseenden av denna propaganda skall jag be att få återgiva några lösryckta satser ur en publikation, som utgives i vårt land, en periodisk tidskrift, som utkommer med ett nummer varje månad. Den heter *Kommunistisk tidskrift*, månadsskrift för marxistisk-leninistisk teori och praktik. Ur andra årgångens nr 2, som utkom i februari 1930, har jag hämtat några utdrag. Där finns en uppsats, som behandlar »de proletära värnorganisationerna». Den artikel, som där är intagen, betecknad med nr II, heter »Demonstrationernas genomförande under nya former». Där säges t. ex.: »Huvudsaken vid organiserandet av demonstrationerna är nu säkrandet av en fast, oavbruten ledning av de demonstrerande massorna genom partiorganisationen. . . Under inga omständigheter får det förekomma, att de på gatan kämpande massorna överlämnas åt sig själva utan partiets ledning.» Vidare: »Vilka åtgärder som äro nödvändiga för att *vilseföra polisen*, hur man skall förhålla sig vid ett överfall på demonstrationen, hur kärntrupperna skola organiseras och arbeta för att få med sig de tvekande massorna på gatorna och i demonstrationen — — — på alla dessa och många liknande praktiska frågor rö-

Om
stävjande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

(Forts.)

rande organiseringen av demonstrationer ingår vi inte närmare här . . . Demonstrationerna måste allt mer avlägga sin festliga karaktär och bli redskap till omedelbar mobilisering av massornas aktivitet på gatorna. Dit hör organiserandet av demonstrationerna direkt från arbetsplatserna, med eller utan föregående arbetsnedläggelse, tågandet dit och dit, bland annat tågandet inte till de traditionella samlingsplatserna, utan till sådana föremål som regeringsbyggnader, parlament, officiella myndigheter, till kasernerna för att utöva *revolutionärt massinflytande* på soldaterna, till fängelserna och polislokalerna» o. s. v. Av sådan karaktär är denna publikation. Nog är det väl egendomligt, att inte en sådan trafik kan stävjas, och nog borde man väl ha makt att förbjuda utgivandet av en tidskrift med dylika tendenser. Jag tror, att åtskilligt är att vinna även genom ändrade bestämmelser i grundlagarna, och, som jag nämnde, tror jag, ifall man vill inlåta sig på en utredning i det syftet, så kommer man av sig själv in på en utredning även i vidsträcktare hänseende.

Nu är det visserligen beklagligt, att motionären har begränsat sin motion, såsom skett, men jag tycker inte, att det bör hindra ett bifall till hans yrkande. För övrigt torde kunna anmärkas, att de bestämmelser, vi ha, icke fullt effektivt tillämpas. De borde kunna tillämpas effektivare, men det är, som jag nämnde, inte alltid så gott, ty luckor finnas, och dessa böra fyllas.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Reuterskiöld: Den ärade reservanten har yrkat bifall till sin reservation, men han har i sitt anförande tydligt givit vid handen, att ett bifall till densamma skulle, om det medförde någon åtgärd, säkerligen komma att leda till förberedande av åtgärder av helt annan natur än sådana, som ligga inom konstitutionsutskottets befogenhet. Det skulle nämligen leda till nya lagstiftningsåtgärder. Att, om huvudsaken ligger på lagstiftningens och icke grundlagstiftningens område, initiativet så att säga skulle utgå från konstitutionsutskottet, kan man ju inte gärna ifrågasätta. De åtgärder på författningens område, som den ärade reservanten har vidrört, äro till en del av den art, att de kunna lösas oberoende av denna fråga — jag tänker t. ex. på talmännens ställning och makt, en fråga, som absolut inte bör sammankopplas med den nu föreliggande frågan utan lösas i ett vidare, större och riktigare sammanhang. Och vad beträffar den andra punkten, om tryckfrihetsförordningen, är det ju också en rätt så riskabel sak att på en isolerad punkt till följd av en särskild företeelse vidtaga åtgärder för en grundlagsändring; vidtagas där några förändringar, böra också de ske i ett annat och större sammanhang.

Under sådana förhållanden kan jag inte se, att det finns mycket kvar till stöd för en skrivelse på konstitutionell grund, och det är därför, som konstitutionsutskottet har avstyrkt motionen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mellén: Herr talman! Det torde vara alltför väl känt för samtliga ledamöter i kammaren, hurusom sedan många år tillbaka i landet, öppet och i smyg, i tal och i press, bedrives en oerhörd agitation för att på ett våldsamt sätt omstörta vårt lagbundna samhälle och hurusom det likaledes under många år förberetts en massa farliga åtgärder för att realisera detta syfte. Samma rörelse har länge verkat bland militären och försökt förmå den manliga ungdomen till värnpliktsvägran. På sistone har agitationen tagit hand om barnen och rent av upprättat formliga skolor, där dessa läras att förakta vårt land och vår religion och att hata en viss samhällsklass, och där det predikas för barnen att varje medel att skada denna klass är tillåtet. Man kan ju också erinra sig dessa osmakliga demonstrationer, uti vilka en massa barn dragas in.

Vad göres nu från det allmännas sida för att sätta en damm mot denna agitation? Intet! Man rycker på axlarna, skrattar och säger: »Det är inte så farligt.» Vår tid har blivit så oerhört fördomsfri och tolerant! Under det således samhället eller vi ingenting göra för att hejda den landsförrädiska agitationen, har riksdagen de senare åren beviljat ett rätt betydande anslag till en fredspropaganda för att lära det svenska folket, att det inte skall föra krig, att bärandet och användandet av vapen i varje fall är förkastligt och att det bästa sättet att säkra landets trygghet och fred är att lägga detsamma fullständigt värnlost.

Jag har för min del aldrig sett, att denna statsunderstödda propaganda i någon form vänt sig mot den landsfientliga nyss omnämnda agitationen, men däremot har även den velat förmå vår till mogen ålder komna manliga ungdom att vägra fullgöra sin värnplikt. Den har således enligt mitt sätt att se i viss mån samverkat med den landsfientliga agitationen.

Nu har en behjärtad man i den föreliggande motionen gjort en hemställan till vår riksdag. Han begär undersökning, huruvida icke något kan och bör göras mot den landsfientliga organisationen. Han begär intet annat. Konstitutionsutskottet svarar nej, dels på grund av formella skäl, dels därför att det finner det olämpligt att i grundlagarna upptaga ytterligare bestämmelser. Mot detta utskottets beslut har herr Ekman anmält reservation. Jag skall be att få hemställa om bifall till densamma. Jag tror icke, att riksdagen kommer att följa denna min hemställan. Riksdagen har, redan då den beviljade det förhöjda fredsanslaget, som det kallas, visat, hur beslutet kommer att bli i dag, och det är konsekvent, ty båda besluten gå enligt min mening i självuppgivelsens tecken. För min del har jag icke kunnat tåga. Jag vet alltför väl, hur saken ligger till ute i landet och hur man ställer sig till denna fråga. Jag har icke kunnat finna det vara rätt, att en sådan motion som den förevarande skall avlivas utan att det höjes någon röst till dess försvar. Motionen är väl grundad och värd ett bättre öde. Jag har också ansett det vara lämpligt att från denna plats framhålla, huruom riksdagen å ena sidan icke anser det vara värt att ens göra ett försök att hejda den samhällsomstörtande propagandan, under det att riksdagen å andra sidan beviljar rätt avsevärda belopp till en upplysningsverksamhet, som går ut på att lära det svenska folket, som levat i fred i hundra år, att inte föra krig. Det har också synts mig, att gentemot den stora vitalitet, det livaktiga intresse och arbete, som motsidan visar, borde vi samhällsbevarande medlemmar kunna rycka upp oss till så pass mycket aktivitet, att vi åtminstone gjorde en undersökning, om icke något kunde och borde göras, såsom här sagts, för att sätta stopp för den landsfientliga rörelsen.

Jag yrkar bifall till herr Ekmans reservation.

Herr Samuelson: Den siste ärade talarens varma vädjan till alla samhällsbevarande att rycka upp sig för att stävja den ifrågavarande propagandan är något egendomlig, om man ser den i belysning av de gränser, som han drager för denna samhällsvådliga propaganda, denna landsförrädiska propaganda, om vilken han har talat. Han sade nämligen, att han för sin del satte likhetstecken mellan den statsunderstödda fredspropagandan och denna landsförrädiska propaganda och ville därmed tydligen säga, att svenska staten understöder en del av denna samhällsskadliga propaganda. Det må vara ett bevis för vilka överdrifter man gör och vilka anspråk man har på det håll, som herr Mellén och motionären representera, och var de för sin del äro sinnade att draga gränserna för den propaganda, som de säga sig vilja komma åt. Skulle de lyckas i sina strävanden nu, vilket jag ju inte förutsätter, så vore det nog bara ett första steg. Sedan skulle nog dessa herrar vara beredda att gå längre in, låt mig säga, i socialdemokratien och bland vissa skikt inom de borgerliga pacifistiska kretsarna, som för dem te

Om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

Om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

(Forts.)

sig samhällsskadliga och samhällsfientliga. Detta bevisar i mycket hög grad, synes det mig, relativiteten i de begrepp, man har på detta område. Vad som är sanning i dag är lögn i morgon och vice versa, och det torde nog inte gå för motionärerna eller för herr Ekman att med skärpning av lagparagraferna komma åt denna propaganda, därför att de lagparagrafer, vi ha, som för övrigt utskottets majoritet givit en liten provkarta på, väl ändå för närvarande också torde ge herr Ekman och hans meningsfränder möjlighet att komma åt denna propaganda, som de här ha talat om. Jag erinrar bara om de domar, som fällts från tid till tid och ju ändå äro ett bevis på att det nog finns, herr Ekman och herr Mellén, tillräckligt med lagbestämmelser för att i enlighet med herr Ekmans synpunkter klämma åt den propaganda, som de nu inte tycka om. Jag skall erinra om, att det råder olika uppfattningar om vad som är brottsligt och vad som inte är brottsligt. Jag erinrade nyss om, att vad som för herr Ekman ter sig brottsligt, ter sig för stora samhällsgrupper inte så.

Herr Ekman hade gjort sig ett mycket stort besvär att skriva av en publikation, som han för sin del ansåg, att myndigheterna borde ha ingripit mot. Han hade skrivit av några avsnitt av vad denna publikation hade rekommenderat i fråga om organiserandet av vissa demonstrationer, och herr Ekman förfasade sig över, att denna tidskrift hade rekommenderat arbetarna att vid sina demonstrationer gå förbi regeringsbyggnader, gå förbi parlamentet o. s. v. Jag undrar, om inte herr Ekman erinrar sig det s. k. bondetåget. Det var också, herr Ekman, en utomparlamentarisk påtryckning, avsedd att öva tryck på parlamentet och på regeringen, och herr Ekman torde också erinra sig det svar, som bondetåget fick av det s. k. arbetartåget. Båda dessa tåg valde vägar förbi parlamentet, kungl. slottet, regeringsbyggnaderna. Det är inte okänt inom arbetarklassen, så har arbetarrörelsen under årtionden, under decennier gjort, och det torde för övrigt inte, synes det mig, vara av särskilt samhällsvadlig karaktär, att demonstrationståg vända sig till parlamentet eller regeringen. Snarare borde ju, synes det mig, herr Ekman vara tacksam för att dessa demonstrationer, dessa utomparlamentariska påtryckningsåtgärder, i varje fall äro så pass parlamentariska, att de vända sig till så förnämliga institutioner som regeringarna och parlamenten väl ändå vilja anses vara.

Jag skall vidare gentemot herr Ekman be att få erinra om, att den demokrati — jag vet nu inte, om herr Ekman ansluter sig till den eller är anhängare av den — som vi ju ändå ha, ur arbetarnas synpunkt är mycket bristfällig. Det är en demokrati, som kan påverkas av den, som har den bästa ekonomien, den, som har penningkällorna till sitt förfogande. Därför torde det nog näppeligen gå för herr Ekman att få sina önskingar genomförda, därför att anhängarna av denna demokrati äro väl ändå på det klara med att nått upp de sämsta åtgärder, som man överhuvud taget kan vidtaga, är att skärpa lagbestämmelserna, att med våldsåtgärder försöka slå ned en propaganda, om vilken ändå vederbörande, som bedriva denna, känna, att det är rätt, och i vilket syfte de ha skapat en rörelse för att bedriva propaganda i enlighet med sin uppfattning. Jag tror inte, att det vore klokt av riksdagen att försöka komma åt denna propaganda, som väl för övrigt herr Ekman inte anser lokaliserad till det parti, som ger ut denna tidskrift, utan som nog herr Ekman och många med honom tänka sig betydligt vidgad, om de nu så småningom skulle få riksdagen att gå med på att taga ett första steg. Men demokratin är ju ändå ur arbetarklassens synpunkt ganska bristfällig, och den har nog medel att också vinna någonting i det syfte, som herr Ekman här har avsett. Detta är ingalunda sagt ur mina synpunkter, utan jag har bara anfört, att det är nog lämpligare, att man låter bli sådana vålds-

åtgärder, som de herr Ekman rekommenderat, ty det brukar ju medföra motsatt verkan, och jag är för min del ganska övertygad om, att det också skulle bli motsatt verkan i detta fall.

Jag skall tillåta mig att erinra om hurusom en bekant parlamentariker, en av världens mest kända för närvarande, Mac Donald, under världskriget en mycket lång tid satt i fängelse för sådan propaganda, som väl herr Ekman och hans meningsfränder äro beredda att beteckna såsom samhällsskadlig. Vi ha en annan, mycket framstående man, den på sin tid främste socialisten i Amerika, Debs, som också satt åtskilliga år i fängelse för sådan här propaganda, som motionärerna nu påtala. För övrigt ha åtskilliga socialistiska förgrundsfigurer i vårt land under årslånga fängelsestraff fått känna på vad motståndarna ha haft för medel att påverka myndigheterna o. s. v., när det gällt att motarbeta den propaganda, som de ha fört.

Jag tror alltså inte, herr talman, att det skulle vara önskvärt att utöka de straffparagrafer, som för närvarande finnas på detta område. De äro redan för många, herr Ekman, och jag tror inte heller, att det skulle vara lyckligt att gå vidare i fråga om åtgärder, såsom motionärerna här ha avsett, exempelvis att giva talmännen rätt att ingripa utöver vad de för närvarande anse sig böra gentemot talare i parlamentet o. s. v. eller att införa motsvarande bestämmelser beträffande andra institutioner. Jag förmodar, att även på det området borde det ur herr Ekmans synpunkt vara tämligen väl beställt.

Jag kan naturligtvis, som framgår av vad jag här har framfört, inte gilla motionen, jag kan självklart inte heller ansluta mig till den reservation, som föreligger från herr Ekmans sida, och jag måste, herr talman, också säga beträffande utskottets motivering, att jag vill för min del inte vara med om att ytterligare giva sanktion åt hela den arsenal av lagparagrafer, som utskottet här har kommit med för att hota med rättvisans bart huggande svärd. Därför skall jag avstå från att framställa något yrkande.

Herr Vennerström: Herr talman! Jag har velat i kammarens protokoll införa en protest gentemot den siste ärade talarens anförande och även gentemot vad herr Mellén yttrade, då de dragit vissa paralleller mellan å ena sidan den kommunistiska agitationen och å andra sidan vissa andra företeelser, speciellt av positivt fredsbefrämjande karaktär. Jag tror, att min partivän — men inte herr Samuelsons — Ramsay Mac Donald skulle mycket bestämt undanbedja sig att få sin protest mot kriget jämnställd med den kommunistiska agitation, som går ut på att genom beväpnandet av arbetareklassen resa den ena folkklassen i inbördeskrig mot den andra. Och jag skulle tro, att min avlidne partivän Debs i Amerika, som satt fängslad på grund av fredsvänlig propaganda, även han skulle bestämt undanbedja sig varje sammankoppling med den nuvarande krigiskt betonade kommunistiska rörelsen. Därmed ber jag även att till herr Mellén få säga, att när han uppenbarligen hade den föreställningen, att den pacifistiska rörelsen i vårt land, som vi lämnat statliga anslag till, inte vänt sig gentemot det beväpnade våldet, när detta skulle utövas inom folken själva, så talar herr Mellén inte i överensstämmelse med den faktiska verkligheten. Jag känner till förhållandena inom den fredsvänliga socialdemokratien. Vi ha energiskt en gång för alla gjort upp räkningen med det väpnade våldet i form av arbetarklassens beväpning och i form av inbördeskrig mellan de olika folkklasserna, och jag vill säga, att den s. k. borgerliga pacifismen har i det fallet intagit samma klara och bestämda hållning gentemot det väpnade våldet även i inbördeskrigets form.

Sedan vill jag till herr Ekman säga, att när han gjorde en del citat ur den kommunistiska tidskriften, vilka herr Ekman uppenbarligen ansåg vara brottsliga, så ha vi i alla fall gällande svensk lag, och tryckfrihetslagen är sådan, att

Om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

Om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.
(Forts.)

ifall de där uttrycken verkligen äro brottsliga, då får herr Ekman vara vänlig att genom sina kanaler gå till dem, som utöva rättsskipningen, även när det gäller rättsskipning beträffande tryckfriheten. Där finns inte alls något behov av nya eller strängare lagar, utan där är endast fråga om tillämpning av de lagar, som redan finnas i vårt land.

Vidare vill jag i all enkelhet för min del fråga: är det ändå inte en överloppsgärning att i nådens år 1930, sedan vi haft en kommunistisk rörelse ett tiotal år och när nu denna kommunistiska rörelse i vårt land är, höll jag på att säga, fullständigt lamslagen, i varje fall söndersprängd av inbördes rivalitet, är det ändå inte, säger jag, en överloppsgärning, att man i detta läge kräver den skärpning av lagarna, som man inte ansett sig behöva begära under det föregående årtiondet? Jag vill säga till den värderade motionären, som lär spela en gästroll i första kammaren just nu, och till hans talesmän i senaten, att inte verkar den kommunistiska rörelsen för närvarande så oerhört skräckinjagande, att vi för den sakens skull behöva några extra och hårdare bestraffningsmedel. Vi läste nyligen en redogörelse i tidningen Social-Demokraten rörande det svenska kommunistiska distriktet av Stockholms län, att hela dess väldiga vapenarsenal bestod av summa summarum ett enda luftgevär, och jag tror, att det inte är av den beskaffenheten, att de vapen, vi ha i vårt land, äro odugliga gentemot det samma.

Därjämte ha vi funnit, att vad gäller riksdagsrepresentationen är hela den svenska kommunistiska riksdagsrepresentationen högtidligen utstött från Moskva. De äro förrådare, och på de lappar, som nyligen singlar ned under herr Roséns anförande och som hade en rubrik om borgarlakejer, inbegrepos bland borgarlakejerna även de kommunister, som sitta i första kammaren, lika väl som dem, som sitta i andra kammaren. När hela den kommunistiska representationen i första och andra kammaren alltså nu är lössprängd från Moskva, när de äro svenska kommunister som för övrigt inte verka alltför avskräckande revolutionära vid närmare påsyn, då tycker jag, att vi inte skola i dagens läge ge oss in på några onödiga äventyrligheter.

Sedan, herr talman, vill jag säga, att om man skulle göra det, så tror jag inte för min del, att man om man placerar en grupp, exempelvis kommunisterna, utanför lagens rämärken, gör dem mer eller mindre fågelfria, och ger dem martyrskapets gloria, därigenom fullständigt krossar en dylik agitation. Jag hade tillfälle att vistas i Finland vid midsommartiden. Det var omedelbart före valen till lantdagen. Jag kom till Helsingfors, jag vill minnas det var dagen efter midsommardagen, och man hade redan börjat valkampanjen. Jag gick ut på gatorna och såg, att det var ett enda parti, som hade sina affischer utställda. När jag såg på affischerna, stod där överst »Småbrukare och arbetare». Det var alltså en synnerligen borgerlig titulatur, och jag trodde, att det var fråga om något borgerligt samhällsbevarande parti. Men när jag såg närmare efter, fann jag på affischen en röd knytnäve placerad i magen på en s. k. borgarlakej. Då förstod jag, att det var fråga om det kommunistiska partiet. Märk väl: detta är lagligen förbjudet. Det fick inte lov att existera, men i varje fall framträdde detta olagliga parti offentligen på gatorna och torgen som det mest demonstrativa av de om valmännens själar kämpande olika partierna.

Jag vill på grund av denna min lilla personliga erfarenhet från länder, där man slagit in på herr Edbergs och herr Ekmans vägar, säga, att jag tror, att de gamla, goda, svenska, demokratiska vägarna äro långt mer farbara. Det är bättre att lita till Sveriges gamla demokrati, till den gamla bondedemokratien, till den nya arbetardemokratien, och att lita till vår gamla upplysning. Jag tror, att de vägarna i längden äro bättre än de nya och onödiga vägar, som man nu vill locka in den svenska riksdagen på.

Herr **Winberg**: Herr talman! Det må ursäktas mig, om jag först ägnar några ord åt den senaste talaren, som begagnat detta tillfälle att göra några oratoriska utsvävningar. Jag skulle för det första vilja säga honom, att när han talar så vackert om den fredsälskande socialdemokratien, som nu har avsvurit alla tankar på att sätta den ena klassen mot den andra, så är det nog alldeles riktigt, men denna fredsälskande socialdemokrati har dock allt fortfarande med sitt 140-miljoners militära försvar i kikaren, att om det förekommer någonting, skicka ut de svenska arbetarna att skjuta ihjäl ett annat lands arbetare. Det anser man inte vara något så himmelsskriande, som om det egna landets arbetarklass kanske skulle få lov att resa sig mot sina förtryckare.

Vidare vill jag också säga herr Vennerström, att han skall inte redan nu börja göra upp några glädjande kalkyler om vilka som äro på marsch tillbaka till det socialdemokratiska fadershuset, ty jag misstänker, att han då kommer att kalkylera fel. Vidare skall han inte räknat ut, huruvida kommunismen här i vårt land för närvarande är lösryckt från Ryssland eller ej — det är också en fråga, som inte herr Vennerström är mäktig att riktigt klara ut.

Jag vill för övrigt säga, att när herr Vennerström yttrar, att kommunismen för närvarande är fullkomligt lamslagen i vårt land, så tycker jag, att det skulle ligga närmare till hands för honom att se till att lugna förhållandena inom det egna partiet, där sannerligen inte för närvarande råda de mest fridsamma och broderliga känslor.

Sedan, herr talman, skall jag be att med några ord få uppehålla mig vid motionen. För min del har jag ingenting alls emot den. Jag tycker för övrigt, att det är ganska intressant, att man nu kommit fram med en sådan motion, därför att det ger vid handen, att borgarklassen börjar på att bli litet rädd av sig. I annat fall kan jag inte tro, att man alldeles i onödan skulle motionera i sådan riktning, men jag tycker nu, att det är litet för tidigt. Den dag kan nog komma, då förhållandena, inte genom agitation utan genom den ekonomiska och politiska utvecklingen, kommit dithän, att de olika klasserna ha åtskilligt att göra upp med varandra. Men det dröjer nog en tid, innan vi äro där, och därför tycker jag, att motionen är något förhastad. Man skall inte gå och väcka den björn, som sover, genom att i otid komma fram med sådana där projekt, som det här är fråga om.

Eftersom både herr Ekman och herr Mellén gått in på en del detaljfrågor här, skulle jag vilja uppehålla mig därvid en smula. Man talar om »den samhällsomstörtande verksamheten» och man talar om »de samhällsbevarande elementen». Ja, detta är liksom allt annat i världen relativa begrepp. Kunna herrarna för närvarande säga mig ett enda s. k. »lagbundet samhälle», som inte vilar på förutvarande revolutionära omvälvningar? Här i Sverige är ju den nuvarande s. k. lagbundenheten en följd av en rent revolutionär aktion, visserligen inte från arbetarklassens sida, men i alla fall en revolutionär aktion. Jag tycker, att man skulle börja lära sig förstå, att allting är relativt, också när det är fråga om samhällsbevarande och samhällsfientliga element o. s. v.

Det är ju för övrigt konstaterat sedan lång tid tillbaka, att en av människans oförytterliga rättigheter är att göra revolution, när förhållandena blivit sådana, att ingenting annat kan skapa rättvisa i samhället. Vi lära aldrig komma i sådana lyckliga samhällsförhållanden, att vi kunna stanna på en punkt och stå där för evigt. Utvecklingen för varje dag medför omkastningar, som göra, att det i alla fall rör sig, och därest inte de maktägande i samhället förstå att följa med denna utveckling, är det klart, att förr eller senare uppstår en mer eller mindre omfattande eruption.

Jag skall inte nu ingå på det där talet om att man står i tjänst hos främmande intressen. Det är omtuggat så många gånger, att jag inte kan komma mig för att överhuvud taget ägna det ett enda ögonblicks intresse, och det kan jag inte

Om stävjande av den samhällsomstörtande propagandan.
(Forts.)

Om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

(Forts.)

heller beträffande den där upplästa artikeln ur Kommunistisk tidskrift. Så vitt jag kunde fatta, var kontentan av denna artikel, att man förbehöll sig rätt att mobilisera arbetarnas aktivitet. Ja, men herregud, nog skall man väl ha rätt att göra det, kan jag tro. Att inte arbetarklassen mobiliserar arbetarnas aktivitet för att slå vakt om de nuvarande maktägandes intresse i detta samhälle, borde man sannerligen inte behöva vare sig vara politiker eller något annat för att begripa. Arbetarklassen kämpar naturligtvis för sina legitima intressen, och det är kanske på den kampens utgång det beror, huruvida samhällsförhållandena skola utveckla sig något och inte stanna kvar på den nivå. som de en gång för länge sedan ha blivit fastlåsta vid.

Man talar här t. ex. om att det skall införas rätt för talmännen att ingripa mera än nu. Jag tycker, att herrarna inte heller här skola väcka den björn, som sover. När man ser, hur förfärligt gemytligt det går till här i det svenska parlamentet, och å andra sidan vet, hur det går till i en del utländska parlament, så kan man väl visserligen räkna med, att vi en vacker dag komma dithän, men man skall inte gå den utvecklingen i förväg. Förhållandena kunna komma att tvinga er, både att bemyndiga talmännen att vidtaga betydligt skarpare åtgärder än nu samt också att genom lagstiftning eller med våld försöka betvinga och förhindra en mer eller mindre revolutionärt betonad kampanj från arbetarklassens sida. Men man skall som sagt inte springa i förväg, förrän utvecklingen kommit fram till det läget, att något sådant från er sida anses nödvändigt.

När man här ofta talar så rörande om att man börjar förstöra barnen också och undrar, hur detta skall gå, så vill jag tala om att jag läste en bok för någon månad sedan, som avhandlade frälsningsarméns första uppträdande här i landet. Där återgavs ett uttalande ur Dagens Nyheter, vari tidningen tagit i alldeles förskräckligt och tyckte, att »vad som framför allt är samhällets skyldighet är att se till, att denna armé åtminstone inte får förföra och förstöra de små barnen». Så där förskräckligt farlig var denna främmande rörelse, frälsningsarmén, den dagen, men nu läste jag för ett par dagar sedan, att frälsningsarméns högste representant varit mottagen på slottet, synnerligen välvilligt mottagen till och med! Nu tror jag och hoppas, att inte kommunisterna skola behöva undergå en sådan utvecklingslinje, att de skola bli mottagna på slottet, men jag vill nämna detta såsom exempel på, att vad som den ena dagen anses som något alldeles förskräckligt och samhällsfientligt kan, sedan det har studerats litet närmare, kanske komma att framstå i en något annan dager. Därmed har jag inte velat säga, att det skall komma att bli någon intressegemenskap mellan arbetarklassen som sådan och de besittande i samhället. Dem emellan råder en kamp, som kommer att mer och mer tillspetsas, men man skall därför inte tro denna konflikt löses genom lagstiftning av här föreslagen art.

Det skulle vara åtskilligt mer att säga i denna fråga, herr talman, men jag anser det inte nödvändigt att gå in på några närmare detaljer. Även jag kan ju för en gång skull avstå från att här göra något yrkande.

Herr Samuelson: Herr talman! Jag skulle till min före detta partivän herr Vennerström vilja säga, att när han gav mig en reprimand för att jag utnyttjade hans partivän Mac Donald, skulle jag kanske kunna erinra honom om att på den tiden, när herr Vennerström uttalade, att han tio gånger hellre ville tillhöra den tredje internationalen än den andra, på den tiden var inte Mac Donald partivän till herr Vennerström, ty Mac Donald tillhörde då den andra internationalen, vilken herr Vennerström inte ville ha någonting att göra med.

För övrigt vill jag också säga herr Vennerström, att hans reprimand även i

andra avseenden var obefogad, därför att han lade i min mun uttalanden, som jag inte gjort. Jag har aldrig utnyttjat Mac Donald för vår ståndpunkt. Jag har aldrig satt likhetstecken mellan hans och vår uppfattning. Jag är fullkomligt på det klara med att Mac Donald gick i fängelse för sin pacifistiska övertygelse, en pacifistisk övertygelse, som jag har den största aktning för, därför att han tog konsekvenserna av den i ett moment, när det var farligt och när det kostade åtskilliga års fängelse, nämligen när det engelska samhället var uppfyllt av krigsstämning och av krigisk propaganda. Då var det farligare att gå den vägen, det var farligare att vara pacifist då än det är nu, herr Vennerström. Skriv upp det!

Om stävjande av den samhälls-omstörtande propagandan.
(Forts.)

Ytterligare vill jag säga herr Vennerström — och i det avseendet vill jag instämma med min partichef i kammaren, herr Winberg — att han inte skall ha några bekymmer för stridigheterna i det kommunistiska partiet. Det finns inga stridigheter i det kommunistiska partiet för närvarande, herr Vennerström; det fanns för ett halvår sedan, men de äro likviderade. Den striden ha vi kämpat ut. Men sopa rent för egen dörr, herr Vennerström! Vi äro inte på marsch tillbaka till herrarnas parti, men är det inte möjligen så, att herr Vennerström och åtskilliga andra kanske äro på marsch ifrån socialdemokratien — gubbevars inte åt vänster, det har jag aldrig förutsatt med herr Vennerströms utveckling från sina förra vänsterståndpunkter till de nuvarande högerståndpunkterna.

Jag ville mellertid — jag återgår till vad jag började med — med mitt anförande i början av debatten ändå ha uppvisat, och det trodde jag, att herr Vennerström skulle ha förstått, hur relativa begreppen äro på detta område. Rörande vad herr Ekman anser vara brottsligt vill jag säga, att jag är tämligen övertygad om att till och med den bleksiktiga och ofarliga socialism, som herr Vennerström representerar, förefaller ur herr Ekmans synpunkt mycket samhällsvadlig och mycket farlig, och därför vill jag bara stryka under, hur markerade relativiteterna på speciellt detta område kunna vara. Och jag kan, även om det ligger några decennier tillbaka i tiden, erinra om hur en ärad ledamot av denna kammare en gång, för att han uttalade en misshaglig åsikt — det var ordföranden för den radikala studentföreningen Verdandi, herr Mauritz Hellberg — gick miste om ett stipendium, därför att denna misshagliga åsikt inte konvenerade de makthavande. Det finns många andra dylika fall. Axel Danielsson fick en gång sitta i fängelse i 18 månaders tid, därför att han hade uttalat misshagliga åsikter, och Hjalmar Branting och August Palm fingo också gå i fängelse, för att de uttalade åsikter, som voro farliga eller ansågos vara farliga. Det är detta, som jag tillät mig säga och som jag trodde, att herr Vennerström skulle ha förstått.

Herr Bergman: Herr talman! Jag har föranletts att begära ordet av herr Melléns resonemang angående riksdagens beslut för några veckor sedan att anslå 32.000 kronor till upplysningsverksamhet i fredsfrågor eller till »fredspropaganda», som han kallar det. Det har redan yttrats några ord om saken av herr Vennerström, men det behöver kanske tilläggas något, som herr Vennerström icke, såvitt jag kunde höra, berörde, men som är av vikt att besinna, om man vill döma rätt i denna fråga.

Herr Mellén talade om denna fruktansvärda »propaganda», och om jag inte hörde miste, var det nästan så, tyckte jag, att han så gott som ville likställa den med den som det i den nu behandlade motionen är fråga om. Då ber jag att få återföra denna sak till de rätta proportionerna. Riksdagen beslöt i fjol att anslå ett belopp av 25.000 kronor till sådana fredsvänliga organisationer, som Kungl. Maj:t kunde finna förtjänta av understöd, och i år beslöts en liten höjning av det beloppet. Det blev 32.000 kronor nu, och villkoren voro alltså, att anslagen skulle utdelas av Kungl. Maj:t efter Kungl. Maj:ts pröv-

Om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

(Forts.)

ning av vederbörande organisationers lämplighet för erhållande av dylikt understöd. Om det således verkligen är så, som herr Mellén framställer det, att riksdagen understött en propaganda, som nästan kan likställas med den kommunistiska, ja, då får jag fråga, huruvida det icke är den nu sittande konservativa regeringen, som är ansvarig för, om det skulle ha blivit på det sättet. Jag tycker nästan, att herr Melléns formellt till riksdagsmajoriteten men realiter till Kungl. Maj:t riktade förebräelse stöter på, jag vill inte precis säga majestätsbrott, men det fanns en gång i Tyskland någonting, som på sin tid så gott som likställdes med majestätsbrott — man talade där om »Bismarck-beleidigung» — och jag tycker nästan, att herr Mellén gör sig skyldig till ett slags »Bismarckkränkning», om han vill påstå, att staten främjat sådan landsförrädisk propaganda, som han förfasar sig över. Ty man har ju ej sett att vår nuvarande justitieminister skulle ha reserverat sig mot utdelningen av det ifrågavarande fredsanslaget.

Herr Åkerberg: Jag tror, att frågan om vart herr Samuelson och hans partichef, herr Winberg, äro på marsch kan överlämnas åt historien, om man inte vill erinra om den där kupletten, som sjöngs för några år sedan med refrängen: »från någonting till ingenting». Även frågan om huruvida dessa båda kammarledamöter fortfarande ha sina rotfästen i Moskva är en fråga, som kanske inte hör med i detta sammanhang. Det kan i alla fall konstateras, att herrarna där borta i Moskva numera inte vilja veta av herrar Winberg och Samuelson, och då kan ju sambandet mellan de båda riktningarna inte vara så värst intimt.

Herr Mellén använde uttrycket »vi samhällsbevarande». I likhet med herr Samuelson har jag svårt att gå med på att den ståndpunkt, som herrar Mellén och Ekman intaga, åtminstone till sina konsekvenser är samhällsbevarande. Jag tvivlar inte på att särskilt herr Mellén är exponent för de stilla i landet, för folk, som känner bekymmer, när det står feta rubriker i tidningarna, i Folkets Dagblad Politiken, Ny dag, Nya Dagligt Allehanda och vad de heta, om att samhället kommer att störtas den och den dagen, som herrarna på Luntmakaregatan eller Torsgatan ha bestämt, och också tro, att samhället, därför att detta läses där, står inför sitt omedelbara fall. Men så är det ju, Gud ske lov, höll jag på att säga, inte alls. Folk, som tänker på det sättet, har ingen aning om hur fast murat samhället är. Dessa människors bekymmer skulle vara befogade, om samhället vore av samma art som det gamla Jericho, så att det störtade över ända bara därför att några människor gingo utanför och blåste i trumpet eller skriade med munnarna. Om samhället vore så svagt, då vore det verkligen också värt att falla. Det har emellertid, som vi alla veta, en betydligt större hållfasthet. Den hållfastheten vilar dock inte på grundlagssparagrafer eller på några andra lagparagrafer av den art, som motionären och de herrar, som här ha understött honom, vilja förläda riksdagen att antaga; den vilar på människornas solidaritet, på känslan hos medborgarna i samhället, att det samhälle, vi ha, med alla sina ofullkomligheter dock är bättre än det, som trumpetarna utanför Jerichos murar skulle kunna bygga upp, om deras aktion ledde till någon effekt. Kittet, som håller samhället samman, är i främsta rummet friheten, känslan av att vi alla ha armbågsrum här på ett helt annat sätt än på de flesta andra håll. Men ju starkare ett samhälle är kringgårdat av polisförordningar och lagparagrafer, desto svagare är det, som också herr Vennerström nyss belyst i sitt anförande.

Jag kan för resten inte förstå, mot vem vi skulle börja på att införa ändringar vare sig i våra vanor här i riksdagen eller i våra lagar; när man hör herr Winberg tala här och även herr Samuelson, så förstår man, att de bygga inga barrikader. De äro inte farliga för samhällets lugn. Så länge det är de,

som representera de omstörtande elementen här i riksdagen, så länge är det ingen fara för samhället. De andra herrarna, som blåsa i trumpet, äro kanske något mera blodtörstiga, men i ett samhälle, som är byggt på frihetens och demokratiens grund, tror jag, att även de äro maktlösa. Vi hade ju för någon tid sedan en röd dag, som skulle bliva någonting alldeles förskräckligt revolutionerande och jag tvivlar inte på att herr Mellén, med den uppfattning han har, satt inne den dagen, men som vi alla veta, vart det ett stort fiasko, och det vart ett stort fiasko, därför att polisen höll sig relativt lugn, tog saken med ro och lät herrarna demonstrera. Hade den gått fram på ett annat sätt emot demonstranterna, hade det åtminstone efteråt kunnat affischeras som en succé för den riktning, som vill revolutionera samhället genom sådana metoder. Genom att gå den väg, som motionären, herr Mellén, och andra vilja förorda, riktar man just ett hugg mot den intressesolidaritet, som håller samhället samman; man tar alltså ett steg i alldeles motsatt riktning mot vad motionärerna egentligen åsyfta. Herr Mellén och herrarna i Ny dag arbeta alltså i detta fall sida vid sida, de arbeta för samma mål. Men enligt min uppfattning skulle det vara en alldeles oförtjänt reklam åt dessa herrar där ute, om riksdagen skulle låta förleda sig att acceptera den tankegången.

Med anledning därav vill jag yrka avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

I herr Åkerbergs yttrande instämde herr *Sandegård*.

Herr Vennerström: Herr talman! Den föregående talaren har stulit det väsentliga av min replik. Jag tänkte nämligen säga, att denna debatt, där vi allesamman ha grinat ungefär som solvargar, vittnar till punkt och pricka om vilken samhällsfara vi allesamman anse, att den nuvarande winbergska kommunismen är, och hur skräckslagna vi allesamman äro inför denna företeelse. Jag tror, att debatten fullständigt klargjort, genom det sätt, på vilket den fortgått, att herr Winberg är en förtjusande revolutionär. Vi önska, att vi skulle ha många av hans kategori. Vi veta allesamman — ty vi känna honom — att han är en hjärtinnerligt god och glad värmlänning, som inte skulle vilja göra ett barn för när, inte ens en liten mygga för när, med eller utan luftgevär.

Herr Lindhagen: Jag vill bara säga att det nuvarande samhället är visserligen grundmurat, men det är ju ganska dåligt i alla fall. Så länge det är förhållandet, komma alltid förslag att framställas till dess förbättring. Motionen liksom de båda kommunisternas uttalanden äro endast utslag av sådana försök till förbättring. För övrigt vill jag säga, att jag icke röstar för någondera uppfattningen, ty jag är pacifist.

Herr Ekman: Jag vill konstatera, att herr Åkerberg m. fl. talare å samma sida ställt sig på det hela taget solidariska med dem, som bedriva ifrågavarande propaganda. De vilja icke göra något, de bagatellisera saken, och de säga, att det icke är någon fara.

Man jämför denna agitation med den agitation, som socialdemokraterna i början bedrev. Det är dock en betydande skillnad. Socialdemokraterna riktade sig *huvudsakligen* emot ekonomiska förhållanden i samhället. De ekonomiska förhållandena kunna växla utan att samhällets existens äventyras; men det finns grundvalar för samhället, utan vilka ett samhälle icke i längden kan bestå, sådana grundvalar som religionen, rätten, familjen och sådant. Det är emot dessa, som den nu ifrågavarande agitationen riktar sig. Herr Winberg rekommenderade, att man skulle vänta — jag vet icke hur länge! Man påstår,

Om stävjande av den samhälls- omstörtande propagandan.
(Forts.)

Om
stävande av
den samhälls-
omstörtande
propagandan.

(Forts.)

att vårt folk är obenäget att i tid handla; det vaknar nog, men icke förrän yxan sitter i huvudet! Det är för att förekomma sådant, som jag tror, att man redan nu måste se upp med denna propaganda, som åsyftar och som också har till följd, att den innersta livsnerven i vårt folk förgiftas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr K. J. Ekman vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Ekman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr K. J. Ekman vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets memorial:

nr 14, med förslag till ändrad lydelse av § 55 riksdagsordningen; och nr 15, med förslag till ändrad lydelse av § 60 riksdagsordningen.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Om
lagstiftning
rörande
blindhets-
ersättning.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande blindhetsersättning.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 197 i första kammaren av herr *Möller* m. fl. och nr 257 i andra kammaren av herr *Hedvall* m. fl.

I motionerna, som voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag framlägga förslag till lag om blindhetsersättning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna I: 197 och II: 257 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville så snart ske kunde för riksdagen framlägga förslag till blindvårdens ordnande på ett tillfredsställande sätt.

Herr *Möller*: Ja, herr talman, jag vill icke låta detta ärende passera utan att tillfoga några ord. Det kan kanske erkännas, att andra lagutskottets utlåtande ställer sig välvilligt till den ståndpunkt, som motionärerna i ämnet ha

intagit, men jag kan ändå inte neka till att det förefaller mig, som om utskottet kunde ha föreslagit riksdagen att göra en väsentligt mer energisk påtryckning på Kungl. Maj:t i detta ämne.

I själva verket är hela ärendets behandling ett typiskt exempel på den nådiga tågordningen i vårt land. Den redogörelse, som utskottet självt lämnar, visar, att blindvårdssakkunniga redan år 1922 ha avlämnat sitt betänkande. Ännu år 1929 har socialstyrelsen icke avgivit sitt yttrande över detta utlåtande. I fjol. då samma ärende behandlades, hade ännu icke pensionsstyrelsen och socialstyrelsen avgivit sina utlåtanden. Utskottet betraktar det tydligen som en bagatell. Det konstaterar ett faktum, men använder sedan faktiskt detta otroliga söl från vissa ämbetsverks sida som en ursäkt för att ändå icke taga i alltför hårt med saken.

Nu kan jag inte framställa något annat yrkande än om bifall till utskottets kläm, därför att jag är rädd, att en splittring i ämnet skulle kunna missuppfattas på det sättet, att, om jag yrkar bifall t. ex. till motionen, Kungl. Maj:t, som icke är intresserad för ärendet, däri skulle finna en ny anledning att icke taga det så synnerligen seriöst. Det förefaller mig eljest, som om man borde kunna begära, att efter alla dessa år i en ovanligt ömmande angelägenhet man äntligen kom från ord till handling, och jag kan icke underlåta att ytterligare understryka, att på den punkten borde utskottet ha kunnat finna något uttrycksfullare tonfall, då det gällde denna riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t.

Så som hela ärendet har behandlats, tycker jag det framgår alldeles uppenbart, att det hade varit synnerligen angeläget, att man på det sättet hade gått fram. Det är mycket svårt att veta, huruvida utskottets utlåtande skall tolkas som, i det väsentliga åtminstone, ett instämmande i motionen. Det kan också hända, att utskottets utlåtande kommer att anses vara av den beskaffenheten, att det kräves nya utredningar, och då får det bero på Guds försyn, när statsmakterna äntligen fatta ett positivt beslut i ärendet.

Jag har icke något yrkande att framställa.

Häri instämde herr *Löfgren*.

Herr von Sydow: Herr talman! Den siste ärade talaren hade icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Jag skulle kanske därför kunnat underlåta att begära ordet, men herr Möller gjorde vissa anmärkningar emot utskottets behandling av ärendet, och jag vill därför säga några ord.

Det är icke så att man inom utskottet icke haft någon större sympati för strävandena att bereda hjälp och lindring åt de blinda. Man ömmade i hög grad för deras belägenhet. Om herrarna se efter i handlingarna, finna herrarna, att utskottsbetänkandet och motionen stå varandra nära men att det dock finns en skillnad emellan dem. De blindvårdssakkunniga påyrkade vissa åtgärder till förebyggande av blindhet eller hjälp åt blinda; sålunda föreslog de obligatorisk ögonundersökning av nyfödda barn, vidare en förbättrad sjukvård av blinda och en förbättrad blindundervisning. Men därjämte begärde de, att blinda skulle erhålla särskild invaliditetsersättning under namn av blindhetsersättning.

Utskottet har inte velat taga ställning till frågan, huruvida verkligen en sådan särskild ersättning till dessa invalider framför andra är ändamålsenlig, utan har endast yrkat, att Kungl. Maj:t måtte så fort ske kan »framlägga förslag till blindvårdens ordnande på ett tillfredsställande sätt». Utskottet har sålunda icke yttrat sig om frågan, huruvida en sådan särskild ersättning bör förekomma. Det är uppenbarligen svårt att lösa den frågan,

Om
lagstiftning
rörande
blindhets-
ersättning.
(Forts.)

*Om
lagstiftning
rörande
blindhets-
ersättning.*
(Forts.)

utan att frågan om ersättning till andra invalider utretts. Det finns nämligen andra invalider, som kunna vara i lika hög grad beklagansvärda som de blinda, t. ex. sådana som äro fullkomligt lama, och att man skulle plocka ut en kategori av invalider och uttala sig för understöd åt dem, utan att pröva frågan i dess helhet, har utskottet icke ansett vara riktigt.

Herr Möller: Detta är ju icke någon ny metod, utan det är tvärtom en mycket gammal erfarenhet, som tagit sig uttryck i ordspråket, att det bästa ofta är det godas fiende, och det är precis på den linjen, som utskottsutlåtandet går, för den händelse herr von Sydows framställning här kan anses vara giltig för hela utskottets sätt att resonera om denna sak. Det är just det ordspråket, som kan tillämpas på detta ärende.

Man säger nu, att det finns åtskilliga andra invalider, som visserligen icke äro blinda utan vilkas invaliditet är grundad på andra kroppsfel eller möjligen också på psykiska fel, och med hänsyn därtill kan man icke göra en lagstiftning för de blinda.

För min del kan jag under inga omständigheter godkänna hela denna metod att resonera, ty det blir detsamma som att man, eftersom saken för en kategori icke är tillräckligt utredd, skall med denna bristfälliga utredning slå ihjäl en sak, om vilken det föreligger utredning. Jag har, som sagt, upplevat detta så många gånger i riksdagen, att det visst icke är särskilt överraskande för mig, men jag vill bara understryka, att man har i andra länder kunnat gå fram med en särslagstiftning för de blinda. De blinda befinna sig nämligen, skulle jag tro, också i ett läge, som skiljer ut dem ifrån andra invaliditetsgrupper. Deras kroppsfel är av den arten, att de i regel endast kunna ägna sig åt två slags arbeten, utövade inom yrken, vilka äro i utdöende, nämligen korgmakeri- och borstbinderiyrkena. Jag vet icke, om kammarens ärade ledamöter i allmänhet känna till, hur de blinda arbeta, men jag undrar, om inte det är en ganska allmän erfarenhet, att just de blinda vanligen — det finns väl undantag bland dem såväl som bland andra — äro mycket skötsamma medborgare. De äro emellertid på grund av sitt lyte icke i stånd att kunna uteslutande försörja sig på sitt arbete. De kunna icke nå en arbetsinkomst, som är tillräcklig att leva på, och vad man då tycker vore rimligt nog är, att samhället ser till att fylla ut deras inkomst upp till ett belopp, som gör det möjligt för dem att kunna klara sig, låt vara på ett helt enkelt existensminimum.

Jag förmodar, att utskottet självt icke har någon klar föreställning alls om vilka utredningar, som skola komma att behövas för att få hela frågan om *alla* invaliders försörjning fullständigt utredd, men skulle utlåtandet betyda, att det skall göras nya utredningar på dessa punkter, utredningar, som eventuellt taga en tid av, låt mig säga två år, ty det är ungefär den tid, som de blindvårdssakkunniga togo på sig, och skall det sedan över en eventuell sådan utredning infordras nya yttranden, på vilka vederbörande tillåtas ligga i sju år, innan man gör något allvar av att få in dem, då skulle ju utskottets utlåtande betyda, att riksdagen går med på ett uppskov av för närvarande nästan oöverskådlig längd.

För min del vågar jag åtminstone yrka på att man inte söker nya uppskovanledningar, utan att man ifrån något håll i utskottet kan vittna om att man med detta utlåtande avser, att Kungl. Maj:t snabbt skall se till att komma in för riksdagen med förslag i ämnet.

Herr Norman: Efter vad som nu sagts, herr talman, i denna fråga, kanske det behöver sägas ifrån, att det inom utskottet från början har funnits en rätt stor minoritet — bestående icke bara av utskottets socialdemokratiska leda-

möter, utan även av medlemmar ifrån andra partier — som från början var beredd att stödja motionen helt och fullt. När nu utskottet har kompromissat sig fram till ett, kan jag säga, enhälligt uttalande, får icke detta tolkas så, att de principiella synpunkter, som herr vice ordföranden i utskottet här framfört, ha varit de bestämmande för hela utskottet, utan, som sagt, de synpunkter, som herr Möller angivit beträffande denna fråga, ha vunnit rätt stor anslutning inom utskottet. Jag har ansett, att det bör sägas ifrån vid detta tillfälle, hur frågan har legat till i utskottet.

*Om
lagstiftning
rörande
blindhets-
ersättning.
(Forts.)*

Herr **Nilsson, Johan**, i Kristianstad: Med anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag tillkännagiva, att det är givet, att det icke bara är socialdemokraterna, som ha känsla för de blinda och vilja, att denna fråga skall lösas. Jag för min del tillhörde de sakkunniga, som föreslagit den blindhetsersättning, som det talas om i föreliggande betänkande, och jag vill också uttala den förhoppningen, att denna fråga fortast möjligt måtte tagas upp till verklig behandling, så att den i en snar framtid kan få en tillfredsställande lösning.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att

- a) såsom bidrag till driftkostnader vid svenska mosskulturföreningens försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 17,000 kronor,
- b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 8,800 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte

- a) såsom bidrag till driftkostnader vid svenska mosskulturföreningens försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 17,000 kronor,
- b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 5,050 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Gabrielsson, Hedlund* i Häste och *Vahlstedt* ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte

- a) såsom — — — — 17,000 kronor,
- b) såsom bidrag till gäldande av kostnader för byggnadsarbete å samma försöksgård anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra anslag av 8,800 kronor.

*Anslag till
mosskultur-
föreningens
försöksgård
vid Gisselås.*

*Anslag till
mosskultur-
föreningens
försöksgård
vid Gisselås.*

(Forts.)

Herr Gabrielsson: Herr talman, mina herrar! Såsom framgår av utskottets utlåtande, har utskottet prutat på anslaget i denna punkt till mosskulturföreningens försöksgård å myrjord vid Gisselås i Jämtlands län och föreslagit 3,750 kronor mindre än vad Kungl. Maj:t begärt.

Det förhåller sig ju så att mosskulturföreningens styrelse uppdragit åt sin föreståndare att inreda en föreståndarebostad, och enligt den beräkning, som gjordes, skulle iståndsättandet draga en kostnad av 5,050 kronor. Emellertid visade det sig, att det icke gick att få byggnaden omändrad så billigt. Det kostade något över 10,000 kronor. Föreståndaren har emellertid varit med om en nedprutning av hans ersättning för kostnaderna till 8,800 kronor, och mosskulturföreningens styrelse har uppgjort med honom, att han skulle avstå från fastigheten till mosskulturföreningen mot att han fick denna ersättning. Detta belopp har nu mosskulturföreningens styrelse begärt hos Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t har ansett det vara rättvist och billigt, att ett belopp av 8,800 kronor skulle ställas till styrelsens förfogande för att ersätta de kostnader, som föreståndaren haft — man har då frånräknat en del kostnader, som mera voro att anse som hans privata angelägenhet och vilka han skulle få bestrida själv.

Nu har emellertid lantbruksstyrelsen ansett, att eftersom det från början kalkylerats med en kostnad av 5,050 kronor, borde också föreståndaren nöja sig med det beloppet, och utskottsmajoriteten har ansett sig också böra tillstyrka den kungl. propositionen i så måtto, att majoriteten föreslår riksdagen att anvisa ett belopp av 5,050 kronor.

Man säger, att det är huvudsakligen på principiella skäl, man icke vill vara med om att anvisa något utöver det belopp, som man från början kalkylerat med.

Jag ber emellertid att få hänvisa till nästa punkt i detta utlåtande, där utskottet enhälligt har förordat bifall till Kungl. Maj:ts förslag att anvisa 35,000 kronor för täckande av brist i anslaget till uppförande av en ny institutionsbyggnad för statens centrala frökontrollanstalt. Där är det till och med statens byggnadsstyrelse, som kalkylerat, men kalkylerat så illa, att byggnaden kostar 35,000 kronor mer än som beräknats. Utskottet har ansett — och jag förmodar, att riksdagen också kommer att anse det — att det icke är något att göra åt detta utan att det bara är att betala den skillnaden. Här gäller det ett belopp av 3,750 kronor. Det är föreståndaren för Gisselåsgården, som skulle få släppa till detta belopp, ifall riksdagen icke nu skulle gå med på reservationen.

Nu finner jag liksom också Kungl. Maj:t, att rättvisa och billighet fordra, att vederbörande får denna ersättning, i all synnerhet som han gjort ganska stora ekonomiska uppoffringar för att få denna bostad på ett ekonomiskt och förståndigt sätt i ordning. Man kan ju icke säga annat än att detta belopp på 8,800 kronor icke är för högt, när det gäller en så pass stor försöksgård, som till och med är, kan man säga, halvstatlig.

Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag eller till den reservation, som jag jämte herrar Hedlund i Häste och Vahlstedt fogat till utskottets utlåtande.

Herr förste vice talmannen: Utskottets utlåtande och hemställan, som går ut på, såsom den föregående talaren påpekat, en nedprutning av Kungl. Maj:ts anslagskrav med 3,750 kronor, innebär, skulle jag tro, å ena sidan ett uttryck av den misslynthet, som inom utskottet hyses gentemot mosskulturföreningens försöksgård vid Gisselås däruppe i Jämtland. Denna försöksgård har visat sig vara mycket dyrbar. Det är icke statens utan mosskulturföreningens för-

söksgård, men staten har fått satsa betydande belopp för den; betydande engångsanslag i form av räntefria lån, som väl aldrig återbetalas, och vidare i form av årliga anslag för att täcka driftförlusterna. Men icke nog med, att gården är mycket dyr, utan därtill kommer, vad värre är, att man inom utskottet, ibland de ledamöter som äro jordbrukssakkunniga, hyser mycket små tankar om den nytta, som denna försöksgård gör eller kan göra den svenska modernärningen. Å andra sidan utgör utskottets hemställan ett uttryck för en mera speciell misslynthet, nämligen med det sätt, på vilket mosskulturföreningens styrelse skött just denna byggnadshistoria, som den föregående talaren något berörde. När riksdagen år 1927 var nog hygglig att taga itu med försöksgården däruppe, beslöt att reda upp dess affärer och lämnade betydande bidrag för att amortera alla de skulder, som föreningen då hade, var det naturligtvis riksdagens tanke, att mosskulturföreningens styrelse skulle uppgiva alla de skulder, som föreningen hade iklätt sig intill den 1 juli 1927. Men fastän styrelsen redan då hade iklätt sig betalningsskyldighet för denna föreståndarebostad, uppgavs icke denna skuld, utan den har uppgivits först efteråt, och det är nu frågan, om riksdagen vill vara snäll och betala även denna i det rätta ögonblicket icke uppgivna skuld på 8,800 kronor. Nu är ju utskottet välvilligt nog att säga, att de 5,050 kronorna kan utskottet tillstyrka att riksdagen tager på sig, eftersom den summan var genom utredning bestämd att utgå till att täcka kostnaderna för föreståndarebostadens iståndsättande, men däremot har utskottet icke ansett, att riksdagen därutöver skulle täcka kostnader, som sedan tillkommit på ena eller andra sättet. I denna sin ståndpunkt befinner sig jordbruksutskottet i sällskap med lantbruksstyrelsen, som likaledes funnit det principiellt betänkligt, att riksdagen skulle övertaga hela denna betalningsskyldighet.

Herr Gabriellsson betonar, att det är synd om gårdens föreståndare. Det kan jag hålla med honom om. Han säger, att rättvisa och billighet kräva, att riksdagen betalar fullt ut. Detta är kanske litet för mycket sagt. Med större rätt kan man säga, att mosskulturföreningen eller dess styrelse har skyldighet att taga på sig detta, men icke riksdagen.

Om emellertid riksdagen skulle vilja sträcka sin välvilja så långt, att den åtager sig att betala alla pengarna, d. v. s. 8,800 kronor, skall jag, det vill jag för min del gärna bekänna, icke sörja däröver. Jag anser mig emellertid böra hålla på utskottets ståndpunkt och ber att få yrka bifall till dess hemställan.

Herr statsrådet **Johansson**: Herr talman! Det råder icke någon meningskiljaktighet i princip mellan utskottet och mig. Jag har redan i propositionen givit uttryck åt den uppfattningen, att byggnadsanslag av denna art böra, innan medel av statsmakterna därtill beviljas, prövas både beträffande behovet och planläggningen, och denna principiella ståndpunkt sammanfaller med utskottets. Men det finns vissa principer, som man ibland får tumma på i speciella fall, och här är ett sådant speciellt fall, där jag vid prövningen av ärendet funnit, att särskilda billighetsskäl vägde tungt till förmån för anslagens beviljande. Det framgår ostridigt av handlingarna, att denna bostad är högst nödvändig och behövlig för föreståndaren. Det är vidare ostridigt, att det sammanlagda priset för denna bostad, 8,800 kronor, däri inberäknade de 3,750 kronor, varom det här är fråga, är lågt för denna bostad — det är en gammal byggnad, som ombyggt till en bostad för föreståndaren och hans familj. Vidare är det också konstaterat, att bostaden icke byggts större än behovet kräver och att således själva ombyggnaden skett på ett ändamålsenligt sätt. Nu är förhållandet i det här föreliggande fallet det, att därest denna anslagspost avslås, får föreståndaren själv, såvitt jag kunnat

Anslag till mosskulturföreningens försöksgård vid Gisselås.
(Forts.)

*Anslag till
mosskultur-
föreningens
försöksgård
vid Gisselås.*
(Forts.)

finna, betala detta belopp av egna medel, och det är detta förhållande, som jag särskilt har velat taga hänsyn till. Det har länge varit ogynnsamma bostadsförhållanden rådande däruppe för föreståndaren, och det har varit ett önskemål, att han skulle få det bättre ordnat. Det har nu ordnats på ett tillfredsställande sätt, men därför har det behövts en merkostnad utöver den beräknade av 3,750 kronor, och det är dessa ömmande omständigheter, som jag särskilt velat taga hänsyn till.

Föreståndaren har visserligen handlat litet egenmäktigt, då han gjort vissa ändringar i byggnadsplanen, men dessa ha visat sig vara ändamålsenliga, och det har vitsordats, att han gjort dem i ärlig och uppriktig avsikt, att de skulle bli till gagn för själva byggnaden. Det framhålles också av styrelsen, att han är en för sin uppgift intresserad man. Styrelsen säger bl. a.: »För styrelsens uppfattning rörande ersättningen talade vidare och icke minst den omständigheten, att föreståndaren, som alltid med levande intresse ägnat sig åt försöksgårdens angelägenheter, vid flera tillfällen gjort avsevärda ekonomiska uppoffringar för gårdens räkning, så att föreningen redan på grund därav stode i tacksamhetsskuld till honom.»

Nu säger kammarens ärade förste vice talman, att föreningen ju kan betala detta. Såsom också den ärade talaren påvisade, har emellertid föreningen mycket begränsade tillgångar, och den torde icke äga de medel, som erfordras för att gälda detta, utan då skall den genom frivilliga bidrag eller på annat sätt skrapa ihop dessa medel. Då ställningen således varit sådan, har jag vid övervägande av ärendet, trots de principiella betänkligheter, som kunnat förefinnas, ansett, att billighetsskäl ha vägt så pass tungt, att jag borde tillstyrka detta anslag.

För mig är detta ingen hjärtesak, men jag har icke, genom att redan vid ärendets handläggning i beredningen vägra framlägga det, velat undanhålla den möjlighet, som skulle stå till buds för vederbörande, att få denna sin framställning prövad av riksdagen, i synnerhet som jag själv, såsom jag nämnt, delar den uppfattningen, att det vore befogat att giva honom dessa pengar.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gabrielsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 30—51.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52.

*Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
ndervisningen.*

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning för beredande i enlighet med av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 9 december 1929 framlagt förslag i tekniska högskolans gamla byggnad vid Drottninggatan eller på annat sätt, som Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, av lokaler för lantmäteriundervisningen anvisa för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 182,000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Sederholm, Carl E. Eriksson, Kropp, Sköld, Hedlund* i Häste, *Månsson* i Erlandsro och *Pehrsson* i Bramstorp, som

ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna riksdagens bifall.

*Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
dervisningen.
(Forts.)*

Herr **Sederholm**: Denna punkt avser beviljandet eller icke av ett anslag på 182,000 kronor för att i tekniska högskolans gamla flygelbyggnad bereda lokaler för lantmäteriundervisningen, då denna den 1 oktober 1931 nödgas lämna den av Stockholms stad förhyrda lokalen, emedan denna byggnad är avsedd att rivras. I föregående punkt har utskottet och likaså departementschefen uttalat, att frågan om lantmäteriundervisningens ordnande kommer att föreläggas 1931 års riksdag. Det synes då vara önskvärt, att man om möjligt undviker att vidtaga dyrbara mer eller mindre omfattande åtgärder för att bereda lokaler för den nuvarande lantmäteriundervisningen, innan man vet, hur den nya lantmäteriundervisningen skall organiseras. Det har ju ifrågasatts, att denna skall förläggas till en självständig undervisningsanstalt, man har också ifrågasatt, att den skall anknytas till andra undervisningsanstalter. Detta är en fråga, som för närvarande står öppen och oavgjord och som vi väl till nästa års riksdag ha att vänta förslag om. Om det är möjligt att undvika nybyggnad, tror jag, att envar bör vara ense med reservanterna därom, att så bör ske, för att icke på något sätt vidtaga åtgärder, som under en nyorganisation kanske icke bli till nytta varken för lantmäteriundervisningen eller på annat sätt.

Nu har emellertid statsrådet ansett, att genom den uppsägning av lantmäteriundervisningens nuvarande lokaler, som skett och som innebär, att man icke får begagna dem längre än till hösten 1931, man vore nödsakad att vidtaga den här föreslagna ombyggnadsåtgärden, om eventuellt ett par andra alternativ icke skulle visa sig framkomliga. Jag kan ej tro, att det verkligen är så farligt, som statsrådet i detta hänseende velat göra troligt. Om vi nästa år vid denna tid hava att pröva en plan för lantmäteriundervisningens ordnande, och det då eventuellt skulle visa sig behövt att vidtaga en ombyggnad, sådan som den föreslagna, torde tiden från mars till den 1 oktober vara tillräcklig för att åtminstone vidtaga nödtorftiga ändringar. I varje fall har jag inhämtat, att om det av någon anledning skulle visa sig behövt, att det allmänna finge disponera de nuvarande lokalerna en eller annan månad längre, skulle det från Stockholms stads sida ej möta hinder. Under sådana förhållanden mena vi, att det är synnerligen önskvärt att kunna undanskjuta beslutet om en sådan provisorisk åtgärd åtminstone till nästa riksdag för att då kunna klarare och bättre bedöma, huruvida den verkligen är behövt eller icke.

Jag ber, herr talman, på grund av dessa skäl att få yrka bifall till den reservation, som jag jämte andra ledamöter av utskottet anfört.

Herr **Gabrielsson**: Herr talman! Jag tror, att både reservanterna och utskottsmajoriteten äro fullt eniga om att man icke bör vidtaga åtgärder för att uppföra en provisorisk byggnad för närvarande, när frågan om lantmäteriundervisningens ordnande är under utredning, och det också är meningen, som vi tro, att redan vid nästa års riksdag förslag i ärendet skall komma fram eller åtminstone att ärendet skall vara fullt utrett att föreläggas riksdagen. Emellertid har utskottet likväl efter de upplysningar, vi inhämtat, ansett, att det vore en viss risk att ställa kanske hela denna verksamhet utan lokaler, när det nu upplysts från ledande håll inom Stockholms stad, att staden icke skulle gå med på att uthyra den lokal, som nu användes för lantmäteriundervisningen, efter hösten 1931. Då har man trott, att man skulle kunna nå det bästa resultat, om man, såsom ut-

Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
derutvisningen.
(Forts.)

skottet här föreslagit, säger, att man ställer beloppet till Kungl. Maj:ts förfogande, men att Kungl. Maj:t skall vidtaga alla åtgärder för att söka skaffa lokal för lantmäteriunderutvisningen.

Jag skall erkänna, att jag inom avdelningen vid den förberedande behandlingen av ärendet hade samma uppfattning som reservanterna, att man mycket väl kunde avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medlen, och att frågan nog skulle kunna ordnas ändå. Men vid den slutliga uppgörelsen inom avdelningen kommo vi till det resultat, som vi gjorde, och jag för min del anser mig fortfarande vara skyldig att stå vid det, eftersom vi icke ansågo det vara skäl att avvisa Kungl. Maj:ts förslag såsom en sista åtgärd, som nu också här föreslagits. Jag kan likväl nämna, att jag hört i dag, att det skulle finnas en möjlighet till, nämligen att förhyra lokal i Katarina folkskola på Söder, som skulle bli ledig, så att jag tror, att om riksdagen fattar samma beslut som utskottsmajoriteten föreslagit, kommer det icke att bli annat resultat än reservanterna önska, nämligen att man försöker anskaffa lokal, tills denna fråga blir framlagd i sin helhet. Jag vill likväl än en gång poängtera, att man icke vågat avvisa Kungl. Maj:ts framställning, för den händelse det skulle visa sig omöjligt att på annat sätt anskaffa lokaler för lantmäteriunderutvisningen.

Under sådana förhållanden ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Johansson**: Ja, det låter ju säga sig, att man skall hyra lokal, och oavsett vilketdera av dessa två förslag — utskottets eller reservanternas — som vinner bifall, kommer givetvis ett nytt försök att göras för att tillmötesgå den önskan, som båda synas vara ense om. Men det är nog icke så lätt, ty redan för ett par år sedan hade lantmäteristyrelsen påpekat det förhållandet, att man vid denna tid skulle komma att stå husvill, och i höstas var lantmäteristyrelsens chef uppe hos mig och föredrog sina bekymmer i lokalfrågan. Han uttalade helt enkelt, att Kungl. Maj:t får taga ansvaret, ifall icke lantmäteriets bostadsfråga blir ordnad. När jag å ena sidan då hade att taga ställning till frågan om den högre lantmäteriunderutvisningens ordnande, som då också låg före, jämte förslaget att i detta sammanhang särskilt skulle äskas medel för uppförande av en helt ny byggnad för lantmäteriunderutvisningen på 675,000 kronor, och å andra sidan hade att se till, att lantmäteriunderutvisningen fick sitt lokalbehov tillgodosett, så hade jag att överväga, huruvida jag skulle gå på detta nya och stora förslag. Emellertid visade det sig, att frågan om lantmäteriunderutvisningens ordnande måste skjutas undan. Den hängde samman med en annan fråga, nämligen frågan om stadsplaneunderutvisningen och hur den skulle ordnas. Det finnes de som vilja, att stadsplaneunderutvisningen skall inordnas i lantmäteriunderutvisningen, under det andra hysa den uppfattningen, att den skall ordnas fristående. Detta ärende om stadsplaneunderutvisningen ligger hos kommunikationsdepartementet, och departementet har för avsikt att låta utreda detta ärende. Jag ansåg då lämpligt att skjuta undan frågan om lantmäteriunderutvisningen i avvaktan på den förnyade omprövningen av frågan om stadsplaneunderutvisningen. Men lokalfrågan måste ordnas, och det förslag, som föreligger, har också tillstyrkts av byggnadsstyrelsen. Man kan ej säga annat, om man vill granska ärendet, än att man här genom att gå in för en lösning efter det förslag, som Kungl. Maj:t anvisat, nämligen om ett anslag av 182,000 kronor, löser lantmäteriets byggnadsfråga för en avsevärd tid framåt, och skulle den nya organisationen av lantmäteriunderutvisningen ge till resultat, att eventuellt något större utrymme behövdes, kan det mycket väl för en relativt mindre kostnad anskaffas inom samma lokaler, för vilka dessa medel skulle användas.

Jag finner således, att ett undanskjutande av detta anslag snarare jämnar

vägen för en nybyggnad efter det större förslaget och för den högre kostnad, som jag nämnde, 675.000 kronor. Jag tror, att man löser byggnadsfrågan billigare och även för relativt lång tid framåt på det sätt, Kungl. Maj:t anvisat. Men nu har ju som sagt såväl utskottet som reservanterna i första hand givit anvisning åt Kungl. Maj:t att söka hyra ny bostad. Det är icke så lätt. Det har jag redan påvisat, men det är ju klart, att den vägen skall försökas. Utskottsmajoriteten har emellertid velat lämna åt Kungl. Maj:t att i sista hand ha denna möjlighet, som ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition skulle innebära, och jag tror, att det vore välbetänkt, om kammaren ville följa den anvisning, som sålunda utskottsmajoriteten givit i sitt utlåtande.

Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
ndervisningen.
(Forts.)

Herr **Forssell**: Statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har sagt, att den summa av 182,000 kronor, som skulle anslås till påbyggnad av tekniska högskolans flygel, skulle jämna vägen för ett kommande förslag till lantmäteriu-ndervisningsordnande. Men det kan också hända, att om denna utredning göres förutsättningslös, det befinnes, att denna påbyggnad icke lämpar sig för den kommande organisationen av lantmäteriu-ndervisningen. Här föreligger i handlingarna åtminstone ett förslag till lantmäteriu-ndervisningsinordnande i tekniska högskolans undervisning, och då behöves ingen påbyggnad alls, i händelse detta förslag genomföres. Det kan således hända, att de 182,000 kronorna äro bortkastade penningar, i händelse de nu skulle beviljas och användas för ändamålet.

Nu säges det, att det kan hända, att om vi icke skulle lyckas uppnå en överenskommelse med Stockholms stad om kvarblivande i de gamla lokalerna, skulle lantmäteriu-institutet stå på bar backe. Jag vill då påminna om att i den fråga, som för några månader sedan riktades till tekniska högskolan, om vilka lokaler den kunde avstå, var det icke tal om ett provisoriskt avstående utan om ett definitivt avstående av lokaler för framtiden. Det är klart, att om en utredning pågår om lantmäteriu-institutet och det kan bli fråga om att provisoriskt taga hand om undervisningen, blir situationen en helt annan med avseende på lokalerna vid tekniska högskolan. Där finnas t. ex. rätt stora utrymmen, som för närvarande användas av fysikaliska institutionen, vilken skall flyttas upp till lokalen vid Valhallavägen, och vilka utrymmen i den gamla högskolan icke användas för någon annan del av undervisningen. De av dessa lokaler däremot, som ligga omedelbart innanför föreläsningssalarna, har högskolan begärt skola undantagas för dess räkning, ty vi kunna icke veta, om vi ej behöva samlingsrum i samband med föreläsningssalarna, men något direkt behov just för ögonblicket att använda dessa samlingssalar för något högskolans ändamål föreligger icke. Det finnes sålunda fullt tillräckliga utrymmen, som mycket väl *provisoriskt* kunna upplåtas åt lantmäteriu-institutet, medan utredningen pågår. Det finnes dessutom en del ganska spatiösa utrymmen i lokalerna inom tekniska högskolans byggnad vid Drottninggatan. Jag vill påpeka, att vi ha mycket klen belagda föreläsningssalar i direkt kombination med den flygelbyggnad, i vilken lantmäteriu-institutet skulle inlogeras. Det är två föreläsningssalar. Den ena är på höstterminen använd sexton timmar i veckan och på vårterminen elva timmar i veckan. Den andra föreläsningssalen i kombination med samma flygel är under höstterminen använd tretton timmar i veckan och under vårterminen femton timmar i veckan. Det blir således, om man vill provisoriskt taga emot lantmäteriu-institutet där uppe, medan utredningen göres färdig och tills det blir tid att besluta ett definitivt ordnande av denna undervisning, så som befinnes lämpligt, möjlighet att i de två föreläsningssalarna taga hand om en väsentlig del av lantmäteriu-ndervisningen. Vi ha två andra föreläsningssalar, som icke stå i direkt kombination med denna flygel, men dit man dock kan komma genom en genomgående kor-

Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
derutvisningen.
(Forts.)

ridor. Den ena av dessa salar är belagd tolv timmar i veckan både höst och vår, den andra tjuguen timmar i veckan under hösten och sexton timmar under våren. Det finnes således gott om lokaler vid tekniska högskolan för närvarande, som lantmäteriinstitutet provisoriskt kan taga i anspråk.

Jag vill dessutom påpeka, att av de lokaler, som skulle ligga i den påbyggnad, som här begäres — det är inalles 155 kvadratmeter — avses 70 kvadratmeters utrymme till samlingsrum för eleverna. Det är ganska eget, att det skall behöva tagas till så stort utrymme för detta ändamål, när tekniska högskolans studerande samtidigt själva få hyra sina samlingslokaler privat på andra sidan gatan där uppe och ha fått avslag på en anhållan hos Kungl. Maj:t, att de skulle få något med av de lokaler, som nu bliva lediga. De ha fått nej, men samtidigt begäres det nu penningar för att bereda särskilda samlingslokaler åt lantmäteriinstitutets elever. Jag ogillar icke i och för sig, att de få samlingslokaler, men varför skall det forceras fram under dessa omständigheter?

Det finnes sålunda, såvitt jag kan se, ingen svårighet att provisoriskt ordna hela detta utrymmesbehov, som kräves för lantmäteriinstitutet till undervisningens fortsättande, för den händelse den icke kan på annat sätt omhändertagas, och de kostnader, som äro begärda för ett sådant provisoriskt ordnande, äro abnormt höga, när man tänker på resultatet.

Jag vill till slut påpeka, att andra kammaren med mycket stor majoritet bifallit reservanternas hemställan, och när vi hörde herr Gabrielsson i dag lyfta på sin Brasklapp och tillkännagiva, att han närmast skulle ha varit att återfinna bland reservanterna, synes det, som om, praktiskt taget, utskottet med någon liten majoritet skulle kunna gå över till reservanternas hemställan.

Jag tillåter mig därför yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr **Gabrielsson**: Det är alldeles riktigt, att jag hela tiden ansett, att man icke skulle onödigtvis belasta statskassan med kostnaderna för en provisorisk ombyggnad, när saken kanske kunde ordnas på annat sätt, men vad som egentligen gjorts, att vi icke vågat oss på ett uppskov, var det svar vi fingo på den förfrågan, som, såsom också herr Forssell mycket riktigt nämnde, hade ställts till vederbörande vid tekniska högskolan. Man kunde där icke lova något. Det var omöjligt att få något besked, och man kunde under sådana förhållanden icke blottställa sig, så att man ej hade någon annan möjlighet än att Stockholms stad kanske skulle kunna tilltvinga sig vilken hyra som helst. Därför ansågo vi, att man kunde ställa beloppet till Kungl. Maj:ts förfogande, så att Kungl. Maj:t i sista hand kunde använda det, för den händelse det blev omöjligt att komma till uppgörelse med Stockholms stad, som, såsom vi för resten tidigare i dag hört, vid vissa underhandlingar icke alltid är så trevlig att ha att göra med. Det kunde då vara bra att ha dessa 182,000 kronor. Det var den omständigheten, som gjorde, att jag gick med på utskottets förslag om att ställa beloppet till Kungl. Maj:ts förfogande, men jag skall villigt erkänna, att jag icke blir så ledsen, om reservationen går igenom.

Herr statsrådet **Johansson**: Med anledning av herr Forssells anförande vill jag lämna den upplysningen, att på hösten, när propositionen utarbetades, gjordes en förfrågan av departementet hos byggnadsstyrelsen, om det kunde anordnas provisoriska lokaler utan särskild kostnad i tekniska högskolan, varom herr Forssell talat, men då fingo vi det svaret, att så ej kunde ske ens provisoriskt för en kortare tid. Det framskyntade nästan i herr Forssells anförande, att han själv icke riktigt trodde på möjligheten att taga emot lantmäteriundervisningen i sin helhet, ty han fällde bland annat det uttrycket, att man skulle kunna taga emot åtminstone »en väsentlig del» av lantmäteriundervisningen.

Man får ju förutsätta, att det blir ordnat något så när hyggligt för lantmäteriu-
 undervisningen, och då man nu i alla fall står inför nödvändigheten att ordna
 för denna undervisning, har det syntts, att man gör det bättre genom att göra
 lokalerna sådana, att de bli passande för ändamålet. Det förhåller sig på det
 sättet, att den byggnad, där lantmäteriu- undervisningen f. n. är inrymd, äges av
 Stockholms stad. Den skall rivas, och vi stå således inför den situationen, att
 vi verkligen måste skaffa nya lokaler. Då frågan, som sagt, ligger till på det
 sättet, har jag ansett mig böra tillmötesgå den framställning, som gjorts om
 att få lokalfrågan ordnad på bättre sätt.

Ang.
beredande av
lokaler för
lantmäteriu-
undervisningen.
(Forts.)

Herr Thorberg: Jag vill bara säga, att anledningen till att Stockholms
 stad företog uppsägningen icke var att pressa upp hyran, utan att byggnaden
 i fråga skulle rivas.

Herr Forssell: Jag skall bara beriktiga den missuppfattning, som tydligen
 uppkommit i anledning av mitt anförande. Jag avsåg, att tekniska högsko-
 lan skulle helt och hållet taga hand om lantmäteriu- undervisningen provisoriskt
 i där förefintliga lokaler, och detta möter ingen som helst svårighet. Den
 fråga, som kom till tekniska högskolan i höstas, åtminstone i den form den
 då förelåg, avsåg ej något *provisoriskt* ordnande av saken utan endast vilka
 lokaler vi *definitivt* kunde avstå från, och det var det som vi svarade på.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden,
 som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i
 den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande
 av den av herr Sederholm m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förkla-
 rades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 53—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtan-
 de nr 17, angående reglering av vissa utgifter för kapitalökning för budget-
 året 1930/1931 i vad angår jordbruksärenden, bifölls vad utskottet i detta ut-
 låtande hemställt.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 191, angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänk-
 ningsföretag; och

nr 198, angående kapitalökning för budgetåret 1930/1931 till hemslöjds-
 lånefonden.

Då alla ärenden på föredragningslistan redan blivit behandlade, medgav
 kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats
 till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hän-
 visades av dessa nr 181, 182 och 197 till statsutskottet, nr 186 till behandling
 av lagutskott samt nr 191 och 198 till jordbruksutskottet, varemot propositi-
 onen nr 193 nu på begäran bordlades.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:
nr 287, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 288, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse i stad och om kommunalstyrelse i Stockholm;

nr 289, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m.;

nr 290, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse i Stockholm;

nr 291, av herr *Möller* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om skolstyrelse i vissa kommuner;

nr 292, av herr *Andersson, Per*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse på landet;

nr 293, av herr *Andersson, Per*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse;

nr 294, av herr *Johanson, Emil*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om skolstyrelse i vissa kommuner;

nr 295, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse i Stockholm;

nr 296, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om församlingsstyrelse;

nr 297, av herr *Ström, Fredrik*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m.;

nr 298, av herr *Vennerström*, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om kommunalstyrelse i stad; samt

nr 299, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m.

Herr *Reuterskiöld* väckte en motion, nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor m. m.

Denna motion hänvisades till statsutskottet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till gäldande av ersättning för belopp, som förskingrats av förre landsfiskalen i Lycksele södra distrikt C. R. A. Carlsén;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för kontorsbiträdet Leila K:son Lindberg att för placering i löneklass tillgodoräkna viss tjänstetid.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Nordborg* för tiden från och med den 15 till och med den 25 i denna månad.

Anmälades och bordlades första lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om förhållandet mellan Arjeplog- och Karesuandolapparna samt lappförfattningarnas anknytning till det levande livet; samt

nr 15, i anledning av väckt motion angående upphävande av vissa prästerskapet tillkommande privilegier.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Herr statsrådet *Johansson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 183, angående pension åt läroverksvaktmästaren N. Nilsson;

nr 184, angående familjepension till e. o. ämnesläraren T. V. Molérs änka;

nr 185, angående pension åt förre museiteknaren G. G. Liljevalls änka Fredrika Maria Elisabet Liljevall, född Lindbom;

nr 192, med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1930/1931 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritlöner;

nr 194, angående pension åt extra ordinarie ämnesläraren H. L:m Nordendorph;

nr 199, angående undersökning rörande reglering av Övre och Nedre Olandsån i Uppsala och Stockholms län;

nr 200, angående undersökning rörande vattenavledning från Emåns och Helgeåns vattenområden; samt

nr 201, angående ytterligare statsunderstöd till företag avseende reglering av Vingåkersån samt sjöarna Kolsnaren och Viren.

Justerades protokollen för den 8 och den 11 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 70, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande blindhetsersättning; och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 31 mars 1922 (nr 130) angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 193, angående försäljning till Landskrona—Eslövs järnvägsaktiebolag av ett kronan tillhörigt område i Landskrona.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden nr 14 och 15.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag ber att få hemställa, att kammaren ville besluta, att första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om förhållandet mellan Arjeplog- och Karesuandolapparna m. m., ävensom samma utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion angående upphävande av vissa prästerskapet tillkommande privilegier, skola, i nu nämnd ordning, uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till morgondagens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 183—185 och 194 till bankoutskottet, nr 192 till statsutskottet samt nr 199—201 till jordbruksutskottet.

Herr *Pålsson* väckte en motion, nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till det svenska jordbrukets stödjande.

Motionen hänvisades till särskilda utskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1930/1931 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet;

första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om testamente m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion, I: 146, om utredning angående maskinistbehörighet för personer, som avlagt examen vid vissa tekniska läroanstalter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.